

Sivil Toplum Endeks Projesi Civil Society Index Project in Turkey
TÜSEV ve CIVICUS işbirliği projesidir A joint initiative of TÜSEV and CIVICUS

Sivil Toplum Endeksi Projesi

Yan Raporları

Türkiye’de Bölgesel Düzeyde Sivil Toplum Değerlendirmesi

Doç. Dr. Ahmet İçduygu, Koç Üniversitesi
Müge Dane, TÜSEV

TÜSEV
Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı
Third Sector Foundation of Turkey

CIVICUS
World Alliance for Citizen Participation

Tüm hakları saklıdır.

Bu yayının hiçbir bölümü, Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı'nın (TÜSEV) izni olmadan herhangi bir yöntemle çoğaltılamaz.

Türkiye’de Bölgesel Düzeyde Sivil Toplum Değerlendirmesi

1. Giriş

İncelemekte olduğunuz rapor, Sivil Toplum Endeks Projesi (STEP) kapsamında 11 Mart – 21 Mayıs tarihleri arasında sırasıyla İstanbul, Diyarbakır, Adana, Ankara, Samsun, İzmir ve Kars illerinde gerçekleştirilen ve STEP Saha Araştırma Koordinatörü Doç Dr. Ahmet İçduygu (Koç Üniversitesi) tarafından yönetilen Bölgesel Danışma Toplantıları’na dahil edilmiş 155 sivil toplum paydaşı ile gerçekleştirilmiş anket ve odak grup (atölye) çalışma sonuçlarını içermektedir.

Rapor, **Türkiye’de Bölgesel Düzeyde Sivil Toplum Değerlendirmesi**’ne genel bir bakış açısı sunması amacıyla STEP Araştırma Asistanı Z. Müge Dane’nin desteği ile STEP Saha Araştırma Koordinatörü Doç Dr. Ahmet İçduygu (Koç Üniversitesi) tarafından kaleme alınmıştır. Rapora konu olan Bölgesel Danışma Toplantıları’nın her biri için detaylı toplantı raporları oluşturulmuş ve her bir bölgesel danışma toplantısı katılımcısına katıldığı toplantının ardından iletilmiştir.

2. Bölgesel Danışma Anket ve Toplantı Süreci/Yöntemi

Anket çalışması: STEP ekibi, her bir bölgesel danışma toplantısı öncesinde katımcılara yönelik bir anket çalışması yürütmüştür.

Katılımcıların belirlenmesi: Araştırma metodolojisine göre anketin her bölgede 15-20 kişiye uygulanması ve anket uygulanacak kişilerin, 2/3’ünün sivil toplumdan 1/3’ünün ise diğer sektörlerden (akademi, kamu sektörü, özel sektör, medya) gelmesi gerekmektedir. Sivil toplum temsilcilerinin belirlenmesinde STEP tarafından önerilen STK kategorileri listesindeki 19 kategori temel alınmıştır¹ ve buna ek olarak diğer sektörlerden kişilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Buna göre; sivil toplum, kamu sektörü, özel sektör ve bağımsız medyadan kendi çalışma alanları ve sivil toplumun geneli hakkında bilgili çeşitli aktörler seçilmiştir. Kategorilere uygun katılımcıların belirlenmesinde, danışma kurulu üyelerimizin fikirleri alınmıştır ve diğer STK projeleri ve kurumların listelerinden yararlanmıştır (örn. Sivil Toplum Geliştirme Programı STK Destek Ekibi eğitim listeleri, İstanbul Bilgi Üniversitesi STK Eğitim ve Araştırma Birimi Türkiye’de STK’lar Listesi, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı GEF Küçük Hibeler Programı hibe listeleri, Eğitim Reformu Girişimi Danışma Listesi vb.). Anket uygulamasında tüm STK kategorilerinin temsili sağlanmıştır.

a. Anket ekibi: Katılımcı listeleri oluşturulduktan sonra, bu kişiler telefonla aranarak projenin geneli hakkında bilgi verilmiş ve projeyi tanıtıcı yazılı metin göndermiştir. Toplantılara katılmayı kabul eden kişilere araştırma metodolojisinin gereği olarak anket uygulanmıştır. Ortalama her bir toplantı için 35-40 kişi ile bağlantıya geçilmiş; ankete yanıt vermeyi ve danışma toplantısına katılmayı kabul eden ortalama 15-20 kişiye anket uygulanmıştır.

b. Karşılaşılan zorluklar: Toplantılarda katılımcı sayısını 20 ile sınırlı tutma zorunluluğu olduğu için mecburen birkaç kategori çalışma dışında bırakılmıştır. Dışarıda kalan bu kategorilerin başka bölgeler içinde araştırma içine dahil edilmesi planlanmıştır. Diğer bir zorluk ise, belirlenen kişilere ulaşmakta yaşanmıştır. Paydaşlarının yoğun gündemi nedeniyle görüşülen kişileri hem anketi yanıtlamaya ve hem bölgesel danışma toplantıları için bir günlerini ayırmaya ikna etmek oldukça zor olmuştur. Bu zorluk, hedeflenen daha az kişiye ulaşılmasına neden olmasının yanında benimsenen metodolojiden sapılmasına da yol açmıştır. Anketlerin hepsinin telefonla uygulanması

¹ Bakınız Ek 1: STK Türü Listesi

gerektiği halde, bazı katılımcılar zaman darlığından dolayı anketi elektronik ortamda kendileri yanıtlayarak e-mail ile göndermeyi tercih etmişlerdir. Ayrıca, görüşülen kişilere, kendi görüş ve deneyimlerinden dolayı bu ankette yer almaları ve danışma toplantısına katılmaları istendiği noktası özellikle belirtildiği halde, bazı kişilerin bağlı buldukları kuruluşu temsil etme kaygısı taşıdıkları ve temsil konusunun getirdiği zorluklardan dolayı çalışmaya katılmayı kabul etmeme eğiliminde oldukları gözlenmiştir.

- c. **Anketler sonuçlarının değerlendirilmesi:** Anketler yanıtlandıktan sonra veriler STEP ekibinden Müge Dane tarafından SPSS Programı kullanılarak bilgisayara yüklenmiş ve analize hazırlanmıştır. Saha Araştırma Koordinatörü Doç. Dr. Ahmet İçduygu tarafından veri analizi yapılmış ve ön rapor hazırlanmıştır. Bu raporlar yapılan bölgesel odak grup görüşmesine yön verdiği gibi araştırma için de önemli bir veri sağlamıştır.

3. Danışma Toplantıları’nın Gündemi (her toplantıda aynı metodoloji uygulanmıştır):

- TÜSEV Hakkında Bilgi
- STEP Hakkında Bilgi
- Hedef/Amaç ve Çıktılar
- Proje Ekibi
- Danışma Kurulu
- Araştırma Faaliyetleri ve Süreci
- Analitik ve Kavramsal Çerçeve
- Sivil Toplumun Tanımı
- Bölgesel Anket Sonuçları
- Grup Çalışması
- Çalışma Sonuçlarının Sunumu
- Değerlendirme ve Kapanış

Toplantı Süreci ve Yöntemi

Tanışma: Sivil Toplum Endeksi Projesi’nden (STEP) kaba hatlarıyla bahsedilmiş; toplantının amacı, gündem ve izlenecek yöntemler aktarılmıştır. Bu bölümde herkes ismini ve kuruluşunu söyleyerek kendini tanıtmıştır.

Sivil Toplumun Tanımı: Sivil Toplum Endeksi tarafından önerilen sivil toplum (ST) tanımı sunulmuş; danışma kurulunda hangi noktalar üzerinde durulduğu aktarılmış ve tanım tartışmaya açılmıştır.

Sunumlar: İlk olarak projenin hedefleri, amaç ve çıktıları, boyutları, analitik ve kavramsal çerçeve, proje ekibi, danışma kurulu, projenin akışı hakkında bilgi verilerek Sivil Toplum Endeks Projesi tanıtılmıştır. Daha sonra katılımcılara uygulanan anketlerin sonuçları, Powerpoint sunumu ile aktarılmış ve ardından tartışmaya açılmıştır.

Grup Çalışmaları: Katılımcılar STEP’in 4 boyutuna göre (yapı, ortam, değerler ve etki) çalışma gruplarına bölünmüşlerdir. Çalışma gruplarından göstergeler tablosunda yer alan göstergelere göre sivil toplumun güçlü ve zayıf yönlerini (SWOT analizi) belirlemeleri istenmiştir. Bu çalışmadan sonra ise, zayıf noktaların nasıl güçlendirilebileceği ve güçlü olan yanların nasıl daha ileriye götürülebileceğine ilişkin çözüm önerileri oluşturmaları istenmiştir. Ardından grupların kendi içlerinde belirlediği sözcüler, çalışma sonuçlarını sunmuşlardır. Grupların bakış açıları karşılaştırılmış ve sonuçlar üzerinde genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Kapanış ve Değerlendirme: Katılımcıların toplantı ile ilgili yorumları, bir yandan toplantı sonundaki sözel ifadeleri içinde, bir yandan da doldurdıkları anket kağıtları üzerinden değerlendirilmiştir.

4. STEP Bölgesel Danışma Toplantıları : Toplantı Özetleri

İstanbul, 4 Mart 2005

1. Giriş

STEP Bölgesel Danışma Toplantıları çerçevesinde 4 Mart 2005 tarihinde İstanbul’da (Sabancı Üniversitesi Karaköy binasında) düzenlenen odak grup çalışmasını STEP ekibinden Ahmet İçduygu, Sevda Kılıçalp ve Müge Dane yürütmüştür. Bu toplantı ve anket çalışması için 25 Şubat– 3 Mart 2005 tarihleri arasında farklı çalışma alanlarından 33 kişi ile irtibata geçilmiş; ankete yanıt vermeyi ve danışma toplantısına katılmayı kabul eden 15 kişiye anket uygulanmıştır. Toplantı 13 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir:

- *Adnan Ertem, İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü*
- *Batuhan Aydağül, Eğitim Reformu Girişimi*
- *Ertuğrul Kürkçü, Bia-Net / İPS İletişim Vakfı*
- *Eyüp Ergür, İstanbul İl Dernekler Müdürü*
- *Gönül Midesiz, AKUT*
- *İbrahim Atlan, Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği*
- *Murat Aksoy, Ortak Payda Düşünce Suçuna Karşı Girişim*
- *Mustafa Ercan, Mazlumder*
- *Nafiz Güder, Açık Toplum Enstitüsü*
- *Özgür Gürbüz, Greenpeace Akdeniz Ofisi*
- *Şahhanım Kanat, Başak Kültür ve Sanat Vakfı*
- *Yiğit Aksakoğlu, Bilgi Üniversitesi STK Eğitim ve Araştırma Merkezi*
- *Zeynep Uluer, Türkiye Özel Sektör Gönüllüleri Derneği*

2. Sivil Toplum Nedir?

“Sivil toplum”un kavramsal olarak irdelenmeye çalışıldığı bu bölümde ilk olarak katılımcılara sivil toplumun onlara hangi kavramları çağrıştırdığı sorusu sorulmuş, ikinci olarak da proje kapsamında önceden belirlenmiş olan sivil toplum tanımı tartışmaya açılmıştır.

Katılımcılara “sivil toplum” kavramının çağrıştırdığı diğer kavramlar sorulduğunda şu cevaplar elde edilmiştir: “*Amaç, birey, toplum, hizmet, muhalefet, gönüllülük, katılımcılık, güvenilirlik, çeşitlilik, rekabet, rıza, işbirliği, diğerkamalık, şeffaflık, etkisizleştirmek, farklılık yaratmak*”. Anılan bu kavramlar sivil toplumun bir yandan “*bireylerin bir amaç için gönüllü etkinlik içine girmesi*” olgusunu, diğer yandan ise bu etkinliğin “*hizmet, farklılık yaratmak, muhalefet etmek*” gibi yanları olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca bu etkinliğin “*katılımcılık, güvenilirlik, işbirliği, şeffaflık*” gibi boyutlarının varlığı ortaya konulmuştur.

Bu bölümün ikinci aşamasında STEP’in önermiş olduğu sivil toplum tanımı bağlamında --- “*insanların ortak yararlarını geliştirmek için bir araya geldikleri aile, devlet ve piyasa dışında kalan alan*”--- iki ana tartışma konusu ortaya çıkmıştır. İlk tartışma noktası tanımda yer alan “*insanların ortak yararları*” ifadesi üzerinedir. Burada vurgulanan ‘ortak yarar’ fikri üzerinde hem analitik hem de kavramsal düzeyde bir tartışmanın ortaya çıkması göze çarpmaktadır. “Ortak yarar” ifadesi yerine “ortak çıkar” ya da “ortak amaç” ifadelerinin kullanımı bazı katılımcılar tarafından önerilmiştir. Bu çerçevede, bu sivil toplum tanımının “çok idealize edilmiş, tarihsiz ve soyut bir tanım” olduğu, “yarar kavramının ‘idealize edilmiş olanı’, çıkar kavramının ise ‘idealize edilmemiş olanı’ ifade ettiği vurgulanmıştır. Diğer yandan, devlet-sivil toplum karşıtlığı içinde “muhalefet” kavramının sivil toplum tanımında

merkeze alınması gerektiğini savunanlar, “tüm toplumun ortak yararı olamayacağını, sivil toplum alanında ‘amacın’ hatta bu bağlamda ‘çıkarın’ da bu tanıma dahil edilebileceğini” öne sürmüşlerdir. Muhalefete indirgenirse sivil toplum tanımının çok daralacağı görüşü de dile getirilmiştir. Tartışmada “her sivil hareketin toplumun yararına hizmet etmesi gerekliliği” ile “sivil toplumun toplumsal yararlılık ilkesi dışında da çalışabileceği” savları iki ayrı görüş olarak vurgulanmıştır.

İkinci ana tartışma teması, tanımın diğer bölümünde yer alan “aile, devlet ve piyasa dışında kalan alan” ifadesi ile ilgilidir. Toplantıya katılanlar sivil toplumun bazı durumlarda diğer üç alanın (aile, devlet, piyasa) tamamen dışarısında var olmasının mümkün olmayacağını öne sürmüşlerdir. Diğer bir deyişle, sivil toplumun söz konusu üç alanın dışında kalan bir alan olmasının yanı sıra, bu alanların birbirleriyle ve sivil toplumla olan sınırlarının muğlak olması konusu tartışılmıştır. Bir yanda, “piyasanın sivil toplumun ta kendisi olduğu” ve bu açıdan “sivil toplumun, piyasadan ve güç ilişkilerinden ayrı düşünülmemeyeceği” savı ortaya atılırken, diğer yanda ise, piyasa kavramının kar amacı gütmek üzerine kurulduğu, bu noktada sivil toplumun piyasadan kesinlikle ayrı düşünülmesinin gerekliliği ileri sürülmüştür. İktidar ve güç ilişkisi anlamında devlet-sivil toplum arasındaki sınırın netliği üzerine katılımcılar ortak bir fikir dile getirebilseler bile, özellikle kamu adına toplantıya katılanlar, bu ayrımın o kadar net olarak ortaya konulamayacağını ileri sürmüşlerdir. Aile-sivil toplum arasındaki sınırın belirginliği konusunda ortak bir görüş belirse de, bu sınırın piyasa ve sivil toplum arasındaki ilişkideki konumu daha fazla tartışmaya neden olmuştur.

Sivil toplum bağlamında ortak bir tanım bulmanın zorluğu bir çok kez vurgulanmış ve örneğin “ortak bir tanım yapılamaz; herkes tanım yapar, baskın olan öne çıkar” ifadesiyle çoğul sivil toplum tanımlarının da olabileceği ifade edilmiştir. Bu tartışma içinde sıklıkla dile getirilen sivil toplumun birbirinden farklı birçok aktörü, süreci, ve söylemi içine aldığı, bu nedenle tekil bir olguyu değil bir çoğulluğu içerdiği gerçeği olmuştur.

3. Sivil Toplum Endeksi Çerçevesi

Bu çalışma dahilinde kullanılan STEP çerçevesinde iki temel nokta vurgulanmıştır. Bunlardan ilki STEP’e temel olan karonun (yapı, ortam, değerler ve etki boyutları) bir ölçüm aracı olarak sivil toplumun gerçek konumunu ve niteliğini ifade edip edemeyeceği ile ilgilidir. Diğer bir söyleyişle, bu endeksin ülkenin tarihsel ve toplumsal özelliklerine paralel olarak sivil toplumun farklılaşan özelliklerini ne kadar yansıtacağı sorusudur. İkincisi ise, ilk nokta ile ilintili olarak, STEP’in “sivil toplumun dinamik bir süreç olarak ele alınması”na imkan verip vermediğidir. Endeksin genelde ST’un şu andaki konumunu görüntülemek gibi bir amacı olsa da, şu andaki konumun tarihsel ve toplumsal bir sürecin sonucu olduğunun göz ardı edilmemesi gerektiği görüşü ortaya çıkmıştır.

Toplantıda özellikle devlet-sivil toplum ilişkisini irdelemek açısından bakıldığında kullandığımız STEP’in ne kadar yeterli olup olmadığı sorusunun irdelenmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Devlet ile olan ilişkisinin sorgulanmasının Türkiye’deki sivil toplumun genel bir değerlendirilmesinin yapılması açısından çok önemli olduğu, bu nedenle de devlet-ST ilişkisi üzerine endeks için yeterli bilgi toplanmasının önemi dile getirilmiştir. Bu bakış açısı içinde, ayrıca devleti/kamuyu temsil edenlerin sivil toplum konusunda ne düşündükleri ve sivil toplumu nasıl algıladıkları üzerine de bir çalışma yapılmasının STEP’e katkıda bulunacağı savı öne sürülmüştür.

STEP kapsamına Avrupa Birliği (AB) bağlamının yerleştirilmesinin ST’a daha geniş bir açıdan, ulusal düzeyin dışında (uluslararası/küresel) bakılması gerektiği konusunda olumlu bir adım olduğu vurgulanmıştır.

4. Anket Soru Kağıdının Değerlendirilmesi

Danışma toplantısı içinde daha önce uygulanan anket soru kağıdının değerlendirilmesi iki aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk olarak bölgesel anketlerin analizi sonrasında ortaya çıkan ana bulguların sunumu yapılmış, sonra da bu bulgular üzerine katılımcıların yorumları alınmış ve sonuçlar tartışılmıştır.

Anket bulgularının sunulmasından sonra bu bulguların değerlendirilmesi aşamasında ilk olarak sivil toplumun *yapısı* ile ilgili şu konulara dikkat çekilmiştir:

- STK'lara katılımın yalnızca “üye”ler bazında değil aynı zamanda “gönüllüler”, “faaliyetlere katılanlar” ve “hizmet verilenler” temelinde de bilgi toplanarak değerlendirilmesi gereklidir.
- Bu toplantıda katılımcıların özellikleri anlamında çok profesyonel bir görüntü çıkmıştır, özellikle hemşeri derneklerinin katılımının da sağlanması temsil anlamında bu görüntüyü değiştirecektir (özellikle Ankara toplantısında bunun sağlanabileceği).
- Ankete katılan STK'ların mali yapılarına yeterli deniyor olmasının bu STK'ların mali sorunları olmadığı anlamına gelmemesi; “yeterli” deniyor olmasının nedeninin daha fazla kaynak imkanı olmamasıyla ilgili olduğu, İstanbul’da eldeki kaynak imkanlarının önemli kısmının kullanımının “yeterli” olduğu belirtilmiştir (Türkiye ortalamasının üzerinde “yeterli” anlamında).
- STK'lar arasında konfederasyon kurulması (platform ve güç birliği oluşumları dışında) sivil toplumun doğasına aykırıdır.
- Uluslararası etkileşimin sınırlı çıkması; yurtdışından alınan fonlar bazı durumlarda STK'lara etkileşim getirmemektedir.
- AB fonlarının ne derece olumlu olduğu konusunun tartışmalıdır (bir çok STK AB fonlarını takip etmekten kendi faaliyetlerine yoğunlaşmıyor).

İkinci olarak sivil toplumun içinde bulunduğu *ortamla* ilintili şu konulara değinilmiştir:

- Devlet-STK ilişkisi konuşulduğunda bu ilişki her zaman bir işbirliği anlamında kullanılmamaktadır, buna dikkat çekilmesi gerekmektedir.
- Devletin kısıtlayıcı rolü sivil toplumun üzerinde olumsuz anlamda etkili olmaktadır.
- Mevzuatın ve tescil işlemlerinin katılımcıların çoğu tarafından göreceli olarak az sorunlu ve makul bulunması diğer bazı katılımcılar tarafından ilginç (“gerçeği pek yansıtmayan”) bir sonuç olarak değerlendirilmiştir. Ancak bu işlemlerin son yıllarda basitleştirildiği gerçeği de vurgulanmıştır.
- Vakıflar için tescil işlemlerinin zor ve pahalı olduğu ifade edilmiştir.

Üçüncü olarak sivil toplumun *değerleri* boyutu üzerine aşağıdaki konularda değerlendirmeler yapılmıştır:

- Demokrasi değerleri ile ilgili sonuçlar ile diğer bulgular arasında çelişki var gibi görünmektedir. STK'ların bu konudaki uygulamaları sorulduğunda, “STK'larda demokrasinin olması iyi olur” gibi bir anlayışın ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Bu noktada, bazı katılımcılar bu değer sorularının yanlış anlaşılma ihtimalinin olduğunu vurgulamışlardır.
- STK ve ST kavramlarının farklı kullanımlarında, farklı sorular içinde, farklı algılamalar olabileceği ve bunun da verilen yanıtları etkileyebileceği öne sürülmüştür.

Son olarak sivil toplumun *etki* boyutu için şu noktalara vurgu yapılmıştır:

- Etki bölümündeki soruların yanlış anlaşılma ihtimali vardır; “etkisi var mıdır?” yoksa “olmalı mıdır?” anlamında bir ikilem ile yanıt verilmiş olabilir.
- Bu bölümde “Sivil toplum çalışırsa yapar” bakış açısının ortaya çıkmış olduğu çıkarsamasının yapılabileceği ileri sürülmüştür.
- Zaman içinde ülkede meydana gelen farklı gelişim süreçleri pozitif bir etki yaratmakta ve insanları etkilemektedir. Bu süreç de kendi içinde sivil toplumun etkin olması açısından çok etkilidir.

Anket soru kağıdının değerlendirilmesi için yukarıdaki konular dışında, özellikle STK’ların çalışmaları için *mali kaynak* bulmaları ile ilgili olarak devlet/kamu ve özel sektör fonlarına yönelik bakış açıları tartışılmıştır. Bu çerçevede öne sürülen en belirgin görüşler şöyledir:

- STK’nın maddi anlamda bağımsız olup olmaması faaliyetlerinin etkisini nasıl etkilemektedir? Ayrıntıların anlaşılması için bununla ilgili karşılaştırmalı bir soru olması gereklidir.
- Kamu fonlarından yararlanan STK’lar etkinliklerinden ziyade, tuttıkları muhasebeden hesap veriyor olmalıdırlar. Aslen, kamunun fon ayırması gerekmektedir. Şirketler bağış verdiklerinde, kendi logolarının gösterilmesini istemektedirler. Devlet kaynağından faydalanmak, devletin hizmetine girmek gibi görünmekte ve kuşkuya sebep olmaktadır.
- Devletten fon almak STK türleri içinde hizmet veren kurumlar için daha az sorunlu, ama savunuculuk yapanlar için daha zor bir alan olarak belirmektedir.
- Sivil toplumun haklar edinme konusunda devletle olan mücadelesi sorunludur. Bu konuyla ilgili ankette soru olmalıdır.
- Kamu kaynaklarından sivil girişimler ve halk hareketleri faydalanmalıdır. Aksi taktirde, STK’lar şirket bağışlarına bağımlı hale gelebilir. “Kamudan kaynak alan, kamunun adamı olur” anlayışı yaygın ve yanlış bir anlayıştır.
- Bu tip bir ilişki için devletin şeffaf olması ve otoriter yapısından kurtulması gereklidir.

Sivil toplumda yolsuzluklar konusu da soru kağıdı üzerinde tartışmaya açık bir alan olarak belirmiştir. Burada sivil toplum içerisinde yolsuzluk vakalarının çoğunun “çalışanın maaşını az gösterip az vergi vermek” olgusu şeklinde görülebileceği örneği verilmiştir. Bu da bu vergilerin yüksek olması nedeniyle STK’ların usulsüzlük yapmak zorunda kalmaları şeklinde yorumlanmıştır. Ayrıca anket uygulaması içinde öne çıkan ve odak grup çalışmasında da vurgulanan somut ST çalışmalarına ve uygulamalarına verilen örneklerden söz edilmelidir.

Sivil toplumun farklı bölümlerini temsil eden kuruluşların ortak bir konu çerçevesinde bir araya gelerek kurdukları birlik/ağ veya koalisyon örnekleri olarak sözü edilenler:

- Alevi örgütlenmelerini bir araya getiren şemsiye örgütler
- Tüketici örgütlenmelerini bir araya getiren şemsiye örgütlerler
- İstanbul çevre konseyi
- Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar (GDO)’ a hayır platformu
- Gökkafe’s’in yıkılması için bir araya gelen STK’lar
- Başörtüsü sorununun çözülmesi için yapılan işbirliği
- Irak işgalini protesto etmek için kurulan birliktelikler

Devletin sivil topluma müdahalesine örnekler:

- 28 şubat sürecinde müdahaleler, devlet hassasiyetinin arttığı dönemlerde, ihtilal dönemi...v.b.

Demokrasi’yi ilerletmeye yönelik kampanya örnekleri:

- Türk Ceza Kanunu (TCK) 312. yasasına karşı kampanya
- Türban özgürlüğü
- Güney Doğu kökenli vakıfların çabaları
- Azınlık vakıflarının çabaları
- Savaşa hayır kampanyaları

Devletin şeffaflığını sağlamaya yönelik kampanyalar:

- TESEV’in çalışmaları

Hoşgörüyü geliştirmeye yönelik kampanyalara örnekler:

- Hacı Bektaş Veli etkinlikleri

Şiddetten kaçınma ve çatışmaların barışçıl yollardan çözümüne yönelik kampanyalara örnekler:

- Küresel güç kullanımına karşı eylemler (NATO zirvesi sırasında)
- Umut Vakfı
- Savaşa hayır kampanyaları

Yoksullukla mücadeleye yönelik oluşturulan kampanyalara örnekler:

- Tüketici derneklerinin çabaları (köprü ücretleri vs.)
- Kamu ve işçi sendikalarının yaptığı araştırma çalışmaları
- Yardım kuruluşlarının çalışmaları
- Deniz Feneri Derneğinin çalışmaları

Çevresel sürdürülebilirliğe yönelik ST kampanyalarına örnekler:

- Greenpeace’in yapmış olduğu çalışmalar
- Yöre insanların tepkileri (Bergama, Akkuyu)
- Atlas dergisinin birkaç etkinliği

STK’ların devletin kamu hizmetleri sağlaması için yaptığı lobi etkinliklerine örnekler:

- Hastaların özel hastanelerde tedavi görmeleri
- Özel eğitimin yaygınlaşması
- Üniversite reformu
- TESEV’in çalışmaları

STK’ların halka hizmet vermesi ile ilgili örnekler:

- Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV) – eğitime katkı kampanyası ve okul yaptırılması
- Türk Kalp Vakfı – kalp taraması
- Göz Nuru – göz taraması
- Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) okuma-yazma kursları

5. Sivil Toplumun Değerlendirilmesi

İstanbul Danışma Toplantısının bu bölümünde yapılan grup çalışmaları içerisinde bir yandan Türkiye’de sivil toplumun irdelemeye çalıştığımız dört farklı boyutunun --- diğer bir söyleyişle STEP’e temel olan karonun (yapı, ortam, değerler ve etki boyutları) --- güçlü ve güçsüz yanları tartışılmış, diğer yandan ise ilgili çözüm önerileri ortaya konmuştur. Bu

çalışma bir grup katılımcının sivil toplumun yapı ve ortam boyutlarını, diğer bir grup katılımcının da değer ve etki boyutlarını ele alması ile gerçekleştirilmiştir.

Sivil toplumun *yapısı* boyutunda ortaya çıkan görüşler şöyledir:

- Sivil topluma katılımın az olduğu ve insanların fazla katılmadığı sonucuna varılmış, bu konuda eğitim verilmesi, hatta bunun çocuklara yönelik olması fikri önerilmiştir.
- Vatandaş katılımının derinliğinin pek belli olmadığı, bunu ölçmek için bir ölçünün olmadığı, fakat bunun özendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu konuda,
 - Medyanın ve basının konuya yer vermesi gerekliliği,
 - Sivil topluma gönüllü katılımın özendirilmesinin önemi,
 - Kadınların rolünün artırılması, devletin ve polisin de bu konuda eğitim görmesinin gerekliliği,
 - STK’lar arası bilgi akışı olması, kuruluşlar arası etkileşim ve iletişim güçlendirilmesi noktaları vurgulanmıştır.
- Sivil toplumda katılım eşitliği olmaması konusu öne çıkmıştır. Kısıtlayıcı unsurların varlığından bahsedilmiştir. Devletin de bu konuda reform içeren bir çabaya girmesinin önemi vurgulanmıştır. Bu konuda kamusal hoşgörü de önemli rol oynamaktadır. Kadınlara ve dezavantajlı gruplara daha fazla şans verilmesi önemlidir, hatta pozitif ayrımcılık gereklidir. Kırsal kesimle daha esnek ilişkiler kurulmalıdır, bu ağlar yoluyla olabilir. Kırsal kesim için STK çalışmaları zor olabilir, iyi örgütlenmeler kullanılabilir. Yerel medya eğitilmelidir.
- Organizasyon düzeyinde, STK’ların çoğu federasyon şemsiyesi altında değildir. Spor federasyonu ve engelliler ile ilgili olanlar dışında fazla yoktur. Bir şemsiye altında güç birliğine gidilmesi ve dünyada var olan önemli örneklerin de incelenmesi gereklidir. Spor federasyonları sivil toplum sayılmaz.
- Sivil toplum aktörleri arası ilişkiler açısından gelişim sağlamak amaçlı projeler geliştirilmeli, bu konuda altyapı oluşturulmalı, yapıcı denetim olmalı, kötü şeyler eleştirilmeli, yapıcı eylemler desteklenmelidir.
- Kaynaklar açısından bakıldığında, şirketler ve uluslararası topluluklar kullanılmalı, vatandaş katkı için bilgilendirilmelidir. Kaynaklar yeterli olmamaktadır.

Sivil toplumu işlevini sürdürdüğü *ortam* ile ilgili olarak ortaya çıkan görüşler ise şöyledir:

- Siyasi ortam olarak sınırlamalar çok güçlüdür ve bu sınırlamalardan dolayı STK’ların faaliyetleri kısıtlı kalmaktadır. Kağıt üzerinde fikir özgürlüğü olsa da, bu uygulamaya pek fazla yansımamaktadır. Kamuda yüksek oranda yolsuzluk vardır. Devlet STK ile ilgili harcamalara az para ayırmaktadır. Halkın kendi haklarının bilincinde değildir. Bu noktada, halkı bilinçlendirmek ve somut durumlar yaratmak gerekmektedir. Basın özgürlüğü yalnızca kağıt üzerinde güvence altına alınmıştır. Halkın bilinçlendirilmesi somut bir öneri olarak ortaya çıkmaktadır.
- Sosyolojik koşullar çerçevesinde, bazı sosyal-kültürel koşullar (yoğun kırsal kesim, hızlı kentleşme, ilgili siyasi sorunlar, vs.) STK’ların etkin işleyişine engel teşkil etmektedir. Ekonomik sorunlar bu sorunlara katkıda bulunmaktadır. Bu noktadan bakınca işsizliğin de giderilmesi gerekmektedir. Öte yandan, sosyal-kültürel açıdan hoşgörü yüksek olmakla beraber azalmaktadır; bir de güven problemi vardır. Bu sorunları aşmak için STK’ların etkileşimlerini geliştirmeleri gerekmektedir.
- Sivil toplumla ilgili yasal mevzuat değiştirileceği zaman STK’lara başvurulmalı ve STK’lar vergiden tamamen muaf tutulmalıdır. Fakat bürokrasi bunu engellemektedir. Bağışlar, bağışta bulunan kişilerin veya şirketlerin vergisinden düşülmelidir. STK’lar devletten bağımsız kalmalıdır. Devletin STK’lara kaynak aktarımı yapması gerekmektedir. Özel sektörün desteği yetersiz ve kapsamı dardır. Yeni yasalar ile

belirli bir ilerleme sağlanmış olsa bile bundan sonra yapılacak yeni yasal düzenlemelere ihtiyaç vardır.

Sivil toplumun *değerleri* ile ilgili olarak ortaya çıkan görüşler ise şöyledir:

- Üye kavramı yerine “mensup” kavramı olmalıdır, hatta mensup kavramı altında da “üyeler”, “faydalananlar” gibi gruplar olmalıdır. Sivil toplum içinde demokrasi nosyonu ileri düzeyde değildir; demokrasinin uygulanmasında bir geri kalınmışlık söz konusudur. Demokrasiyle ilgili faaliyetler yeterli olsa da bu faaliyetler çok sınırlı kalmaktadır.
- Sivil toplum içerisindeki yolsuzluklar genelde kişiseldir ve sivil toplum içindeki küçük bir gruba mahsustur.
- Hoşgörü konusunda farklı görüşler tartışılabilmektedir ancak hoşgörü konusunun bir sorunsal olarak sivil topluma yansımaları sınırlı kalmaktadır. Bu konuda çaba olsa da bu çabaların etkisi sınırlıdır.
- Sivil toplum içerisinde şiddet kullanımı konusu çerçevesinde sorunların şiddet kullanmadan çözülmesine destek yaygındır. Fakat bu konuda da desteğin artırılmasına ihtiyaç vardır.
- Toplumsal eşitlik temelinde sivil toplumda kadınlar yeterli ölçüde yer alamamaktadırlar. Kadınlara bu bilgi verilememekte ya da kadınlar sivil toplumda yer almayı tercih etmemektedirler. Sivil toplumda kadın-erkek eşitliği politikaları ve uygulamaları çok sınırlıdır. Bu çerçevede teşvik ve çabalar da bulunmaktadır.
- Yoksullukla mücadelede STK’ların tutumu açısından bakıldığında; konu çoğunlukla bireylere yardım etmek olarak algılanmaktadır. Köklü çözüm mekanizmaları geliştirme çabaları yeterli olamamaktadır.
- Sivil toplumun çevre konusunda da çalışmaları vardır, ancak genelde bu çalışmalar sınırlı olarak değerlendirilebilir.

Sivil toplumun çeşitli alanlarda uygulamaları *etkilemesi* bağlamında ortaya çıkan görüşler ise şöyledir:

- Genelde sivil toplumun Türkiye’de etkili ve önemli bir aktör konumuna gelmekte olduğu ileri sürülebilir.
- Sivil toplumun sosyal politikaları etkileme çabası ve bu konuda etki yaratma kapasitesi sınırlıdır.
- Ulusal bütçe oluşturulmasında sivil toplumun etkisi neredeyse hiç bulunmamaktadır.
- Devletin hesap verebilirliğinin ve şeffaflığının sağlanmasında sivil toplumun etkisi yok denecek kadar sınırlıdır.
- Toplumsal ihtiyaçlara cevap verme konusunda sivil toplum aktif ve başarılıdır. Sivil toplum halkın güvenini kazanmış durumdadır ve siyasi bakımdan da güçlüdür.
- Sivil toplumun vatandaşları bilgilendirme çabaları vardır ancak bu çabalar yetersiz kalmaktadır. Kolektif hareketler için kapasite oluşturma çabaları oldukça sınırlıdır. Marjinalize olmuş kişilerle ilgili olarak STK’larca gösterilen ve olumlu etkisi olan çabalar mevcuttur. Kadınların konumlarının güçlendirilmesi açısından da çabalar vardır, ancak kadınların kendilerinin bu konuya verdikleri yanıtlar kısıtlıdır. Toplumsal sermaye oluşumu konusunda STK’ların olumlu katkısı vardır. Sivil toplumda bireylerin bir araya gelmesinin kendisi sermaye oluşumuna bir katkıdır.
- Toplumsal ihtiyaçların karşılanmasında, özellikle yoksul ve hakları savunulamayan insanların ihtiyaçlarının karşılanmasında, sivil toplumun olumlu katkıları olduğu bir gerçektir. Örneğin, devlet hizmetleri konusunda lobi çalışması yapılması ya da acil ihtiyaçların doğrudan karşılanması konularında olumlu girişimler bulunmaktadır.

İstanbul Danışma Grubu toplantısı sonrasında yukarıda yansıtılan ayrıntılı değerlendirmelerin dışında üç temel sonuç çıkarmak mümkündür:

- Katılımcılar için sivil toplum alanını soyut bir tanımla ifade etmek hem zor, hem de işlevsel olmayan bir süreç olarak görülmüştür. Sivil toplumun tanımının somut ve tarihsellik içeren bir bağlamda ele alınması gerekliliği öne çıkarılmıştır. Aynı çerçevede, sivil toplum alanının birbirine benzemeyen (türdeş olmayan) aktörleri ve süreçleri içerebileceği kanısına varılmıştır. Özetle, Türkiye’de (ya da herhangi bir ülkede) sivil toplumu anlamının en temel yolunun onu tarihsel ve toplumsal bağlamına yerleştirerek incelemek olduğu sonucuna varılmıştır.
- STEP’in ilk iki temel boyutu olan “sivil toplumun yapısı” ve “sivil toplumun işlevini sürdürdüğü ortam” açısından bakıldığında, katılımcılar bu iki boyut çerçevesinde, özeldir Türkiye’de, genelde ise İstanbul’da sivil toplumun ciddi olumsuzluklar taşıdığı ve zayıflıkları olduğu sonucuna varmışlardır. Diğer iki temel boyut, “sivil toplumun değerleri” ve “sivil toplumun etkinliği” açısından bakıldığında ise, özellikle son beş-on yıl içinde hem ülke genelinde hem de İstanbul’da bu alanlarda sivil toplumun ciddi gelişimler kaydettiği vurgulanmıştır. Bu tespitten yola çıkarak önümüzdeki yıllar içerisinde sivil toplumun daha da gelişmesinin öncelikle “yapısı” ve “ortamı” bağlamında sağlayacağı ilerlemelerle mümkün olabileceği söylenebilir. Bu iki boyutta kaydedilecek ilerlemenin diğer iki boyutta kaydedilen ilerlemeye karşı daha kolay olacağı düşünüldüğünde, Türkiye’de sivil toplumun önünde üstesinden gelinebilecek güçlükler olduğunu varsaymak mümkündür.
- Merkez-çevre ikileminin Türkiye’deki sivil toplum için de bir sorunsal olarak belirlediği düşünüldüğünde, İstanbul toplantısı katılımcıları kendilerinin merkezi temsil ettiğini ve Anadolu’daki sivil toplumun çok daha farklı özellikleri olduğunu ifade etmişlerdir. Diğer bir deyişle, katılımcıların öngördüğü nokta, İstanbul merkezi dışındaki sivil toplumun yapısı, ortamı, değerleri ve etkisi anlamında göreceli daha az gelişmiş olduğudur.

6. Toplantı sonunda doldurulan anket sonuçları:

Toplantı sonunda katılımcıların çoğu bu toplantının şu üç açıdan faydalı olduğunu ifade etmişlerdir: (a) bir beyin fırtınası içinde sivil toplum konularının bütün ayrıntılarıyla konuşulmasının sağlanması, (b) sivil toplum alanında farklı işler yapan aktörlerin bir araya getirilerek bir iletişimin sağlanması ve (c) bu aktörler için sivil toplum üzerine “eğitici” olması.

CIVICUS Sivil Toplum Endeksi Uygulaması

Size göre, Sivil Toplum Endeksi’nin Türkiye’de uygulanması ülkemiz için ne kadar yararlı olacaktır?

- Hiç yararlı değil –
- Pek yararlı değil –
- Biraz yararlı – 4 kişi
- Yararlı – 1 kişi
- Çok yararlı – 5 kişi

Sivil Toplum Endeksi’nin uygulanmasında ne tür zorluklar ortaya çıkabileceğini düşünüyorsunuz? Bu zorlukların üstesinden nasıl gelinebilir?

- Farklı tecrübe seviyelerinden insanların katılımı sonuçları etkileyecektir.

- Daha bilinçli katılımcıların yer alması sağlanmalıdır (iki grup-daha tecrübeli/tecrübesiz ele alınabilir).
- Sürece katılanların (a)Türkiye’de sivil topluma “yukarıdan”, “makro bir perspektif” ile bakabilmelerini sağlamak; (b)“kendi kurumlarının içine sıkışıp kalmaları iki önemli engeldir.
- STK’lar işbirliği konusunda isteksiz olabilirler. STK’ların bir araya getirilerek birbirlerini tanımaları ile zorlukların üstesinden gelinebilir.
- Sınırlı sayıda kurumun katılımının olması durumunda STK’lar genelin sorunlarını yansıtmayabilir. Bunun için STK’ların listesinin çıkarılıp bu yönlü düşünce ve görüşleri alınarak genelin görüşü yansıtılmış olunabilir.
- Sivil toplumun bütünüyle temsili olması ve görüşlerinin gerçekçi bir şekilde yansıtılması gerekmektedir.
- Sayısallaştırma hedefi güçtür; gerçekçi değildir.
- Özellikle bölge danışma kurullarının tespiti önemli bir handikap gibi durmaktadır. Temsil konusundaki bu nokta aşılsa olumlu sonuçlar ortaya çıkabilir.
- Tanımlar ve algılamalar üzerinde farklılıklar sonuçları etkileyebilir (mi?).

Proje Ekibine, Sivil Toplum Endeksi’nin uygulanması için hangi tavsiyelerde bulunabilirsiniz?

- ST-STK farkı vurgulanabilir mi?
- Daha geniş temsilci STK yelpazesi oluşturulması, kavramların daha net tanımlanması, formdaki çevirilerin daha Türkçe, daha anlaşılır hale getirilmesi.
- STK’ların listesinin çıkarılıp genelin sorunları hakkında düşünce ve görüşleri alınarak genelin görüşü yansıtılmış olabilir.
- Farklı STK’lar bir araya getirilerek çözüm ortamı yaratılabilir.
- Dört boyuttaki alt boyutlarda rakamsal sorular hakkında önceden çalışma yapılması ve bölgesel toplantılarda paylaşılması.
- Katılımcılar, araştırma sürecinin tamamında bulunmaya zaman ayırmalıdır. Katılımcıların daha iyi yönetilmesi sağlanabilir; etkin kolaylaştırma gerekebilir.
- Bütün kesimleri temsil edecek örnekler bulunmalıdır; önyargılı davranılmamalıdır.

Bölgesel Danışma Toplantısı

Sivil Toplum Endeksi’nin uygulanmasında Bölgesel Danışma Toplantısı’nın oynayacağı role dair ne tür beklentileriniz var?

- Fotoğrafımızı görmek.
- Temsil konusunda göreceli başarı, sonuçları olumlu etkileyecektir.
- Çalışmanın netleştirilmesinde katkısı olur.
- Farklı düşünceleri yansıtacağından, fikir çeşitliliğini göstereceğinden ve Türkiye’deki gerçekçi tabloyu vereceğinden çok iyi olacak.
- Genel olarak fikir zenginliği katabilir; bulgular ve veriler hakkında sağlama fırsatı verebilir. Onun dışında somut bir katkısı olabileceğine dair şüphelerim var. Bu açıdan katılımcı bir süreç olması ise araştırmanın meşruluğu için önemlidir.
- Birleştiricilik, sorunların tespiti ve çözümünde fayda.

-
- Olumlu düşünüyorum. Bölgeler arası deneyimler, görüşler ve öneriler olumlu olacaktır.
 - Yararlı olacağını düşünüyorum. Farklı coğrafi ve kültürel görüşleri yansıtacaktır.
 - Proje yürütücülerinin zihnini açabiliriz.

Bölgesel Danışma Toplantısını nasıl değerlendirirdiniz?

- İyi - 6 kişi
- Orta - 1 kişi
- 3 kişi yanıt vermemiş

Kolaylaştırıcılık

- Mükemmel - 1 kişi
- İyi - 7 kişi
- Orta - 1 kişi
- 1 kişi yanıt vermemiş

Tartışma

- Mükemmel - 2 kişi
- İyi - 5 kişi
- Orta - 2 kişi
- 1 kişi yanıt vermemiş

Getiriler

- Mükemmel - 1 kişi
- İyi - 6 kişi
- Orta - 2 kişi
- 1 kişi yanıt vermemiş

Toplantının hangi bölüm/bölmelerini en faydalı buldunuz?

- Bütün bölümlerini.
- Her iki bölümü de faydalı gördüm.
- İkinci bölümü daha yararlı buldum. Ama yine kolaylaştırıcı olması zamanın iyi değerlendirilmesi açısından olumlu sonuçlar doğuracaktır.
- Sabah yapılan genel tartışma.
- 1. ve 2. bölüm genel olarak faydalıydı.
- Giriş bölümü ve son bölüm.
- Grup çalışması (Ahmet Hoca grupların gidişatına müdahale edebilir. Öneri konuşamadık mesela.).
- Sabah programı, tanıtım.
- Sivil toplum tanımını tartışmasını ilginç buldum.

Toplantının hangi bölüm/bölmelerini pek faydalı bulmadınız?

- Anketlerin sonuçlarının aktarıldığı bölüm anlaşılır değildi. STK’ları sayısal olarak ifade etmeyi hedefleyen bir çalışmanın bütün anket yanıtlarını sayı ve grafik ile ifade etmesini beklerdim.
- Çalışma bölümü çok daha iyi yapılandırılabilirdi. Tartışmalar bir çok konu ve detay üzerine kısa zaman içinde yapıldı ve yüzeysel kaldı. Bir nevi bol keseden attık! Belki de rakamsal bilgiler daha çok kullanılabilir ve yorumlanabilir.
- Tümüyle faydalıydı.
- İlk bölümdeki sivil toplum tanımlaması zaman kaybettirdi.

Sizce, Bölgesel Danışma Kurulu Toplantısı, sivil toplum paydaşlarını temsil ediyor mu? Kurulda temsil edilmediğini düşündüğünüz önemli sektörler/bölgeler/görüşler var mı?

- Kısmen ediyor. Kadın, gençler ve hemşeri dernekleri olabilir.
- Hemşeri dernekleri, siyasi partiler, sendikalar.
- Sendikalar ve meslek odaları yoktu.
- Kısmen.
- Engelliler, azınlık grupları bulunmalı; kadın etkinliği artırılmalı.
- Kadın dernekleri, gençlik dernekleri, azınlıklar temsil edilmedi. Ya da yeterli değildi.
- Hayır, daha iyi bir temsiliyet, daha küçük birkaç grup dahilinde gerçekleşebilir. Gruplar tecrübe düzeyinde ayrılabilir.
- Genel olarak ediyor; burada mükemmeliyetçi bir temsil yakalamak zaten gerçekçi olmaz, ayrıca davet edilip de gelmeyenlerin olduğu göz önüne alınmalı.
- Kültür-sanat, kadın hakları, insan hakları, çocuk/egitim, sendikalar yoktu.

Bir sonraki Bölgesel Danışma Kurulu Toplantısı için toplantıyı düzenleyenlere ve kolaylaştırıcılığını üstlenenlere iletmek istediğiniz tavsiyeleriniz varsa lütfen belirtiniz.

- Teşekkürler ve başarılar.
- Teşekkür ederim.
- Kolay gelsin.
- Sorulara karşı çalışma dokümanlarının hazır bulundurulması.
- Katılım daha geniş tutulabilir.
- Eldeki bilgileri paylaşabiliriz, son 2003-04 istatistikleri paylaşılsa o zaman fayda olabilir. Kişilerin toplantıyı terk etmesi motivasyonu azaltıyor. İkinci bölümde dört gruba ayrılmamız daha iyi olurdu.
- Öğleden sonraki çalışma daha iyi yapılandırılmalı.
- Daha akıcı ve hedeflerin daha net olarak tanımlanması.

Diyarbakır, 18 Mart 2005**1. Giriş**

STEP Bölgesel Danışma Toplantıları çerçevesinde 18 Mart 2005 tarihinde Diyarbakır’da (Dedeman Otel’de) düzenlenen odak grup çalışmasını STEP ekibinden Ahmet İçduygu, Sevda Kılıçalp ve Müge Dane yürütmüştür. Bu toplantı ve anket çalışması için 9 Mart – 16 Mart 2005 tarihleri arasında farklı çalışma alanlarından 30 kişi ile irtibata geçilmiş; ankete yanıt vermeyi ve danışma toplantısına katılmayı kabul eden 16 kişiye anket uygulanmıştır. 16 Mart tarihinden sonra veri analizleri bitiminde anket uygulanmadığı halde toplantıya davet edilen 11 kişiden 7’si toplantıya katılmıştır. Toplantı 20 katılımcı ile gerçekleşmiştir. Bu kişiler şunlardır:

- Ahmet Kalpak (Göçder, Diyarbakır)
- Ayten Tekay (KAMER, Diyarbakır)
- Bedrettin Karaboğa (GÜNSİAD, Mardin)
- Dursun Özdoğan (Göç-der)
- Eyüp Fidan (Diyarbakır Dernekler İl Müdürlüğü)
- Handan Coşkun (Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kadın Merkezi)
- Hasan Yıldız (Mardin Gençlik ve Kültür Evi, Mardin)
- İbrahim Emiroğlu (Türkiye Yazarlar Birliği Şanlıurfa Şubesi., Şanlıurfa)
- Lezgin Yalçın (Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası, Diyarbakır)
- Mahsuni Karaman, Göç-der, Diyarbakır)
- Medeni Alpkaya (Eğitim-Sen, Diyarbakır)
- Mehmet Saraç (Diyarbakır Dernekler İl Müdürlüğü)
- Melike Coşkun (Diyarbakır Sanat Merkezi, Diyarbakır)
- Narin Bulut (NuBenSa, Batman)
- Nesip Yıldırım (Mazlum-der)
- Niyazi Aslan (CEM Cumhuriyetçi Eğitim ve Kültür Merkezi, Adıyaman)
- Rukiye Özmarasalı (Malatya Yerel Gündem 21, Malatya)
- Saadet Becerikli (İHD- Batman Şubesi, Batman)
- Sezgin Tanrikulu (Diyarbakır Barosu, Diyarbakır)
- Zeynep Kaya (Diyarbakır Çevre Gönüllüleri Derneği, Diyarbakır)

2. Sivil Toplum Nedir?

“Sivil toplum”un kavramsal olarak irdelenmeye çalışıldığı bu bölümde ilk olarak katılımcılara sivil toplumun onlara hangi kavramları çağrıştırdığı sorusu sorulmuş, ikinci olarak da proje kapsamında önceden belirlenmiş olan sivil toplum tanımı tartışmaya açılmıştır.

Katılımcılara “sivil toplum” kavramının çağrıştırdığı diğer kavramlar sorulduğunda şu cevaplar elde edilmiştir: “Sivil insan, Gönüllülük, Katılımcılık, Demokrasi, Dayanışma, Güç birliği, Eğitim, Yaşam, Üretim, Sürdürülebilirlik, Devlete karşı olma, Muhalefet, Duyarlılık, Özveri, Şeffaflık, Sinerji, Paylaşım, Mücadele, İletişim, Özgürlük, Belirleyicilik”. Anılan bu kavramlar sivil toplumun bir yandan “bireylerin bir amaç için (dayanışma, güç birliği, belirleyicilik) gönüllü etkinlik içine girmesi” olgusunu, diğer yandan ise bu etkinliğin “hizmet (eğitim, üretim, sürdürülebilirlik), mücadele, muhalefet etmek” gibi yanları olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca bu etkinliğin “katılımcılık, demokrasi, duyarlılık, dayanışma, paylaşım, iletişim, şeffaflık” gibi boyutlarının varlığı ortaya konulmuştur. Bu vurgulamalarla sivil toplumun “etkinlik” ve “değer” boyutlarının daha çok öne çıkarıldığı görülmüştür.

Toplantıda sivil toplum kavramının tanımının tartışıldığı ikinci aşamada STEP’in önermiş olduğu sivil toplum tanımı bağlamında --- “*insanların ortak yararlarını geliştirmek için bir araya geldikleri aile, devlet ve piyasa dışında kalan alan*”--- iki temel çizgide yoğunlaşmıştır. İlk tartışma çizgisi tanımda yer alan “insanların ortak yararları için bir araya gelmeleri” ifadesi üzerinedir. Burada öncelikle “insanların bireysel amaçları ya da çıkarları için de bir araya gelebilecekleri ve bunun da sivil toplumun temelini oluşturabileceği”, “sivil toplumun bireysel çıkarları ortaklaştıran ya da toplumsallaştıran bir rol oynadığı” görüşleri ifade edilmiştir. Ancak karşı tez olarak “bireysel çıkarın insanın yalnızca kendini düşünmesi” ve böylece “güçlü olan bireylerin kendi çıkarlarını toplumsal çıkarların önüne çıkarması ve bunun çatışma yaratması” sorununun olduğu vurgulanmıştır. Diğer bir görüş olarak “aslında tanımın bu ilk bölümünün çok da belirleyici olmadığı ve insanların belirli bir amaca yönelik ve toplumsal olarak her zaman bir araya geldiği”, öne çıkarılarak tanımın ikinci bölümünün sivil toplumu tanımlama açısından daha belirleyici olduğu savunulmuştur. Sivil toplumun aile, devlet ve piyasa dışında bir alan olarak tanımlanmasının anlaşılır olması tezi savunulurken, ayrıca bununla ilgili olarak “aile yerine geleneksel toplumun dışında oluş” ve “klasik devlet kurumu dışında oluş” olarak tanımlanan bir alandan söz edilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Bu çerçevedeki tartışma içinde bazı katılımcılar, aslında sivil toplum ile aile ve devlet arasındaki sınırların çok da belirli olmaması konusunun pek önemli olmadığını öne çıkarırken, sivil toplum için genelde piyasadan ayrı olmanın önemini çok sıkça dile getirmişlerdir. Ancak özellikle sivil toplumun var olması ve işlevini sürdürebilmesi için bu üç farklı alan --- aile, devlet ve piyasa --- ile bir ilişki ve etkileşim içinde olmasının da kaçınılmaz olduğu vurgulanmıştır.

Özellikle “yardımlaşma ve dayanışma” konuları dile getirildiğinde sivil toplumun kaçınılmaz olarak “aile, devlet ve piyasa” ile bir alışverişte bulunacağı görüşü bazı katılımcılarca öne sürülmüş, ancak diğer katılımcılar özellikle sivil toplumun “muhafezet etme” ve “aileye, devlete ve piyasaya karşı bireyin haklarını savunma” konularında bu üç alanla sivil toplum alanı arasında derin bir çizgi çizilmesi görüşünü savunmuşlardır.

Katılımcılar genel çizgileri ile STEP’in bu proje için seçilen “çalışma tanımını” sorunlu bir tanım olarak görmediklerini ifade etmişlerdir.

3. Sivil Toplum Endeksi Çerçevesi

Sivil Toplum Endeksi çerçevesinde gelişen tartışmalarda iki temel görüş ortaya çıkmıştır. Bunlardan genelde öne sürülen ilki bu projenin gerekliliği ve olumlu bir çalışma oluşudur. Katılımcılar bu araştırma sürecinin kendileri için geliştirici ve öğretici olduğunu söylemişler, ayrıca STE çalışması ile bu kadar sivil toplum aktörünün bir araya getirilişini ve iletişime geçişini başarılı bir adım olarak değerlendirmişlerdir.

Bu bölümde ikinci nokta olarak vurgulanan konu ise Türkiye’nin güneydoğusundaki sivil toplumun bu bölgedeki birçok aktör ve süreç gibi son yirmi yıldır süren çatışmalardan (Kürt sorunundan) çok etkilendiğidir. Bu çatışmaların bitmesinin bir milat olarak bile algılanabileceği vurgulanmıştır. Hem bu çatışmalar döneminde hem de çatışmaların bittiği dönem sonrasında bölgedeki sivil toplumun üzerinde ciddi bir “ağırlık”, “sorumluluk”, “yük” ve hatta “baskı” olduğu yinelenmiştir. Bu aynı zamanda sivil toplumun bölgedeki toplumsal ve siyasal öneminin de bir ifadesidir. STEP’de uygulanan anket ve diğer çalışmalar bölgedeki sivil toplumun özgül tarihini yansıtmada konusunda eksik kalabilir endişesi ifade edilmiştir.

Bu son noktadan hareketle sivil toplumun bölgede yoğun biçimde “siyasallaşma” eğilimi gösterdiği söylenmiştir. Bu siyasallaşma eğiliminin hem çok olumlu hem de çok olumsuz olmak üzere iki temel yüzünün varlığı konusunda genel bir sonuç çıkarılmıştır. Olumlu yan

çok aktif ve etkili olmaya çalışan aynı zamanda kendini de geliştirmeye yönelik bir sivil toplum oluşumunun bölgede gelişmeye başlamasıdır. Olumsuz yan ise, siyasallaşma ile birlikte sivil toplumun kendi birincil önceliklerini unutması, sivil toplum niteliklerinden ödün vermeye başlaması, bu arada da kendinden ayrı alanlar olarak görülen (ama yukarıda tartışıldığı gibi sivil toplum ile belirsiz sınırları bulunan) devlet, aile, ve piyasa ile olması gerekenin dışında gerilimli ilişkilere girmesidir. Yukarıda daha önce vurgulandığı gibi, sivil toplumun bölgedeki bu aşırı siyasallaşma eğiliminin özgül konumunun STEP içinde göz önüne alınmasının önemi ortaya konulmuştur. Bu konuda uygulanan anketin bu durumu yansıtması konusunda bir eksiklik ortaya çıkabileceği ifade edilmiştir.

4. Anket Soru Kağıdının Değerlendirilmesi

Danışma toplantısı içinde daha önce uygulanan anket soru kağıdının değerlendirilmesi iki aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk olarak anketlerin analizi sonrasında ortaya çıkan ana bulguların sunumu yapılmış, sonra da bu bulgular üzerine katılımcıların yorumları alınmış ve sonuçlar tartışılmıştır.

Anket bulgularının sunulmasından sonra bu bulguların değerlendirilmesi aşamasında ilk olarak sivil toplumun *yapısı* ile ilgili şu konulara dikkat çekilmiştir:

- Ankette katılımcılara kadınların, kırsal nüfusun, etnik/dilsel azınlıkların, yoksulların ve dinsel azınlıkların STK'lara üyelikleri ve lider olarak katılımları düşük olarak değerlendirilmiş, üst sınıfların ve elitlerin üyelik ve liderlik alanlarında katılımı ve temsiliye normalin üstünde olarak değerlendirilmiştir.
- Katılımcılar arasında ST'nin ve aktivitelerinin büyük şehirlerde/kentsel alanlarda toplandığı görüşü hakimdir. ST federasyonunun ve ağının belirlenen hedeflere ulaşmadaki etkisi(zliği) belirsizdir, çünkü eşit sayıda kişi karşıt görüş bildirmiştir.
- STK'lar için etik kurallar geliştirilmesi konusundaki çalışmalar sınırlı ve ST'nin altyapısını geliştirme konusundaki teknik destek çok sınırlı olarak nitelendirilmiştir. ST aktörleri arasındaki ilişki sınırlı ve onların uluslararası etkileşim ve iletişimleri çok az olarak değerlendirilmiştir. AB merkezli mali fonların STK'lara etkisi olumlu bulunurken, etkisinin düzeyi konusunda bir görüş birliği yoktur.

İkinci olarak sivil toplumun içinde bulunduğu *ortamla* ilintili şu konulara değinilmiştir:

- Katılımcılar arasında STK'ların tescil işlemlerinin pahalı, hızlı ve basit olması konusunda görüş ayrılığı olmasına rağmen tutarsız olduğu konusunda görüş birliği vardır, bu alanda prosedürle ilgili bilgi eksikliği gözlemlenmiştir. Mevzuatın ST'yi sınırlama düzeyi makul ama devletin STK'lara müdahalesi oldukça sık olarak değerlendirilmiştir.
- Katılımcılara göre devlet-ST ilişkisi sınırlı, işadamları dernek ve kuruluşlarının STK girişimlerine katılımı nadiren olarak tanımlanmıştır. Özel sektörün STK'lara ilgisi olduğu ama şirketlerin sosyal sorumluluğa ilgisinin sınırlı olduğu görüşü hakimdir. AB'nin STK'ların çalışmalarını düzenleyen yasal çerçeveye etkisi çok etkili ve olumlu, AB sürecinin STK- devlet ilişkisine etkisi sınırlı ve olumlu olarak değerlendirilmiştir.

Üçüncü olarak sivil toplumun *değerleri* boyutu üzerine aşağıdaki konularda değerlendirmeler yapılmıştır:

- STK’ların demokrasinin toplumsal düzeyde gelişmesine etkisi sınırlı olarak değerlendirilmiştir. STK’larda yolsuzluk örneklerine ara sıra rastlanıldığı görüşü hakimdir. STK’ların devletin şeffaflığını sağlamaya yönelik rolü sınırlı olarak nitelendirilmiş, bu alanda düzenlenen kampanyalarınsa bilinmediği ifade edilmiştir. STK’ların şirketlerin şeffaflığını sağlamaya yönelik rolünde çeşitlilik ve belirsizlik vardır. STK’ların hoşgörüyü geliştirmeye yönelik rolünün sınırlı olduğu ve aktivite örneklerinin az olduğu görüşü hakimdir.
- STK’lar tarafından şiddet kullanımının çok nadir olduğu ve bunun çoğu zaman kınandığı görüşü hakimdir. Sivil toplumun şiddetten arındırma rolü sınırlı ama önemli olarak değerlendirilmiştir. STK’larda cinsiyete dayalı ayrımcılık yapan güçler önemsiz bulunmuş ve bu ayrımcılığın kınanması nadiren olarak değerlendirilmiştir. Cinsiyet eşitliğinin toplumsal düzeyde geliştirilmesi konusunda farklı görüşler vardır.
- Sivil toplumun yoksullukla mücadeledeki rolü sınırlı, aktiviteleri de az olarak tanımlanmıştır. Sivil toplumun çevrenin korunmasındaki rolünün önemli olduğu ve bu alanda aktiviteleri olduğu görüşü hakimdir. AB’nin STK’ların demokrasi değerlerini toplumda yayma çabalarının etkisi orta düzeyde olarak değerlendirilmiştir.

Son olarak sivil toplumun *etki* boyutunun ele alındığı bölüm için de şu noktalara vurgu yapılmıştır:

- Sivil toplum işsizlik sorununun çözümünde etkisiz olarak, rüşvet ve yolsuzluk, ekonomik istikrarsızlık, eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik, ahlaki yozlaşma, PKK ve Güneydoğu sorunu, AB ilişkileri ve Kıbrıs’taki gelişmeler gibi sorunların çözümünde biraz etkili olarak, demokrasi ve fikir özgürlüğü sorununun çözümünde de etkili olarak değerlendirilmiştir. Sivil toplum çok etkili olduğu bir kategori olmamıştır.
- STK’ların, işsizlik ve ulusal bütçe konularında aktif olmadığı ve bu kamu politikalarını etkilemede başarısız olduğu görüşü hakimdir. Sivil toplumun düşünce özgürlüğünü etkilemede aktif ve biraz başarılı, devletin hesap verebilir olmasının sağlanmasında biraz aktif ve başarısız olduğu sonucuna varılmıştır. Sivil toplumun şirketlerin hesap verebilirliği konusunda aktif olmadığı görüşü hakimdir.
- Sivil toplum işsizlik ve ulusal bütçeye yönelik kamu politikalarını etkilemede başarısız, düşünce özgürlüğüne yönelik kamu politikalarını etkilemede biraz başarılı olarak değerlendirilmiştir. Sivil toplumun devletin sağladığı kamu hizmetlerine yönelik lobi faaliyetlerine örnekler olduğu görüşü hakimdir ancak başarısı konusunda belirsizlik vardır.
- Sivil toplum yerel toplulukların kapasitesini geliştirmede biraz aktif, bunun sağlanmasında da biraz başarılı olarak değerlendirilmiştir. Sivil toplumun halka hizmet sunduğu görüşü hakim ve bu hizmetlerde hedef kitlenin genel nüfus veya ikincil olarak dezavantajlı/mağdur gruplar olduğu belirtilmiş, sivil toplum bu hizmetlerin sağlanmasında biraz başarılı olarak değerlendirilmiştir.
- Sivil toplumun toplumsal ihtiyaçları doğrudan gidermedeki rolü sınırlı, AB’nin STK’ların bir problem çevresinde toplumu organize etme ve bu problemin çözümü için etkinlikte bulunma kapasitelerine etkisi sınırlı-olumlu olarak değerlendirilmiştir.

Anket soru kağıdının değerlendirilmesi içinde yukarıdaki bulguların katılımcıların beklentilerine paralel olduğu ortaya çıkmış, ancak bir önceki bölümde belirtildiği gibi iki konuda anket çalışmasına bölgenin özgün yakın dönem tarihi bağlamında soru konmasının ya da bu iki konunun analizlerde göz önüne alınmasının önemi vurgulanmıştır. (1) Diyarbakır ve çevresindeki iller bazında son yirmi yıl içindeki çatışma ortamının ve sonrasının sivil toplum için anlamının değerlendirilmesi. (2) Birinci nokta bağlamında bölgede sivil toplumun siyasallaşması konusu.

Ayrıca anket uygulaması içinde öne çıkan ve odak grup çalışmasında da vurgulanan somut ST çalışmasına ve uygulamasına verilen örneklerden söz etmek uygun olacaktır.

Sivil toplumun farklı bölümlerini temsil eden kuruluşların ortak bir konu çerçevesinde bir araya gelerek kurdukları birlik/ağ veya koalisyon örnekleri olarak sözü edilenler:

- Kadın kurultayı
- British Council ağı
- Yerel Gündem 21
- Kadın platformu
- Demokrasi platformu
- Doğu Akdeniz Çevre platformu (AKÇEV), Hasankeyf platformu
- Çocuk platformu
- KESK
- Türkiye Sanayici İşadamları derneği (TÜSİAD)
- KATMER-Kadın Girişimciler
- Başörtüsüne Özgürlük Girişimi
- Emek platformu
- Memur Sendikaları platformu

Devletin sivil topluma müdahalesine örnekler:

- Diyarbakır’da kadın panayırına emniyetin “slogan atarsınız” gerekçesiyle müdahale etmesi.
- 8 Mart Kadın gösterileri görüntüleri, Diyarbakır’da Kürtçe kasetlerin yasaklanması, mitinglerde bazı göstericilerin gözaltına alınması
- 2004 yılında İnsan Hakları Derneği’nin (İHD) Kürtçe afiş asmasının engellenmesi (Van’da).
- “Savaşa Hayır” mitinginin yasaklanması
- Derneklere dava açılması, basın açıklamalarına müdahale edilmesi

Demokrasi’yi ilerletmeye yönelik kampanya örnekleri:

- Kızıltepe için yapılan eylemler (Uğur Kaymaz için).
- Kadın haklarıyla ilgili kampanyalar.
- Uluslararası Af örgütü – Kadına yönelik şiddete karşı kampanya.
- Tarih Vakfı - Ders kitaplarında insan hakları
- TÜSİAD’ın AB sürecine etkisi, Güneydoğulu İşadamları Derneği’nin (GÜNSİAD) Kopenhag kriterlerine katkısı
- İHD’nin işkenceye karşı programı,
- Bilgi Üniversitesi’nin Kürtlerle ilgili programı
- “İşkenceye hayır” kampanyaları

Devletin şeffaflığını sağlamaya yönelik kampanyalar:

- Cezaevlerinde yaşananlarla ilgili eylemler,
- Kadın haklarıyla ilgili çalışmalar,
- TÜSİAD’ın çalışmaları,

- Odalar Birliği’nin çalışmaları,
- Bölgesel eylemler
- “Karanlığa Karşı Bir Dakika Aydınlik”

Şirketlerin şeffaflığını sağlamaya yönelik kampanyalar:

- Roche ilaç şirketinin kampanyası
- Bankalara karşı kampanyalar

Hoşgörüyü geliştirmeye yönelik kampanyalara örnekler:

- British Council’ın, Alman vakıflarının, Tarih Vakfı’nın, Helsinki Yurttaşlar Derneği’nin etkinlikleri,
- KAMER’in namus cinayetlerine karşı etkinlikleri,
- Uluslararası Af Örgütü’nün “Kadına Karşı Şiddet” kampanyası,
- Ramazan’da azınlıkların jestleri
- CEM Vakfı’nın etkinlikleri
- Ortak Payda

Şiddetten kaçınma ve çatışmaların barışçıl yollardan çözümüne yönelik kampanyalara örnekler:

- Barış ve demokrasi adına yürüyüş eylemleri
- Eğitim-Sen etkinlikleri
- Batman Barış platformu etkinlikleri
- HABİTAT ve Yerel Gündem 21’in verdiği eğitimler
- Savaşa Karşı Hayır Platformu
- Savaşa Hayır Barış Hemen Şimdi etkinliği
- Şehit annelerinin eylemleri

Yoksullukla mücadeleye yönelik kampanyalara örnekler:

- Mikro Kredi Projesi
- Tüketici Hakları Derneği uygulamaları
- Tsunami kampanyaları, Kızılay etkinlikleri,
- Deniz Feneri’nin “Kimse Yok mu” kampanyası
- Şanlıurfa’da aş evi uygulamaları
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) ve TÜSİAD’ın kampanyaları

Çevresel sürdürülebilirliğe yönelik ST kampanyalarına örnekler:

- Türkiye Erozyonla Mücadele Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı’nın (TEMA) ağaçlandırma çabaları
- Greenpeace İstanbul’da, Kütahya Tavşanlı’dan kadınların Ankara’ya yürümesi (Kömür işletmeleri için)
- ÇEKÜL’ün ağaç dikme kampanyası
- Bergama köylüleri
- Hasankeyf kampanyaları

STK’ların devletin verdiği kamu hizmetlerine yönelik lobi etkinlikleri:

- İyi bir eğitim için Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği’nin (ÇYDD) faaliyetleri

STK’ların halka hizmet vermesi ile ilgili örnekler:

- TEGV, AÇEV gibi kuruluşların etkinlikleri
- Mardin’de KAMER’in kadınlarla ilgili çalışmaları
- Rotarakların okuma-yazma kursu
- Diyarbakır Sanat Galerisinin etkinlikleri

- GÜNSİAD’ın çeşitli etkinlikleri

5. Sivil Toplumun Değerlendirilmesi

Diyarbakır Danışma Toplantısı’nın bu bölümünde yapılan grup çalışmaları içerisinde bir yandan Türkiye’de sivil toplumun irdelemeye çalıştığımız dört farklı boyutunun --- diğer bir söyleyişle STEP’e temel olan karonun (yapı, ortam, değerler ve etki boyutları) --- güçlü ve güçsüz yanları tartışılmış, diğer yandan ise ilgili çözüm önerileri ortaya konmuştur. Bu çalışma katılımcıların dört gruba ayrılıp her bir grubun sivil toplumun sözü edilen dört boyutu üzerine bir değerlendirme yapması ile gerçekleştirilmiştir.

Sivil toplumun **yapısı** boyutunda ortaya çıkan görüşler şöyledir:

- Partizan nitelik taşımayan siyasi hareket olma niteliği konusunda sivil toplumun bir sorunu var, insanların çoğu politik sebeplerle bir araya geliyor, partizan fikirler belirleyici oluyor. Ancak bunun olumlu bir yanı olarak şu söylenebilir: politik tutumlardan dolayı kişiler aynı zamanda sosyalleşiyor ve politikleşiyor, sorunlara yabancılaşmıyor. Bir çözüm önerisi, STK’ların kendi faaliyet alanlarını net olarak belirlemeleri ve kendi alanlarında uzmanlaşmaları olabilir.
- Geleneksel hayır kurumlarına, kamu karakteri olan STK’lara (Kızılay) bağışlar var, dinsel inançlar önemli, ancak bu inançlarda kullanılıyor, asıl sivil toplum aktivitelerine bağış akıyor.
- STK üyeliği yüzdesi çok fazla değil, siyasi partilerin olumsuz çalışmaları (demokratik olmayan yapılar) engelleyici. Çözüm için örgütlenme bilinci artırılmalı, kişilerin hak arama yetkileri konusunda bilinçlendirilmesi gereklidir. Ekonomik sıkıntılar var, sorumluluk bilinci zayıflar. Toplumsal örgütlenmeler artırılmalıdır. Diyarbakır’da halkın bir kısmı sivil toplum etkinliklerine katılıyor ama katılanlar çoğunlukla aynı toplumsal bilince sahip olanlar.
- Temsiliyet konusunda sorunlar var, ciddi örgütlenme sorunu var, bilinç düşük. Baskın gruplar, dışlanan gruplar var (homoseksüeller v.b.).
- Dernekler yasasının değişimi STK’ların önünü açtı, ciddi yasal engeller yok artık. Mevzuat değişikliği altyapı sayılabilir. Çeşitliliğin olması yeni STK’ların çıkışında da belirleyici. Hareketlilik sivil örgütlenmeleri getiriyor.
- Sivil toplum aktörleri arası ilişkiler sınırlı da olsa, sivil toplum örgütleri/aktörleri ihtiyaca ve ihtiyacın aciliyetine göre bir araya gelebiliyorlar. Mesela Demokrasi Platformu ortak ihtiyaç.
- STK’lar yeteri kaynağa sahip mi? Hayır değil. Ama insanların katılımı ile, STK’lar kendi öz kaynaklarını daha iyi değerlendirebilirler. Özellikle mali kaynaklar yetersiz ama AB ile bu sıkıntılar aşılabılır.

Sivil toplumu işlevini sürdürdüğü **ortam** ile ilgili olarak ortaya çıkan görüşler ise şöyledir:

- Demokrasi toplumsal düzeyde yerleşmediği için sınırlamalar vardır. Yeni düzenlemeler olduğu halde yavaşlıklar var. Temel hak ve özgürlüklerde boşluklar var. Bir birlik kurulmasıyla anca çözüme gidilebilir, bunun için insanları bilinçlendirmek önemlidir.
- Yargının yetersizliği ve hantallığı var. Çözüm olarak yasal düzenlemelerin kurumsallaşması, insanların bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Ahlaki yozlaşmanın önüne geçilmesi gerekiyor, bazı alanlarda yenilikler var mesela askerler daha az müdahaleci olmuşlardır.
- Devlet harcamaları konusunda şeffaflık yok ve toplum ilgi de direniş de göstermiyor, insanlar bilinçli değil. Devlet her zaman güçlü olduğu için hesap verme gereği duymuyor ama son zamanlarda bu kırılmaya başlandı. Bu konuda anayasal düzen yenilenmeli ve geliştirilmelidir.

- Özgürlüklerin yasalarla güvence altına alınması teoride var, pratikte yok. Bilgi erişimi konusunda yasal düzenlemelerde eksiklik var, çözüm için anlayışın değişmesi ve insanların bilinçlendirilmesi gerekmektedir.
- Karşılıklı bir güven sorunu var, Devlet ile halk arasında karşılıklı güvensizlikten doğan iletişimsizlik var. Çözüm olarak devlet ile vatandaşların ilişki yapısı şeffaflığa hazırlanmalıdır.
- Hoşgörü düzeyi gereğinden az ancak ihtiyaç olduğu artık anlaşılmış durumdadır. Çözüm; ortak paylaşımın artırılmasıdır Kamu ruhu giderek azalmaktadır, bireysellik vardır, ancak afetler olduğu zaman ortaya çıkmaktadır. Bu ruhun oluşumu için demokratik ve ahlaki değerlerin yükseltilmesi gerekmektedir.
- Vergi konusunda STK’lara kolaylıklar sağlanmıyor. Vergi indirimleri yetersiz, bu konuda yeni yasal düzenlemeler getirilmeli ve bu konunun üzerine gidilmelidir.
- Devletle diyalog çok sınırlı, sadece denetleme ve kontrol var. Daha fazla paylaşım için diyalogun geliştirilmesi gerekmektedir. Devletten kaynak alım yelpazesi çok dar, düzenleme yapılmalı, tarafsız yardım, destek sağlanmalıdır.
- Özel sektörden destek çok az, bu ilişkiden STK’lar da yararlanmaktadır ancak özel sektör daha çok yararlanmış, bu ilişki özendirilmelidir.

Sivil toplumun *değerleri* ile ilgili olarak ortaya çıkan görüşler ise şöyledir:

- STK’larda demokrasi bilinci yeterli değil, karar alma sürecinde yeterli denetim yok. Lider seçiminde STK’lar yetersiz, fakat yeterli yanları da var, mesela gönüllülük temelinde çalışmalar var.
- STK’ların içinde kararlara katılım sağlanamıyor, işbölümü yok. Etkinliğin sağlanması, demokrasinin artmasına bağlı, işbirliğinin ve işbölümünün fazlalaştırılması gerekmektedir.
- Yolsuzluk oranı yok denecek kadar az, gönüllülüğün ve şeffaflığın olması yolsuzluğu engelliyor. STK’lar belirli aralıklarla üyelere bilgi vermelidir.
- Hesapların erişilebilirliği konusunda yasalar tam anlamıyla mevcut değil, bu konuda zayıflıklar var. Çözüm önerisi olarak, üyeler bunlara erişebilmeli ve hesaplar halka açık olmalıdır.
- Şeffaflığa teşvik konusunda STK’lar sesini duyuramıyor. Bu konuda kamuoyu oluşturulması ve sivil toplumun ciddiye alınması gerekmektedir.
- Teşvik sınırlı ama olumlu, STK’ların birbirlerini oldukları gibi kabul etmeleri gerekmektedir.
- Şiddet marjinal düzeyde. Bu konudaki çözüm önerisi, marjinal kesimleri etkisizleştirmektir.
- Sivil toplumun çocukları ve gençleri teşvik etmesi için yeterli mali veya uzman ekip yok ancak hak arama bilinci güçlü. Çözüm olarak, ekipman ve mali destek çoğaltılmalıdır.
- Kadın-erkek eşitliği konusunda girişimler ve iyi niyetli yaklaşımlar artmaktadır. Fakat bu konudaki uygulamalar yetersiz kalmakta. Çözüm olarak, kadınlara daha fazla önem verilmesi, kadınların güvence altına alınması ve bu amaca ulaşmayı sağlayacak politikaların geliştirilmesi gerekmektedir.
- Yoksulluğun ortadan kaldırılması ve bu konuya dikkat çekilmesi anlamında büyük bir çaba var. Bu noktada, işadamlarının yeni iş alanları oluşturmasına ihtiyaç vardır.

Sivil toplumun çeşitli alanlarda uygulamaları *etkilemesi* bağlamında ortaya çıkan görüşler ise şöyledir:

- ST, insan hakları alanında politikaları etkileme konusunda kısmen aktif, sınırlı başarılıdır. Bu konudaki zayıf yanlar, gönüllü çalışanların az olması, mali ve ekonomik yetersizlikler, devletin değişime karşı direnmesi ve insan hakları alanında

çalışanların korumasız olması. Diğer yandan, teşhir ve kamuoyu oluşturmada, denetleme yapmada ve toplumda bilinç geliştirmede güçlü yanları var. Bu konudaki çözüm önerileri; adaletin tesis edilmesi, üye tabanlı ekonomik sorunların çözülmesi, insan hakları alanında eğitim çalışmaları yapılması (ihlali yapanlar dahil olmak üzere), STK işbirliği ve güç birliği yapılması, ihlali yapanların korunmamaları ve cezalarının uygulanması şeklindedir.

- Sosyal politikaları etkileme konusunda aktiviteler sınırlı, yeterli değil. Bu konudaki zayıflıklar, süreklilik olmamasından, finans sorunlarından, ve yeterli gönüllü çalışan olmamasından kaynaklanmaktadır. Güçlü yanları ise, sürekli olmasa da bilinçli bir tutum olması, olgu tespit etmekte başarılı. Öngörülen çözüm önerileri, dayanışma, eğitim ve mücadeledir.
- Ulusal bütçe oluşum sürecinde sivil toplum pasif ve başarısız. Hükümet bütçeyi kendi hazırlıyor ve sivil toplumun katkısını ciddiye almıyor. Diğer yandan denetim ve teşhir konularında güçlü olduğu söylenebilir. Çözüm önerisi, siyasal yapının demokratikleşmesi ve katılımcılığın artırılmasıdır.
- ST, devletin hesap verebilirliğini sağlama konusunda kısmen başarı bulunmuştur. Zayıf yanları, bilgiye ulaşmada yetersizlik olması ve bu konuda engellerin olması. Güçlü yanı ise bunları teşhir etmesidir. Çözüm önerileri, yasal düzenlemelerin yapılması ve denetleme yetkisinin verilmesi şeklindedir.
- Özel kurumların hesap verebilirliğini sağlamada pasif ve başarısızdır. Bu zayıflığın nedeni, bunun ST etki alanında olarak değerlendirilmemesidir. Bunu teşhir etmede ise başarılıdır. Çözüm, bu konunun ilgi alanı olarak belirlenmesi ve yasal güvenceyle denetleme yetkisinin verilmesinden geçmektedir.
- Duyarlılık konusunda etkili ancak zayıflıklar da var; kapsayıcılık, başka alanları görememek, refleksin ve sürekliliğin yeterli olmayışı. Güçlü yanları ise, ani müdahale olması, duyarlılığın her alanda olması. STK işbirliğinin, eğitiminin ve tepkilerin sürekliliğinin sağlanması önerilen çözümlerdir.
- STK’lara halkın güveni yeterli değildir. Zayıf yanları, marjinal gruplar olması, şiddete yönelik manipülasyonlar ve provokasyonların yapılması. Yönlendirme konusunda ise güçlüdür. Çözüm önerileri; kitleleşme, şeffaflık (STK), halkla ilişkilerin geliştirilmesi ve tanıtımdır.
- Vatandaşların bilgilendirilmesi/eğitilmesi konusunda kısmen aktif, kısmen başarılıdır. Zayıf yanları; amatör olması, yeterli eleman olmayışı ve ekonomik yetersizliklerdir. Değişim ve dönüşümde ise güçlüdür. Önerilen çözümler, uzman elemanlardan ve akademisyenlerden yararlanılması, bilim çevrelerinden yararlanılması, ve topluma inilmesidir.
- Kolektif hareket edebilme kapasitesi oluşturmada kısmen aktif, kısmen başarılıdır. Zayıf yanları; iletişimsizlik, duyarsızlık ve hareketsizlik. Sorunun tespitinde ortaklık sağlanması ise güçlüdür. Önerilen çözümler; iletişimin geliştirilmesi, hareketin geliştirilmesi, STK’ların işbirliği yapması, empati geliştirme ve eğitim.
- Marjinalize olmuş kişilerin desteklenmesi kısmen aktif, kısmen başarılı. Bu konudaki zayıflıklar, duyarsızlık, güvensizlik, farklı olanı potansiyel tehdit olarak algılama. Güçlü yanı ise, varlığını ortaya koymasındır. Önerilen çözümler; eğitim verilmesi, sorunlara karşı duyarlılık ve işbirliği sağlanmasıdır.
- Kadınların güçlendirilmesinde kısmen aktiftir, başarısı sınırlıdır. Zayıf yanları, gelenekçi yapıdan dolayı sorunun temeline inilememesi ve erkek egemen toplumun etkileridir. Güçlü yanı ise, sorunu çözmeye isteğidir. Önerilen çözümler; sosyal iletişim, bilincin artırılması, etkinliklerde bulunulması ve yasal düzenlemelerin yapılmasıdır.
- Toplumsal sermaye oluşturulamamaktadır. Zayıf yanları, kurumsallaşamaması ve kaynakların adil kullanamamasıdır. Güçlü yanları ise, toplumsal sermaye oluşturmaya

olan inanç ve bunun gerekli görülmesidir. Önerilen çözümler; eğitim çalışmaları ve şeffaflıktır.

- Devletin sağladığı hizmetlerin iyileştirilmesi için lobi çalışmaları yapmada kısmen aktiftir, başarısı sınırlıdır. Bu konudaki zayıflık sistemdeki radikal yapıdan kaynaklanmaktadır.
- Acil toplumsal ihtiyaçları doğrudan karşılamada kısmen aktiftir, başarısı sınırlıdır.
- Adil davranılması ve imkanlar konularında zayıflıklar var. Olayları gündemde tutmada ve teşhir etmekte güçlüdür. Önerilen çözümler; kurumsallaşma, eşitlikçi bir işleyişe kavuşulması, yasal engellerin kaldırılmasıdır.
- Diğer toplumsal gruplara kıyasla marjinalize olmuş/dışlanmış grupların ihtiyaçlarının karşılanmasında daha etkindir. Ekonomik yetersizlikler vardır. Devlete göre daha güvenilir olması ise güçlü yanıdır. Önerilen çözüm; hoşgörü ve eğitimidir.

6. Toplantının ve Soru Kağıdının Değerlendirilmesi

Diyarbakır Bölgesel Danışma Toplantısı sonrasında katılımcıların toplantı ile ilgili yorumları, bir yandan toplantı sonundaki sözel ifadeleri içinde, bir yandan da doldurdıkları anket kağıtları üzerinden değerlendirilmiştir. Toplantı sonunda katılımcıların çoğu bu toplantının şu üç açıdan faydalı olduğunu ifade etmişlerdir: (a) İstanbul ve Ankara merkezleri dışında Türkiye’deki en yoğun sivil toplum aktivitelerinin olduğu bir beyin fırtınası içinde sivil toplum konularının bütün ayrıntılarıyla konuşulmasına imkan sağlaması, (b) sivil toplum alanında farklı işler yapan aktörleri bir araya getirerek bir iletişim kurulmasını sağlaması, ve (c) katılımcılar için sivil toplum üzerine “eğitici” olması.

Toplantı sonunda doldurulan anket sonuçları ise şöyledir:

CIVICUS Sivil Toplum Endeksi Uygulaması

Size göre, Sivil Toplum Endeksi’nin Türkiye’de uygulanması ülkemiz için ne kadar yararlı olacak?

- Hiç yararlı değil
- Pek yararlı değil
- Biraz yararlı – 1 kişi
- Çok yararlı – 14 kişi
- Bilmiyorum

Sivil Toplum Endeksi’nin uygulanmasında ne tür zorluklar ortaya çıkabileceğini düşünüyorsunuz? Bu zorlukların üstesinden nasıl gelinebilir?

- STEP’in uygulanmasında, farklı alanda çalışma konuları olan STK’ların dahil edilmesi hususunda ciddi bir çaba sergilenmiş, ancak örneğin dilsel, dinsel alanlarda çalışmalarını yürüten marjinal oluşumların temsilinde sıkıntı var, bunların bulunmayışı değerlendirmeleri noksan kılabilir.
- STK’lara ulaşılmasında, özellikle STK’ların Türkiye çapında dağılımına ulaşmada zorluklar çıkacaktır.
- Çok farklı düşünce ayrımları olabileceği için ortak paydayı belirlemek zor olabilir.
- Herkesin samimi olmaması veya açık olmaması mümkün. Bunun için birebir ilişki veya benzer etkinliklerde bulunan örgütler yan yana getirilebilir.

- Katılım yeterli olmayabilir. Çözüm olarak ön bilgilendirilmelerle projelerin önemi vurgulanabilir.
- Katılım sorunları olabilir. Ancak bu tür etkinlikler yaygınlaştırıldığı takdirde bu sorunun azalacağını düşünüyorum.
- STE, bölgede henüz yeni faaliyete başladığından dolayı bölgedeki bütün sivil toplum örgütlerine ulaşamayabilir ya da acaba ne yapılmak isteniyor diye bir soru işareti belirebilir. Program çok iyi ve birden fazla toplantı ve anlatımla desteklenmeli.
- Kurulmuş örgütlerin büyük çoğunluğunun tanımlanan amaçlarının dışında, güç elde etme amacına yönelik olması sorun yaratabilir.
- Eğitim eksikliği, bölgesel şartlar sorun yaratabilir.
- Sivil Toplum Kuruluşları arasında anlayış ve uygulama farkları olabilir. Bunları aşmak için ikili ilişkiler, beraber faaliyetler ve zamana ihtiyaç var.
- Daha fazla insana ve kuruma ulaşarak bu konuda daha sağlıklı bilgiye ulaşabilirsiniz.
- Katılımcıların paylaşımları açık, önyargısız ve öneriler niteliğinde olursa zorluk yaşanacağını sanmıyorum.
- Kararlılık sürdürülürse zorluklar aşılabılır.
- STEP’in uygulanmasında genelde STK’larla birebir entegrasyonun sağlanması, STK’ları seçerken STK’ların yapısına göre değerlendirilmesi, STK’nın toplumsal amaçlı olmasına dikkat edilmesi.

Proje Ekibine, Sivil Toplum Endeksi’nin uygulanması için hangi tavsiyelerde bulunabilirsiniz?

- Zamanın biraz daha uzun tutulması.
- Türkiye genelindeki STK’ların yapısal değerlerini göz önüne getirirken amaçları ile değerlendirmesi ve Türkiye’deki cemaatleri de içine alınacak yapılarla değerlendirmesi.
- Kamuoyunda projenin ve amaçlarının duyurulması ve konuya dikkat çekilmesi.
- Süre 1.5 ya da 2 gün olabilir.
- Daha geniş katılımın sağlanması.
- Toplantılar daha çok kişinin katılımıyla yapılabilir.
- Bu tür toplantıların sıklıkla yapılması ve STK’ların bu konularda daha çok bilinçlendirilmesi.
- Bu tür programların sürekliliğinin sağlanması ve yaygınlaştırılması.
- Daha uzun süreli bir çalışma olabilir.
- Bölgesel farklılıklar ayrı ayrı değerlendirilip sunulabilir ve neler yapılabileceği araştırılabilir. Bilimsel ve yasal düzeneklerle yeni ufuklar açılabilir.
- Farklı yapılanmaları, örn: dil, din, cemaat yapılanmalarının da davet edilmesi ve katılımı faydalı olabilir. Bu husustaki katılım, toplumda ulaşamadığımız ve değişime direnen, farklılıklara kapalı yapılanmalara pozitif katkıda bulunabilirdi.
- Özellikle, Türkiye’nin STEP’i oluşturulurken bölgesel bazda özel değerlendirmeler yapılmalı. Daha sonra da genel bir değerlendirme yapılmalı.

Bölgesel Danışma Toplantısı***Sivil Toplum Endeksi’nin uygulanmasında Bölgesel Danışma Toplantısı’nın oynayacağı role dair ne tür beklentileriniz var?***

- Sivil toplum faaliyetlerinde bölgesel etkenler tespit edilecektir.
- Bölgede bir perspektifin oluşmasına yardımcı olacaktır.
- Gerçek sorunların tespiti ve eksiklerin ortaya konması açısından bir veri kaynağı yaratması.
- Yerel düzeyde görüşlerin ve yerel STK profilinin anlaşılmasında toplantının rolü olacaktır. Olumsuz olarak da STK profili tam olarak toplantıya yansımadağı için çıkacak sonuç çok sağlıklı olmayacaktır.
- Yerel alanda yaşanan ihlal, ekonomik, sosyal ve diğer farklılıkların genel yapıdaki durumunun tespiti ve noksanlıkların giderilmesi amacıyla, STK’lara perspektif sağlayabilir. Sorunlarımızın tespitine, çözümüne katkıda bulunabilir.
- Bölgenin sosyal, ekonomik, vb. boyutlarda geliştirilmesi için temel unsurlar belirlenip planlar, projeler yapılmasını ve bunların bilimsel, demokratik, sürdürülebilir boyutta olmasını sağlayabilir.
- Bölgemizdeki STK’ların bugünkü durumunu ve nasıl olabileceğine dair görüşlerimizin geniş kitlelere duyurulmasını sağlayabilir.
- Sorunlarımızın gündeme taşınmasını sağlayabilir.
- Bölgesel danışma toplantıları STK’ların bir çok konuda ortak kararlar alarak demokratikleşme yönünde gelişmelerini sağlayabilir.
- Kısıtlı da olsa bölgenin sivil toplum haritası çıkarılacak, düşünce yapısı irdelenecektir.
- Bölgesel farklılıkları ortaya çıkarmak, deneyimleri paylaşmak ve ortak tavır geliştirerek devletin yapılarını harekete geçirmek konusunda etkili bir rol oynamak.
- Sivil örgütlerin yapısı ve değişimi, dönüşümdeki etki rolü gelişebilir.
- Bölgesel çalışmaların en doğru ve isabetli çalışmalar olacağı kanaatindeyim ve en azından Türkiye’deki STK’ların profilinin çıkmasında yardımcı olacağı kanaatindeyim.
- Sivil Toplum Örgütlerinin; kendini ifade etmede, kendini tanımada, bölgesel özelliklere yönelmesi önemli. Ancak bölgeden hareketle, sivil toplum fikrine ulaşılması lazım. Bu çerçevede yararı olacağını düşünüyorum.

Bölgesel Danışma Toplantısı’nı nasıl değerlendirirdiniz?

- Mükemmel – yok
- İyi – 5 kişi
- 10 kişi yanıt vermemiş

Kolaylaştırıcılık

- Mükemmel – 3 kişi
- İyi – 11 kişi
- İyi - Orta arası – 1 kişi

Tartışma

- Mükemmel – 4 kişi
- İyi – 11 kişi

Getiriler

- Mükemmel – 5 kişi
- İyi – 9 kişi
- Bir kişi yanıt vermemiş: Sonraki süreçlerde ortaya çıkacağına inanıyorum.

Toplantının hangi bölüm/bölmelerini en faydalı buldunuz?

- Detaylı anlatılan her bölümünü.
- Tüm bölümleri önemliydi. Ancak, her şeyde olduğu gibi aldıklarımız ve yapabileceklerimize katkısı (bundan sonraki) daha önemli diye düşünüyorum.
- STK’ların bir araya gelip düşünce ve fikirlerinin ortaya koymasının ve birbiriyle tanışmalarının faydaları olduğu kanaatindeyim.
- Genel olarak iyi. Grup çalışması daha verimli oldu.
- Grup çalışması, Sivil toplum tanımı.
- Atölye çalışması, tartışma.
- Ben STK’ların mali sorunları bölümünden sonra katıldım. Yararlı buldum. Yapı ile ilgili grup çalışması da yararlıydı.
- Toplantı genel olarak iyiydi.
- Toplantıda görüşülen her konu kendi açısından olumlu sonuçlar doğurdu.
- STK’ların etkisi ile ilgili yapılan grup çalışması sonucunda varılan ortak değerlendirme.
- Genelde iyi planlanmış olduğunu düşünüyorum.
- Genel anlamda bölümlerin tümünü faydalı buldum. Özellikle sivil toplumun tanımlanması konusundaki tartışmalar çok faydalı oldu.
- Karşılıklı düşünce alışverişi hem tanımlamalarda hem de sorunların belirlenmesinde faydalı olduğu kanısındayım.

Sizce, Bölgesel Danışma Toplantısı, sivil toplum paydaşlarını temsil ediyor mu? Kurulda temsil edilmediğini düşünmediğiniz önemli sektörler/bölgeler/görüşler var mı?

- Kadın dernekleri olabilir. Kültür ve eğitim dernekleri olabilir.
- Genelde temsil edildi ancak daha geniş tutulabilirdi.
- Hayır temsil etmiyor, TAY-DER, TUHAD-DER, tüketici dernekleri, Barış anneleri; yakınlarını kaybetmiş kişilerin dernekleri.
- Tabii ki artırılabilir, bölgedeki illerin yapı olarak çok farklılık göstermesi nedeni ile daha fazla ilden temsilci çağrılabilir.
- Mevcut tüm kurumlardan temsilci olmadığını düşünüyorum.
- Sosyal yapılanmada etkin olan STK’ların %60’ı katıldı. Irk, dil, din alanlarında çalışmalarını yürüten STK’ların katılmaması.
- Temsil ediliyor. Katılımcı sayısı sınırlı olmasaydı, parti temsilcileri olabilirdi.
- Yeterince temsil etmese de %60 civarı temsil edildi. Marjinal gruplar yok. Cemaat ve (dil, din) yapılanmalarının temsil edilmediğini düşünüyorum.
- Toplantıya 20 katılımcı çağırılmış, bunların bir kısmı gelmemiş. Bu oranın yeterli olduğunu ancak katılımın sağlanması gerektiğini düşünüyorum.
- Aşağı yukarı bölgedeki farklı görüşler ve sektörler yer aldı diye düşünüyorum.
- Daha geniş kapsamlı katılım sağlanabilir fakat genelde faydalı oldu.
- Hemen hemen her kesimden temsilci vardı. Belki üniversiteden de temsilci olabilirdi. Çocuk hakları alanında çalışan sivil toplum örgütü temsilcisi de olabilirdi.

Bir sonraki Bölgesel Danışma Toplantısı için toplantıyı düzenleyenlere ve kolaylaştırıcılığını üstlenenlere iletmek istediğiniz tavsiyeleriniz varsa lütfen belirtiniz.

- Materyaller toplantıdan önce iletilse ve incelense daha verimli olabilir.
- Toplantı süresinin daha uzun tutulması faydalı olabilir.
- Bu toplantıyı düzenleyenlere teşekkür ediyorum fakat tartışılması gereken daha fazla sorunlar olabilir, bundan dolayı süre yeterli değil.
- Zaman daha geniş tutulmalı.
- Zamanı uzun tutmaları. Grup çalışmalarına daha fazla yer verilmesi.
- Toplantı kayıtlarının ilgili temsilcilere elektronik posta yoluyla bildirilmesi, marjinal yapıların da katkısı alınabilir, farklı ve ötekilerle tartışma ortamı oluşturulması; sorunun kaynağında tespitini ve değerlendirilmesini sağlayabilir, toplantı süresinin uzatılması gerekir, söylenenlerin yazılmasında toplantı boyunca ses kaydının alınması kolaylaştırıcı bir etkiye sahiptir.
- Kolay gelsin. Diğer toplantıların sonuç raporlarını paylaşmak isterim.
- Marjinal grupların katılması, din-mezhep-cemaat-dil STK’larının da katılması, toplantıya katılanların ses kaydının alınıp kitap haline dönüştürülmesi.
- Daha geniş bir katılım sağlanmalı.
- STK’ların temsilcileri çağılırken daha adil ve dengeli olunabilir. Örn: Diyarbakır’da TAY-DER, TUHAD-DER, tüketici dernekleri, Barış anneleri; yakınlarını kaybetmiş kişilerin dernekleri çağırılmadı.
- Bu tür programların çoğalmasını öneriyorum.
- Sürenin daha uzun olması (birkaç gün) ve bize iletiminin en az 1 hafta önce olmasının daha yararlı olacağını düşünüyorum.

Adana, 1 Nisan 2005**1. Giriş**

STEP Bölgesel Danışma Toplantıları çerçevesinde 1 Nisan 2005 tarihinde Adana’da düzenlenen odak grup çalışmasını STEP ekibinden Ahmet İçduygu, Gülhan Özdemir ve Müge Dane yürütmüştür. Bu toplantı ve anket çalışması için 21-29 Mart 2005 tarihleri arasında sivil toplumun farklı çalışma alanlarından 30 kişi ile irtibata geçilmiş; ankete yanıt vermeyi ve danışma toplantısına katılmayı kabul eden 18 kişiye anket uygulanmıştır. 29 Mart tarihinden sonra veri analizleri bitiminde anket uygulanmadığı halde toplantıya davet edilen 5 kişi toplantıya katılmıştır. Toplantı 19 katılımcı ile gerçekleşmiştir. Bu kişiler şunlardır:

- İlker Danişoğlu (Adana Çevre ve Tüketici Koruma Derneği & Adsiad)
- Ali Samet Ulu (Toplum Gönüllüleri Vakfı)
- Hakan Demir (Adana Kafkas Kültür Derneği)
- Çiğdem Akça (Adana Kadın Maclisi)
- Bülent Avcu (Yerel Gündem 21)
- Ethem Açıkalin (İnsan Hakları Derneği)
- Mustafa Çinkılıç (Türkiye İnsan Hakları Vakfı)
- Bektaş Yıldırım (Hacı Bektaş Veli Kültür ve Tanıtım Derneği)
- Ali Dinigüzel (KESK)
- Jan Sezar Delluer (Antakya Hıristiyan Ortodoks Kilisesi Vakfı)
- Süha Suyupak (Hacı Ömer Sabancı)
- Mehmet Mercan (Diyarbakır Vakfı Adana Şubesi)
- Yasemin Yılmaz (Adana İş Kadınları Derneği)
- Violet Bağçuvan (Akdeniz TV, Beş Ocak Gazetesi, Ses Gazetesi)
- Nesrin Göçhen (Adana Güçbirliği Vakfı)
- Fazilet Aksoy (Sokak Çocukları Derneği)
- Özgür Onar (Çukurova Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği)
- Recep Kurtoğlu (Adana İl Dernekleri Müdürlüğü)
- Coşkun Çetin (Adana Engelliler Spor Kulübü)

2. Sivil Toplum Nedir?

“Sivil toplum”un kavramsal olarak irdelenmeye çalışıldığı bu bölümde ilk olarak katılımcılara sivil toplumun onlara hangi kavramları çağrıştırdığı sorusu sorulmuş, ikinci olarak da proje kapsamında önceden belirlenmiş olan sivil toplum tanımı tartışmaya açılmıştır.

Katılımcılara “sivil toplum” kavramının çağrıştırdığı diğer kavramlar sorulduğunda şu cevaplar elde edilmiştir: *Hükümet dışı, Kar amacı gütmeyen, Ortak yarar, Piyasa dışı, Halkla bütünleşmek, Seçme-seçilme, Özgürlük, Destek, Yaptırım gücü, Eylem, Gönüllülük, Proje, Dayanışma, Hak arama, Katılım, Kararlılık, Kampanya, Üye, Değiştirmek*. Bu cevaplardan çeşitli çıkarımlar yapmak gerekirse, söz konusu kavramlar sivil toplumun farklı yönlerini ve sivil toplumdaki beklentileri yansıtmaktadır. Bir yandan “*bireylerin bir amaç için (hak arama, özgürlük, katılım gibi) gönüllü etkinlik içine girmesi*” olgusu dile getirilirken, diğer yandan ise “*sivil toplumun nasıl bir alan olduğu (hükümet dışı, piyasa dışı, ortak yarar güden)*” vurgulanmıştır. Ayrıca bu etkinliğin “*gönüllülük, dayanışma, katılım, destek*” gibi boyutlarının varlığı da ortaya konulmuştur. Bu vurgulamalarla sivil toplumun “*etkinlik*” ve “*değer*” boyutlarının daha çok öne çıkarıldığı görülmüştür.

Toplantıda sivil toplum kavramının tanımının tartışıldığı ikinci aşamada STE’nin önermiş olduğu sivil toplum tanımı bağlamında --- “*insanların ortak yararlarını geliştirmek için bir*

araya geldikleri aile, devlet ve piyasa dışında kalan alan”--- üç temel çizgide yoğunlaşmıştır. İlk tartışma çizgisi tanımda yer alan “insanların ortak yararları için bir araya gelmeleri” ifadesi üzerinedir. Burada öncelikle “STK’lar ortak birer amaç için ve ortak yarar için kurulmuştur” görüşü vurgulanmıştır. Ancak “ortak yarar” tanımının belirsizliğine dikkat çeken cevaplarla da karşılaşmıştır. Bu konuda katılımcıların görüşleri “ortak yarar tanımını açmak lazım”, “her şey bir şekilde ortak yarar adı altına sokulabilir”, “bireylerin ortak yararları çatışabilir; bir grup insanın ortak yararı mı, insanlığın ortak yararı mı?” şeklinde ifade bulmuştur.

Diğer yandan, hangi oluşumların “sivil toplum” olarak nitelendirilebileceği konusunda da tam bir netlik olmadığı katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. “Hangi birlikler sivil toplum sayılır?”, “hangi oluşumların bu kategoriye girdiği net olarak belirtilmemiş”, “bir kaç kişinin sorunu çözecek bir girişim de sivil toplum olarak nitelendirilebilir” şeklindeki yanıtlar sivil toplumu tanımlamada karşılaşılan bulanıklığa dikkat çekmektedir. Sivil toplum örgütlerinin atanmış kişilerden oluşup oluşamayacağı, sendikaların hangi kategoriye gireceği ve Sabancı, Koç gibi ailelere ait vakıfların ne olarak değerlendirileceği konularında belirsizlik olduğu bir tartışma konusu olmuştur.

Son olarak, sivil toplum tanımındaki “aile, devlet ve piyasa dışında kalan alan” ifadesi katılımcılar tarafından ileri sürülen “İnsanların temel haklarını, özgürlüklerini, demokrasiyi ve barışı geliştirmek için bir araya geldikleri aile, devlet ve piyasa dışında kalan alan” tanımı ile örtüşmektedir. Ayrıca, “her şeyi devletten beklemeyerek, halkın kendi kendine faydası olması sivil toplum olarak tanımlanabilir” savı da sivil toplumun “kişilerin daha fazla inisiyatif alması” boyutuna dikkat çekmektedir.

3. Sivil Toplum Endeksi Çerçevesi

STE çerçevesinde gelişen tartışmalarda ilk olarak bu çalışmanın “faydalı” ve “gerekli” bir çalışma oluşu vurgulanmıştır.

Ancak uygulanan anketin “fazlaca bilgiye dayalı olduğu” bu nedenle de katılımcılarca verilen bilgiler açısından bir “güvenilirlik” tartışması olabileceği ifade edilmiştir. Katılımcılar özellikle örnekler verilmesi istenen bölümlerde ya çok genel örneklerin akıllarına geldiğini ya da hatırlayamadıkları için eksik bilgi verdikleri endişesini dile getirilmişlerdir. Bu çerçevede anketlerin uzun bir süre önce katılımcılara gönderilmesinin onlara bir düşünme süresi vereceği belirtilmiştir.

Devlet-sivil toplum ve özel sektör-sivil toplum ilişkilerinin incelenmesi ve tartışılması çerçevesinde, özellikle “ideolojik” ve “akçalı” konuların sorunlu bir alan yarattığı savı ile STEP’in bu çalışmasının bu konulara değinmesinin önemli olduğu söylenmiştir. Ancak bu konuların daha detaylı incelenmesinin ve analizinin gerekliliği öne çıkmıştır.

4. Anket Soru Kağıdının Değerlendirilmesi

Danışma toplantısı içinde daha önce uygulanan anket soru kağıdının değerlendirilmesi iki aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk olarak anketlerin analizi sonrasında ortaya çıkan ana bulguların sunumu yapılmış, sonra da bu bulgular üzerine katılımcıların yorumları alınmış ve sonuçlar tartışılmıştır.

Anket bulgularının sunulmasından sonra bu bulguların değerlendirilmesi aşamasında ilk olarak sivil toplumun *yapısı* ile ilgili şu konulara dikkat çekilmiştir:

- Ankette katılımcılara kadınların, kırsal nüfusun, etnik/dilsel azınlıkların üyelik ve liderlik alanlarında katılımı ve temsili düşük; dinsel azınlıkların ve yoksulların katılımı ve temsili normalin altında, üst sınıf ve elitlerin temsili ve katılımı ise normalin üstünde olarak değerlendirilmiştir.
- On sekiz katılımcının onu sivil toplumun ve aktivitelerinin büyük şehirlerde toplandığı görüşünü beyan etmiştir. Sivil toplumdaki federasyonun ve ağının belirlenen hedeflere ulaşmadaki etkisi(zliği) belirsizdir, çünkü eşit sayıda kişi karşıt görüş bildirmiştir.
- STK’lar için etik kurallar geliştirilmesi konusundaki çalışmalar on üç katılımcının on ikisi tarafından ve sivil toplumun altyapısını geliştirme konusundaki teknik destek on altı katılımcının on ikisi tarafından sınırlı olarak nitelendirilmiştir.

İkinci olarak sivil toplumun içinde bulunduğu *ortamla* ilintili şu konulara değinilmiştir:

- Katılımcılar STK ile ilgili tescil işlemlerini hızlı değil, basit değil ve pahalı; ama yasal hükümlere uygun olarak nitelendirmiştir. Mevzuatın sivil toplumu sınırlama düzeyi genelde makul ama devletin STK’lara müdahalesi oldukça sık olarak değerlendirilmiştir.
- Katılımcılara göre devlet-ST ilişkisi sınırlıdır, ancak işadamları dernek ve kuruluşlarının STK girişimlerine katılımı konusunda katılımcılar arasında görüş birliği yoktur. Katılımcılar arasında özel sektörün STK’lara ilgisinin sınırlı, şirketlerin sosyal sorumluluğa ilgisinin düşük olduğu görüşü hakimdir. AB’nin STK’ların çalışmalarını düzenleyen yasal çerçeveye etkisi orta düzeyde ve olumlu, AB sürecinin STK-devlet ilişkisinde etkili ve olumlu olarak değerlendirilmiştir.

Üçüncü olarak sivil toplumun *değerleri* boyutu üzerine aşağıdaki değerlendirmeler yapılmıştır:

- STK’ların demokrasinin toplumsal düzeyde gelişmesine etkisi sınırlıdır. On dört katılımcıdan onu tarafından STK’larda yolsuzluk örnekleri olabildiği belirtilmiştir. STK’ların devletin şeffaflığını sağlamaya yönelik rolü sınırlı ama önemli olarak nitelendirilmiş, bu alanda düzenlenen kampanya sayısının az olduğu ifade edilmiştir.
- STK’ların şirketlerin şeffaflığını sağlamaya yönelik rolü belirsiz ve bu alandaki kampanya sayısı az olarak değerlendirilmiştir. STK’ların hoşgörüyü geliştirmeye yönelik rolünün de belirsiz ve aktivite örneklerinin de az olduğu görüşü hakimdir.
- ST içinde şiddete başvuran grupların az da olsa var olduğu belirtilmiştir. Bu tür şiddet eylemlerinin kınandığı kampanyalar ve sivil toplumun toplumu şiddetten arındırma rolü konularında belirsizlik vardır. STK’larda cinsiyete dayalı ayrımcılık yapan güçler önemsiz ve sınırlı bulunmuştur. Bu ayrımcılığın kınanması konusunda ise belirsizlik vardır. Cinsiyet eşitliğinin toplumsal düzeyde geliştirilmesinde sivil toplumun rolü belirsiz bulunmuştur.
- Sivil toplumun yoksullukla mücadeledeki rolü belirsiz, aktiviteleri de az olarak değerlendirilmiştir. Sivil toplumun çevrenin korunmasındaki rolünün sınırlı ve bu alandaki aktivitelerinin az olduğu görüşü hakimdir. AB’nin STK’ların demokrasi değerlerini toplumda yayma çabalarına etkisi ortanın üzerinde ve olumlu olarak değerlendirilmiştir.

Son olarak sivil toplumun *etki* boyutu için de şu noktalara vurgu yapılmıştır:

- ST işsizlik, hayat pahalılığı, ekonomik istikrarsızlık, rüşvet ve yolsuzluk sorunlarının çözümünde etkisiz, Kıbrıs’taki gelişmeler, PKK-Güneydoğu, ahlaki yozlaşma ve sosyal güvenlik sorunlarının çözümünde biraz etkili; AB ile ilgili sorunlar ve eğitim sorunlarının çözümünde etkili olarak değerlendirilmiştir. Sivil

toplumun demokrasi ve fikir özgürlüğü sorununa etkisi belirsizdir ve çok etkili olduğu bir kategoriye katılımcıların ifadeleri arasında rastlanmamıştır.

- Sivil toplumun kamu politikalarına etkisi: işsizlik konusunda aktifliği on sekiz katılımcıdan dokuzu tarafından belirsiz, etkisi ise on iki katılımcı tarafından başarısız görülmektedir. ST ulusal bütçe oluşumunda on beş katılımcı tarafından aktif değil, bütçeyi etkileme bakımından da on iki katılımcı tarafından başarısız olarak değerlendirilmiştir. Düşünce özgürlüğü konusunda on iki katılımcı tarafından biraz aktif, bunu etkilemede ise yine on iki katılımcı tarafından “biraz başarısız” bulunmuştur.
- ST devletin hesap verebilir olmasını sağlamada on sekiz katılımcıdan on altısı tarafından az aktif ve on bir katılımcı tarafından başarısız bulunmuştur. ST şirketlerin hesap olması konusunda ise on yedi katılımcının tamamı tarafından az aktif olarak değerlendirilmiştir.
- Halkı kapsayıcı kampanyalarla ilgili ST, işsizlik konusundaki kampanyalarda on sekiz katılımcıdan on biri tarafından ve ulusal bütçe oluşumuna yönelik kampanyalarda on üç katılımcı tarafından başarısız görülmüştür. Demokrasi ve fikir özgürlüğüne yönelik kampanyalarda ise on üç katılımcı tarafından biraz başarılı olarak değerlendirilmiştir.
- ST kamu bilgisi ve eğitiminde “oldukça aktif” ve biraz başarılı olarak değerlendirilirken sivil toplumun devletin sağladığı kamu hizmetleriyle ilgili lobi çalışmaları az ve başarılı değil olarak değerlendirilmiştir.
- ST yerel toplulukların kapasitesini geliştirmede biraz aktif ve başarılı görülmüştür. Katılımcılara göre STK’ların halka sağladığı hizmetlerde hedef kitle genel nüfus veya dezavantajlı/mağdur gruplardır. On dört katılımcının tamamı sivil toplumun bu hizmetlerde görece başarılı bulmaktadır. Ancak on sekiz katılımcıdan on beşi sivil toplumun toplumsal ihtiyaçları doğrudan gidermedeki rolünü sınırlı olarak değerlendirmiştir. AB, STK’ların bir problem çerçevesinde toplumu organize etme ve bu problemin çözümü için etkinlikte bulunma kapasiteleri oldukça etkili ve olumlu olarak görülmüştür.

Anket soru kağıdının değerlendirilmesi bağlamında yukarıdaki bulguların katılımcıların tümü için “şaşırtıcı” olarak değerlendirilmemiş diğer bir söyleyişle onların beklentilerine paralel olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak şu üç konu özellikle vurgulanmıştır: (1) Adana ve çevresindeki iller bazında son beş-on yıl içinde sivil toplum etkinliklerinin arttığı gerçeği, (2) bu gelişmenin Türkiye’deki genel demokratikleşme ve AB süreci ile ilintili olabileceği, (3) ancak aynı konuda çalışan birçok STK oluşumunun “rekabet” anlamında olumsuzluklar da çıkardığı.

Ayrıca anket uygulaması içinde öne çıkan ve odak grup çalışmasında da vurgulanan somut ST çalışmasına ve uygulamasına verilen örneklerden söz etmek uygun olacaktır.

Geçtiğimiz yıl içerisinde, demokrasiyi geliştirmek için yapılan sivil toplum kampanya, eylem veya programlarına verilebilecek örnekler:

- Umut Vakfı’nın silahsızlanmaya yönelik çalışmaları
- Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği (ÇYDD) - "Haydi kızlar okula"
- Savaşa hayır, 1 Mart teskeresinin geçmemesi.
- İnsan hakları kuruluna müdahale, kampanyalar, savaş karşıtlığı
- 12 Eylül darbesinin sorgulanması
- Nükleer santrallere karşı kampanyalar
- GDO ve gıda konusunda kampanyalar
- Sendikaların mitingleri.
- Boğaz Köprüsü (Petkim) protestosu

Geçtiğimiz yıl içerisinde, devletin şeffaflığını sağlamak için yapılan sivil toplum kampanya, eylem veya programlarına verilebilecek örnekler:

- Aydınlık için 1 dakika karanlık eylemi, Susurluk protestosu
- Devlet dairelerinin bir kısmında internetin yaygınlaşmasına yönelik kampanyalar
- Sivil itaatsizlik - Oktay Konyar,
- "Canlı Kalkan"
- Trafik kurbanları nedeniyle Ankara'ya yürüyüş.

Geçtiğimiz yıl içerisinde, şirketlerin şeffaflığını sağlamak için yapılan sivil toplum kampanya, eylem veya programlarına verilebilecek örnekler:

- Bergama'da altın aranması ile ilgili
- DNA'sı değiştirilmiş sebzelere karşı kampanya

Sivil toplumun içerisinde yer alan ırkçı, ayrımcı veya hoşgörüsüz güçlerin önemine örnekler:

- Etnik gruplara karşı, Güneydoğu Anadolu’da var, Adana’da yok.
- Kürt olmasına yönelik ırkçı yaklaşımlar var. İdeolojik olarak Atatürkçü veya değil. İdama hayır (Öcalan davası).
- Haç atma törenine yapılan eylemler
- Mersin, Urfa’da bayrak kaçırılması, Nevruz kutlamaları
- 8 Mart - Kadın haklarının gaspı, İstanbul'daki olaylar
- Siyasi, aşırı milliyetçilik
- Sendikalar, sınıfsal bölünmeler
- Kürt milliyetçiliği
- Bireysel üyeler

Geçtiğimiz yıl içerisinde, hoşgörüyü geliştirmek için yapılan sivil toplum kampanya, eylem veya programlarına verilebilecek örnekler:

- Barış girişimi (silahların bırakılması) Barış Treni
- Abant Platformu; dinler arası hoşgörü. Hacı Bektaş Veli aktiviteleri
- Aktiviteler var ama direkt faaliyet yok.
- İstanbul Belediyesi "Hoşgörü ve Barış"; resim sergisi, terör mağduru çocuklar
- Nevruz kutlamaları

Sivil toplum içerisinde, kendi çıkarlarını ifade etmek için şiddete (saldırı, düşmanlık, barbarlık ve/veya dövüşme) başvuran güçlerin tanımı:

- Ülkücü gençlik, işçiler; bayrak yakılması girişimi
- Nevruz'da, etnik tabanlı gruplar.
- Siyasi dernekler.
- Kitlesele eylemlerde
- Maraş'ta sağa yakın, kitle tabanlı ırkçı gruplar
- Sendikalar, Meslek Odaları

Geçtiğimiz yıl içerisinde, şiddetten kaçınma ve çatışmaların barışçıl yollarla çözümünü için yapılan sivil toplum kampanya, eylem veya programlarına verilebilecek örnekler:

- Barış Anneleri, HADEP'li "canlı kalkan"
- Savaşa karşı eylemler, Barış Treni, “sınır tanımayan doktorlar”
- Umut Vakfı - Bireysel silahlanmaya hayır
- Barolar
- Kadına yönelik şiddetle ilgili, "Kadına Karşı Şiddete Son".

Sivil toplum içerisindeki cinsiyet ayrımı yapan ve kadınlara karşı ayrımcılığı savunan güçlerin önemi:

- TV'de (Kanal D) toplum duyarlı davranılıyor
- Derneklerde vakıflarda yöneticiler erkek.
- Kadın dernekleri feminist oluyor. Üniversiteli Kadınlar Derneği.
- Toplumda geleneksel olarak var.
- Rotary klüpleri ilk kuruluş aşamasında bayan üye almıyordu, Masonlar.

Geçtiğimiz yıl içerisinde, kadın-erkek eşitliğini sağlamak için yapılan sivil toplum kampanya, eylem veya programlarına verilebilecek örnekler:

- Anneler günü
- Adana'da 5 Aralık'ta "Seçme ve Seçilme" ve yine Adana'da 8 Mart'ta pek çok etkinlik
- Resmi nikah kanunları, toplu nikah girişimi (eşitliğe yönelik), bekaret kontrolüne ilişkin "Bedenime dokunma" kampanyası
- Yasalarla ilgili talepler, miras konusunda haklar
- İş Kadınları Derneği, "Kadının iş gücüne etkisi" ne destek verdik.
- KESK kadın kurultayı & yürüyüşü
- Uçan süpürge. Mor-çatı sığınma evleri. Kadın meclisi.
- Yasal girişimler, medeni yasa değişikliği
- Töre cinayetlerini kınama eylemi
- "Haydi Kızlar Okula"
- İmza kampanyası, KADER- kadınların siyasi katılımı
- Doğu'daki kadınlara yönelik "töre" cinayetlerine karşı

Geçtiğimiz yıl içerisinde, yoksullukla mücadele için yapılan sivil toplum kampanya, eylem veya programlarına verilebilecek örnekler:

- Toplumsal yardımlaşma, bireysel dayanışma.
- Irak projesi, sosyal riski azaltma projesi, yoksul kadınların çalışması
- Sendikaların yoksulluk sınırı altında kalınmasına karşı çalışmaları
- Savaş karışıklığıyla yoksulluk,
- Adana'da yoksullara erzak yardımı, ama yetersiz istihbarat ve ayrımcılık
- Deniz feneri. "TOK" kampanyaları,
- Sokak çocukları derneği
- TEGV - "Kardeş aileni bul" programı. Metin Akpınar'ın TV programı
- Ticaret ve sanayi odalarının çalışmaları. Yerel düzeyde marjinal gruplar için "Bu Kentin gücü çocukları kurtardı"

Geçtiğimiz yıl içerisinde, çevresel sürdürülebilirlik için yapılan sivil toplum kampanya, eylem veya programlarına verilebilecek örnekler:

- Çevre gönüllüleri, kentsel çevre ve trafikle ilgili olarak ağaç dikilmesi, temiz tutma kampanyası
- Su Gölü termik santrali ile ilgili
- DNA'sı değiştirilmiş sebzeler, hormon kullanımına ilişkin
- Greenpeace, İskenderun - Batık gemi eylemleri.
- Ozon tabakası, iklim değişikliğine ilişkin
- İki ayda bir bölge toplantıları, 6 ayda bir bölgeler arası toplantı, çevre eğitimi veriliyor. Perşembe günleri halka açık ve halkın bilgilendirilmesi.
- Taşucu - Mersin'deki olay.
- Çevre ve tüketici koruma derneği (ÇETKO), nükleer santrale karşı gelinmesi
- TEMA'nın yurtiçi gezileri,
- Sorgun ormanları - Karadeniz çevreyolu.

- Yeşiller ve çevreciler, Boğaz’ın kirli tutulmasıyla ilgili dalış
- Yumurtalık termik santrali ile ilgili çalışmalar.

Sivil toplumun, devletin sağladığı kamu hizmetleri ile ilgili yapmış olduğu lobi çalışmaları örnekleri, bu lobicilik çalışmalarının özelde ele aldığı konular:

- Sakatların iş sorununun ve sosyal sorunlarının çözülmesine ilişkin
- Adana Valisi ile ortak çalışmalar; kadınlar & çocuklar & çevre ile ilgili
- Eğitim, sağlık
- AB ile ilgili / iş kadınları / TÜSİAD / Cem Boyner'in eşinin desteği

Sivil toplumun, halkın bilgilendirilmesi ve eğitimi ile ilgili etkinlikleri üstlenmedeki başarısı:

- Eğitim verilmiyor.
- Derneklerin okullarda yapılan toplantılarda velileri toplaması, kadın kitlelerine ulaşılması
- ÇYDD'nin "Kahvelerde insan hakları" kampanyası ile halkın eğitimi
- Genellikle toplumla ilgili sağlık-eğitim konferansları
- Üniversite gençliğinin eğitim problemlerinin halledilmesi için yapılan girişimler
- Okul kampanyaları, eğitim seferberliği, kızların okula gönderilmesi
- Çevre & tüketici, avcılık problemleri
- Sendikaların kendi üyeleri için eğitimleri,
- Halkevlerinin verdiği eğitimler
- Eğitimle ilgili kampanyalar, UNICEF,
- TEGV

Sivil toplumun yerel toplulukların kapasitelerini geliştirmedeki başarısı:

- Kadınların medeni kanun hakkında bilgilendirilmesi
- Ülke genelinde daha başarılı olabilir. Belediye ve Ticaret Odası'nın genç girişimcileri iş sahibi edindirmeye yönelik kurslar faydalı.
- Çevre - zehirli atıklar konusunda yerel örgütler
- Bergama olayları
- TEGV deniyor ama katılım az, kopuk.
- Üniversitedeki topluluklar yerel düzeyde mevcut ama az başarılı.
- Sivil Toplum Geliştirme Projesi (STGP)
- Okuma-yazma kursları toplum merkezleri
- Belediyelerin İstanbul'daki girişimleri
- Proje uygulamalarıyla, eğitime katılan çocuk sayısında artma, kapasite geliştirme

Sivil toplumun, halka hizmet vermesi ile ilgili örnekler:

- Öğrencilere burs verme. Belli zamanlarda erzak yardımı, okuma-yazma kursları. Meslek edindirme kursları. Şiddete maruz kalan kadınlara yönelik yardım.
- Vakıfların düzenlediği işkence rehabilitasyonu.
- Deniz Feneri - yoksullara yardım.
- Sokak Çocukları Derneği'nin faaliyetleri.
- Çevre bilincinin oluşması.
- Hasta hakları, bilinçlendirme.
- Toplu nikah törenleri, okula gönderilmeyen çocukların okula gönderilmesi.
- Kadın kuruluşlarının töre cinayetlerine karşı faaliyetleri, TC kanuni değişimler.
- TEMA vakfının çalışmaları, toprak bilincinin geliştirilmesi.
- GEDD kampanyası (Mersin).
- Tüketici federasyonunun çalışması.

- Bütün STK'lar halka hizmet veriyor. TEGV, TEMA (çevre bilinci, eğitim, sağlık) GEM - hizmet evleri, eğitim veriliyor (STE, bilgisayar).
- Kan hastalıkları Derneği (sağlık taraması).

5. Sivil Toplumun Değerlendirilmesi

Adana Danışma Toplantısının bu bölümünde yapılan grup çalışmaları içerisinde bir yandan Türkiye’de sivil toplumun irdelemeye çalıştığımız dört farklı boyutunun --- diğer bir söyleyişle STE’ye temel olan karonun (yapı, ortam, değerler ve etki boyutları) --- güçlü ve güçsüz yanları tartışılmış, diğer yandan ise ilgili çözüm önerileri ortaya konmuştur. Bu çalışma katılımcıların dört gruba ayrılıp her bir grubun sivil toplumun sözü edilen dört boyutu üzerine bir değerlendirme yapması ile gerçekleştirilmiştir.

Sivil toplumun **yapısı** boyutunda ortaya çıkan görüşler şöyledir:

- Katılımın yaygınlığı ile ilgili sorunlar vardır. Vatandaşların STK'lara karşı güvensizlikleri, bazı dernek ve vakıfların kişilerle bütünleştirilmesi, sınırlı bağışlar ve kolektif toplumsal harekete yönelik baskılar katılımın sınırlı olmasına neden oluyor. Üye bulma açısından çok sıkıntı olmuyor ama ihtiyaç duyulduğunda gerekli kişilere ulaşamıyor. Bir çözüm önerisi olarak, vatandaşlara bunlar anlayabilecekleri şekilde anlatılmalı. Bir şekilde tanıtım yapılması şart.
- STK'lara duyulan güvensizliğin doğurduğu bir sonuç, kişilerin devlete bağış yapmayı tercih etmesi. Devletin kurumlarına daha fazla güveniliyor. Diğer yandan duyarlılık ve onunla gelen gönüllülük konularında daha fazla güçlenme var. Doğru anlatım ve projelerle katılımı sağlamak önerilen çözümler.
- Aynı kategoriden farklı derneklerin olması bunların arasında rekabet olmasına neden oluyor. Kırsal nüfusun, azınlıkların ve yoksulların katılımı sınırlı. STK'lar arası iletişim olsa da diyalog eksikliği ve rekabet var. Aynı amaçla çalışan STK'ların birleşmesi bu sorunların üstesinden gelinmesi için gereklidir.
- Organizasyon ile ilgili zayıflıklar var; verimli çalışmayan, uzun yıllar boyunca yönetim değiştirmeyen ve yardım bile kabul etmeyen kurumlar var. Diğer taraftan, STK'larda gönüllü çalışma eğilimi artıyor. Çözüm, iç düzenlemelerle, destekleyici altyapılarla STK'ların yakınlaşması ve vatandaşların seviyesine inilerek ortak aktivitelerde bulunulması.
- Uluslararası bağlantılar konusunda vizyon eksikliği var. Altyapı zayıf. Uluslararası ağlara üyelik sağlanmalıdır.
- Mali kaynaklar yetersiz. Projeler alkışlanıyor ama kimse para ayırmıyor. Diğer yandan insan kaynağı yeterli. Teknoloji ve altyapı kaynak seviyesini yeterli seviyeye çıkarmak ve ortak projelerde işbirliği yaparak diyalogu arttırmak önerilen çözümler.

Sivil toplumun işlevini sürdürdüğü **ortam** ile ilgili olarak ortaya çıkan görüşler ise şöyledir:

- Geçmişe kıyasla STK'ların etkinliğinin arttığı, gelişen süreçte devletin sivil toplumu tanımaya başladığı, sivil toplumun hem sayısal hem de etki anlamında güçlendiği söylenebilir. Daha fazla gelişme sağlamak için çoğunluğu ortak amaçlarda birleştirerek sorgulayıcı tarz geliştirilmeli, dokunulmazlık ve siyasi parti yasalarında değişiklikler yapılmalıdır.
- Hem yasal düzlemdeki gelişimde hem de üyelerin kendi toplumlarında talep yaratmasında yetersizlikler vardır. Bütün STK'lar kendi alanlarında çalışıyorlar; etkileşim çok zayıf. Ortam bir bütün olarak ele alınmıyor. Diğer yandan, bazı gelişmeler yaşanmıyor değil; çaba sarf edildiğinde bazı şeyler değiştirilebiliyor. Bunun farkına varmak bile bir gelişme. Kadınlara yönelik ayırım, bilgi edinme,

basın yasası gibi konularda yasal düzenlemeler var. Çözüm önerisi, STK’lar arasında işbirliği kurulması; bireysel çözümlerden ziyade ortak, bütüne yönelik çözümlerin üretilmesi.

- Amaca uygun araçları kullanmada yoksunluk var. Gelir düzeyi aktivite yoğunluğunu etkiliyor. Ekonomik gücü olanlar vakfın yönetimini eline geçirmektedir; bu da gelişime engel teşkil etmektedir. Bütün olumsuzluklara rağmen hala bu çabayı gösteren insanların olması da güçlü bir yandır. Çözüm; STK’lar ekonomik olarak bağımsız olmalıdır. Ama hiçbir yaptırım gücü olmayan mekanizmaların kurulması kaydıyla ekonomik yardım alınabilir. Buradaki temel kriter bağımsızlık. Bağımsızlık kaydıyla parasal katkı sağlanabilir.
- Eğitimsizlik, hoşgörü eksikliği, kamu çıkarları yerine bireysel çıkarların ön planda tutulması noktalarında zayıflıklar hakim. Güvensizlik sorun yaratıyor. Bunun üstesinden gelinmesi için dayanışma, işbirliği, amaca yönelme, ülke ve insan sevgisi, eğitim ve aktivite oluşturmak şart.
- Yasal çerçevede yetersizlikler var. Bu çerçeve de gelişim için engel teşkil etmektedir. Ulus – devlet paradigmasıyla kurulan devlet de kendini savunan bir organizma olduğu için sorun olmaktadır. Dernek üyeliği değişti, bildirimler değişti, açılım var ama yasal çerçeve hala rahat çalışılmasını engelliyor. Diğer yandan, sıkıntıların bilincine varılması ve değişmeye yönelik çaba gösterilmesi pozitif gelişmeler. Örgütlenmenin artması ve yasa yapım sürecine katılım sağlanmalıdır.
- STK – devlet ilişkisinde sorunlar var. STK’lar devlete karşı kolay örgütlenemiyor, manipülasyona açık durumdadır. Bu sorunlar olanakların ve devletin daha iyi tanımlanması ile aşılabılır.
- Özel sektör – STK ilişkisi de sorunlu. Özel sektörle bir işbirliği yok. Fakat “işbirliği olmalı mı, olmamalı mı?” sorusuna verilen cevaplarda da birlik yok. “İşbirliği olursa, kar amacı güder, ST tanımına uymaz” argümanı var. Çözüm önerisi, sivil toplumun bu konuyu kendi içinde tartışmaya başlaması.

Sivil toplumun *değerleri* ile ilgili olarak ortaya çıkan görüşler ise şöyledir:

- Demokrasi bağlamında zayıflıklar vardır. STK’lardaki liderlik vasfındaki insanların aynı zamanda ekonomik durumu iyi olan kişiler olması ve güç odakları olması demokrasiye de bir engel teşkil etmektedir. Yönetim kurulu toplantılarının üyelere açık olmaması, üye tabanına inilmemesi diğer problemlerdir. Güçlü yanları; demokrasi geldiğinde yeni insanların başa gelebiliyor olması böylece tazelik geliyor, yeni programlar oluşuyor. Gençlerin karar alma mekanizmasına dahil olması gelişmelerine yardımcı olmaktadır. Önerilen çözüm; eşit temsiliyet olması; herkesin oy hakkına sahip olması; tabanın, cinsiyetin, paranın, eğitimin ayrımcılığa yol açmaması, her tür alt birimin eşit temsil edilmesi.
- İç ve dış denetim çok yeterli değil. Bir yanda bağımsız denetim şirketleri, bir yanda da devlet denetimi var. İç denetimlerde resmi kuruluşların da denetleme hakkı var ama bu güvensizlik nedeniyle olumsuz karşılanıyor. Değerlendirmelerin hatalı olması veya hiç gösterilmemesi, etkinliklerle ilgili sorunlara neden oluyor. Dernekler kanunundaki yeni değişiklikler bilinmiyor. Diğer yandan, şeffaflık, iç ve dış denetim, üyelerin bilgilendirilmesi ve yasal zorunluluk noktalarında ilerlemeler var. Önerilen çözümler, yasal değişikliklerin yapılması, üyelerin de sorgulanması, açık ve şeffaf bir denetimin olmasıdır.
- Hoşgörü farklı düşüncelerin barındırılması açısından önemli. Farklılıklara saygılı davrandığınızda yapı güçleniyor.
- Şiddet konusunda zayıflıklar var. Aile içi şiddet saptanamıyor. Çözüm, hoşgörünün artırılması.

- Cinsiyet eşitliğinde eksiklikler var. Erkek egemenliğinin hakim olması, bayanların yeterli oranda kapsanamaması karşılaşılan sorunlar. Diğer yandan, eşitliği sağlamış örgütler de var, bu demokrasiyi teşvik ediyor. “Haydi Kızlar Okula Projesi” gibi eğitim projeleri var. Bu alanda pozitif ayrımcılık yapılmalıdır.
- STK’lar yoksulluk alanında çok çalışmıyor. Çok az örgüt bu konulara değiniyor. Toplumsal duyarlılığın artması önemli bir gelişme. Meslek kurslarının açılması bu açıdan önemli. Kimlerin muhtaç durumda olduğunun belirlenmesi lazım.
- Çevre konusunda bilgi eksikliği var. Toplumun bu konulara eğilebilmesi gerekmektedir.

Sivil toplumun çeşitli alanlarda uygulamaları *etkilemesi* bağlamında ortaya çıkan görüşler ise şöyledir:

- STK’lar siyasi bölünme içindedir. Amaçlara yönelik etkili çalışma yapılamamaktadır. Siyasi görüşler ve kişisel çıkarlar devreye girmektedir. Toplumun bilinçlendirilmesinde ST zayıf kalıyor. Örneğin, insan haklarının ihlal edildiğini düşünen vatandaş nereye nasıl başvurması gerektiğini bilmiyor. Kadınlara ve çevreye yönelik olan STK’lar daha güçlü çalışmaktadır. STK’lar belli konulara odaklandıklarında güçlü oluyorlar, kamu politikalarını değiştirebiliyorlar. Çözüm olarak, STK’lar öncelikle kendi içlerinde bir eğitim düzenlemeliler; “biz neyiz, ne yapmalıyız” diye. Sonra halka yönelik bilgilendirme yapılmalı. Ayrıca sahiplenme duygusunun da gelişmesi gerekmektedir.
- Bazı STK’lar halktan uzak; halka daha fazla ulaşabilmeliler.
- STK’lar ortak çıkarlardan çok kişisel çıkarlara cevap verebiliyorlar. Aralarında birlik beraberlik yok. Toplumun çıkarlarına cevap verebilmek için bir araya gelmeleri gerekli. Her STK kendi alanıyla ilgileniyor, dolayısıyla bir bütün olarak başarıdan söz edilemiyor. Diğer yandan, duyarlılık arttırma gücü var ama bu güç yeterli derecede kullanılmıyor. Çözüm; halkın güvenini kazanmak için bir araya gelmek, iyi ilişkiler kurmak.
- Vatandaşlara ulaşmada yetersizlikler var, ama ulaştığında da başarılı olunuyor. Daha çok vatandaşa ulaşmaya çalışılmalıdır.
- Engelliler için kolaylaştırıcı şeyler yapılmıyor. STK’lar etki açısından rollerini tam bilemiyorlar ve yetkilerini tam kullanamıyorlar.

6. Toplantının ve Soru Kağıdının Değerlendirilmesi

Adana Bölgesel Danışma Toplantısı sonrasında katılımcıların toplantı ile ilgili yorumları, bir yandan toplantı sonundaki sözel ifadeleri içinde, bir yandan da doldurdukları anket kağıtları üzerinden değerlendirilmiştir. Toplantı sonunda katılımcıların çoğu bu toplantının şu dört açıdan faydalı olduğunu ifade etmişlerdir: (a) İstanbul ve Ankara merkezleri dışında Türkiye’deki en yoğun sivil toplum aktivitelerinin olduğu bir beyin fırtınası içinde sivil toplum konularının bütün ayrıntılarıyla konuşulmasına imkan vermesi, (b) sivil toplum alanında farklı işler yapan aktörleri bir araya getirerek bir iletişim sağlaması, (c) kendilerine Türkiye’deki ve bölgelerindeki sivil toplum çalışmaları üzerine düşünme ve tartışma fırsatı vermesi ve (d) kendileri için sivil toplum üzerine “eğitici” olması.

Toplantı sonunda doldurulan anket sonuçları ise şöyledir:

CIVICUS Sivil Toplum Endeksi Uygulaması

Sivil Toplum Endeksi’nin Türkiye’de uygulanması ülkemiz için ne kadar yararlı olacak?

- Hiç yararlı değil
- Pek yararlı değil
- Biraz yararlı – 3 kişi
- Çok yararlı – 14 kişi
- Bilmiyorum – 1 kişi

Sivil Toplum Endeksi’nin uygulanmasında ne tür zorluklar ortaya çıkabileceğini düşünüyorsunuz? Bu zorlukların üstesinden nasıl gelinebilir?

- STK’lar sektörel olarak ayrılmalı ve endeksleme çalışması ve tanımlar buna göre yapılmalıdır. Süreklilik, bilgilendirmeler güncel olarak yapılmalı, farklı konularda bazı zorluklar çıkabilir. Fikir alışverişlerinde bulunularak zorlukların üstesinden gelinmelidir.
- Sonuçların (çıktıların) vakıflar, dernekler tarafından önemsenmemesi (devlet organları dahil) mühim bir sorundur. Bunun çözümü medya tarafından doğru ve gerçekçi bir biçimde herkese duyurulması ve uygulamaya geçilmesidir. Ortaya çıkabilecek en büyük sorun, STK’ların bu uygulamalardan haberdar olmamaları ve üyelerine bunları ulaştırmakta güçlük çekmeleri olacaktır.
- STK çeşitliliğinin uygulamaya tam yansımayacağı kaygısını taşıyorum. Benzerler bir araya getirilerek ortak temsil sağlanabilir.
- ST yeterince bilgi sahibi olmadığından bir takım zorluklar çıkabilir. Ama bilinçlendirme açısından yeterince faydalı.
- STK’lara ulaşmada zorluk yaşanabilir. Dernekler masasından bilgi alınabilir. STK’ların çeşitliliğinin sağlanması önceliğinin bu toplantıda yer almaması da bir diğer sorun..
- Yasal düzenlemeler acilen yapılmalı. Siyasi otorite öncülüğünde bölgesel toplantılar üç ayda bir yapılmalı. Stratejiler ve ortak yararların saptanmasında bazı zorlukların ortadan kaldırılmasında belli bir sürece gereksinim var.
- Zaman sorunu olabilir. Yani amaç ve hedeflere ulaşabilmek için daha uzun süreli araştırma ve toplantılara ihtiyaç duyulabilir. Daha doğru sonuçlara ulaşabilmek için yapının daha ayrıntılı incelenmesi gerekmektedir bunun için de daha uzun zamana ihtiyaç var.
- STK’larla ilgili sağlıklı veri bulunmayışı, STK’ların amaçlarına uygun sınıflandırmalarının çıkarılmaması. Türkiye’de STK kavramı çok yeni. İşlevleri açısından karmaşa var. Toplumun ortak yararı kapsamında çalışan STK çok az.

Proje Ekibine, Sivil Toplum Endeksi’nin uygulanması için hangi tavsiyelerde bulunabilirsiniz?

- Anketlerin daha önce ulaştırılıp, düşünme payı bırakılması örneklemeler açısından faydalı olacaktır.
- Daha geniş tartışmalar ve seminerler düzenlenmeli. Bölgesel panel düzenlenebilmeli.
- STK’ların işleyişi, amacı gözetilerek denetlenmeli.
- STK’larla ilgili sağlıklı verilerin bulunması, STK’ların amaçlarına uygun sınıflandırılması, STK’lar içinde koordinasyon olmalı, bölgesel işbölümü yapılmalı ve iletişim sürdürülmelidir.
- Belki hız, elektronik ortamda yapılacak çalışmalarla sağlanabilir.
- Yapılan çalışma çok etkileyici. Ancak Danışma Kurulundan medyadan bir temsilci yok ve sadece bir grup değil tüm STK listelerini oluşturmalı.

- Raporlarınızın ilgili siyasi birimlere ulaşması sağlanmalı, görsel basın aracılığıyla duyuru ve toplantılar yapılmalı (rapor sonuçları isim yapmış akademisyenlerce dile getirilmeli).
- Bu tür toplantıların sık sık yapılması faydalı olur. İmkan olursa eğitimin yapılması.
- Sunum ve uygulama oldukça iyi.
- STK’larla işbirliği ve çalışmalarını sıkı tutmalı, projenin sonuçları hakkında STK’lara bilgi verilmeli.
- İyi organize olmuş bir ekip. “Artı” bir fikir vermeye gerek duymuyorum. Umarım bu veriler siyasi ve ideolojik bir yapının kurbanı olmaz.
- Bilimsel ve teknik çalışmalar yapılabilir.
- Yerel STK’lardan yerel STK’lar hakkında bilgi alınmalı.

Bölgesel Danışma Toplantısı

Sivil Toplum Endeksi’nin uygulanmasında Bölgesel Danışma Toplantısı’nın oynayacağı role dair ne tür beklentileriniz var?

- Yaşanan sıkıntıların bölgesel anlamda ortaya çıkarılması yardımcı olacaktır.
- STK’lar kendi aralarında iletişim kurabilirler ve vizyon geliştirebilirler.
- STK’ların ve temsilcilerin daha bilgili ve aktif çalışma yapabileceğini düşünüyorum.
- STK’ların birbirleri arasında tecrübe aktarımını kolaylaştıracaktır.
- Yeni fikirler oluşmasını sağlayabilir. Sorunlara değişik fikir ve projeler üretebilir.
- Tanışma ve ortak projeler yapmaya yardımcı oldu (olacak). Eksik yönlerimizin giderilmeye çalışılacağını düşünüyorum.
- Bölgesel Danışma Toplantısı’nın başarılı geçtiğine inanıyor, ancak burada bitmeyip devamı gelirse nihai başarının geleceğine inanıyorum.
- STK’ların bölgesel düzeyde tanışıklığın artmasına katkısı olacağı kanaatindeyim. Bunun gerçekleşmesi için katılımcıların telefon ve e-mail adreslerinin birleştirilerek katılımcılara dağıtılmasının yararı olacaktır.
- Tanışma ve dayanışmanın sağlanması.
- STK’ların birbirleriyle kaynaşmalarını ve ortak çalışmalarını sağlayabilir.
- Kurumlar arasında işbirliği, çeşitlilik içerisinde birlik ilkesini bireylerin belleğine yerleştirebilmek (NOT: Bu çalışmanız toplumun bütünlüğünü sağlayan çeşitlilik içinde birlik ilkesinin ilk adımlarını güzel bir biçimde göstermektedir.).
- Bölgede konunun tartışmaya açılması için bir fırsat ve örnek olması.
- Olumlu görüyorum, süreklilik getirilmeli.
- Özellikle sorunlar saptanarak, yürütme erkine ulaşarak çözüm sağlanmalı.
- Sivil Toplum derneklerinin birbirinin yapısından, işleyişinden etkilenmesi, birbirini tanıması gibi.

Bölgesel Danışma Toplantısı’nı nasıl değerlendirirdiniz?

- Mükemmel – yok
- İyi – 5 kişi
- Orta – yok
- 10 kişi yanıt vermemiş

Kolaylaştırıcılık

- Mükemmel – 3 kişi
- İyi – 7 kişi
- Orta – 1 kişi

- 9 kişi yanıt vermemiş

Tartışma

- Mükemmel – 6 kişi
- İyi – 9 kişi
- Orta – 1 kişi
- 2 kişi yanıt vermemiş

Getiriler

- Mükemmel – 4 kişi
- İyi – 5 kişi
- Orta – 1 kişi
- 8 kişi yanıt vermemiş

Toplantının hangi bölüm/bölemlerini en faydalı buldunuz?

- STK tanımına ayrılan zaman çok fazla ve gereksiz.
- Sivil Toplum Kuruluşlarının tanımı ve işlevleri konuları çok yararlı oldu.
- Sunum bölümü ve grup çalışması.
- Sivil toplum tanımı ve amacının ne olması gerektiği.
- Grup çalışması ve karşılıklı fikir alış-verişi bölümü.
- Karşılıklı tartışma çok yararlı oldu. STK’ların eksikleri ve toplumdaki yeri kafalara yerleşti.
- Sivil toplum tanımının yapıldığı bölümü faydalı buldum.
- Günümüz koşullarında tamamını faydalı buluyorum.
- Toplantı bütün olarak birbirini tamamlıyor. Ama çalışma grupları oluşturup, tartışma yaparak önerilerin oluşturulması oldukça yararlı.
- Tanıtım, tartışma bölümleri, öğleden sonraki grup çalışmaları hepsi faydalıydı.
- Grup çalışması yapılan ve STK’nın tanımının tartışıldığı bölümler.
- Sunumlar (STK’ların yapısı).
- Tanıtım, atölye çalışmaları sonuçta pratik bilgilerin uygulamalı çalışma ile bütünleşmesi bir bütün ve güzellik sergiliyor.
- Toplantının tamamını.

Toplantının hangi bölüm/bölemlerini pek faydalı bulmadınız?

- Her bölümün çok faydalı olduğu inancındayım.
- Bence hepsi faydalıydı. Çünkü bireylerin beyninde yerleşmesini sağladı.
- Sivil toplumun tanımı aşaması çok faydalıydı fakat sonuç olarak bir şey çıkmaması düşündürücüydü (belki de olması gereken buydu fakat eksik olduğunu düşünüyorum).
- Anketlerin değerlendirilmesi.
- Genelde faydalıydı.

Sizce, Bölgesel Danışma Toplantısı, sivil toplum paydaşlarını temsil ediyor mu? Kurulda temsil edilmediğini düşündüğünüz önemli sektörler/bölgeler/görüşler var mı?

- Mülki ve yerel idare temsilcilerinin olması daha faydalı olurdu.
- Meslek örgütleri (TMMOB, T. Tabipler Birliği, vb.), esnaf ve sanatkarlar, köylü ve çiftçi kuruluşları.

- Katılım daha geniş olmalıydı (Türkiye genelinde etkin, söz sahibi vakıf ve dernek temsilcilerinin katılımı sağlanabilirdi).
- Ediyor. Geniş katılımlı olmaması.
- Esnaf ve sanatkarların ve meslek odalarının da olması olumlu olurdu.
- Adana’da yapılan toplantıya Diyarbakır derneği yerine Adana veya çevresindeki illerden bir derneğin katılımı daha uygun olurdu.
- Odalar.
- Temsil ediyor. Adana’da etkili STK’lar katıldı. Katılması gereken STK ise Atatürkçü Düşünce Derneği, Çukurova Üniversitesi.
- Kadın kuruluşları olabilir.
- Bence etmiyordu çünkü katılımcıların bir bölümü sivil toplum tanımına uygun düşmüyor.
- Temsil ediyor. Daha çok katılımcının olması süre açısından yetersiz kalacaktır.
- ST paydaşlarını temsil ediyor. Temsil edilmeyen sektör/bölge/görüş olabilir.
- Başlangıç olması açısından yararlı.
- Katılımcıların ve STK’ların kapasite ölçümü yapılmalı, konuya hakim olup olmadıklarını ölçmek açısından.

Bir sonraki Bölgesel Danışma Toplantısı için toplantıyı düzenleyenlere ve kolaylaştırıcılığını üstlenenlere iletmek istediğiniz tavsiyeleriniz varsa lütfen belirtiniz.

- Gruplara biraz daha fazla zaman verilmesi ve tartışmalara zaman ayrılması.
- Katılımcı sayısı daha fazla olabilir.
- Bu toplantı sonuçlarının katılımcılara ve toplumun diğer kesimlerine duyurulması, bir sonraki toplantıya belki daha donanımlı ve hazırlıklı gelmelerini sağlayacaktır.
- Toplantı oldukça doyurucu ve faydalı gerçekleşti, emeği geçenlere teşekkür ederim.
- Sivil örgütlerin durduğu zemin üzerinde durulması gerekiyor. Bu zemin neresidir ve hükümetlerle ilişkisinin sınırları tartışılmalı.
- Yerel gündem 21 sekreterinin bilgilendirmesiyle katıldım ve sürekli bilgilendirilmek isterim.
- Bulunduğu illerden daha etkili STK’ların katılımını sağlamalı, örneğin Adana’da katılımını önemli gördüğümüz diğer STK’lar da vardır.
- Kolaylaştırıcıların daha fazla soru sorması; STK temsilcilerinin genel, kabul edilebilir doğruları söylemek yerine rahat ve aykırılıkları da söyleyebilecek zemin oluşturulmalı. Nasıl yapılır açıkça bilmiyorum.
- Bu konuda bilahare telefonla görüş alınabilir.

Ankara, 8 Nisan 2005**1. Giriş**

STEP Bölgesel Danışma Toplantıları çerçevesinde 8 Nisan tarihinde Ankara’da (İçkale Otel’de) düzenlenen odak grup çalışmasını STEP ekibinden Filiz Bikmen, Ahmet İçduygu, Gülhan Özdemir ve Müge Dane yürütmüştür. Bu toplantı ve anket çalışması için 4-7 Nisan 2005 tarihleri arasında farklı çalışma alanlarından 30 kişi ile irtibata geçilmiş; ankete yanıt vermeyi ve danışma toplantısına katılmayı kabul eden 20 kişiye anket uygulanmıştır. 7 Nisan 2005 tarihinden sonra veri analizleri bitiminde anket uygulanmadığı halde toplantıya davet edilen 10 kişiden 4’ü toplantıya katılmıştır. Toplantı 19 katılımcı ile gerçekleşmiştir. Bu kişiler şunlardır:

- Şükran Çağlayan (BTC Company)
- Ege Erkoçak (AB Çalışmaları Merkezi)
- Safiye Özdemir (Başkent Kadın Platformu Derneği)
- Tunya Celasin (Dünya Bankası)
- Ali Necati Koçak (SODEV Sosyal Demokrasi Vakfı)
- Gamze Keskin (AEGEE, Ankara)
- Yılmaz Ensaroğlu (İnsan Hakları Mazlum-Der için Dayanışma Derneği)
- Rana Birden (STGP – STK Destek Ekibi)
- Umut Güner (KAOS GL)
- Nejat Taştan (İnsan Hakları Derneği)
- Halil Nalçaoğlu (Akademisyen)
- Özgür Ünlühisarcıklı (Arı Hareketi)
- Nurten Yüceer (Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği – Ümitköy Şubesi)
- Murat Şengül (Türk Demokrasi Vakfı)
- Ayşe Sargın (Kadın Dayanışma Vakfı)
- Zariye Özgedik (Ankara Dernekler İl Müdürlüğü)
- Özlem Altuğ (British Council)
- Ertan Karabıyık (SS Kalkınma Atölyesi Kooperatifi)
- Nalan Özdemir (Avrupa Komisyonu Türkiye Ofisi)

2. Sivil Toplum Nedir?

“Sivil toplum”un kavramsal olarak irdelenmeye çalışıldığı bu bölümde ilk olarak katılımcılara sivil toplumun onlara hangi kavramları çağrıştırdığı sorusu sorulmuş, ikinci olarak da proje kapsamında önceden belirlenmiş olan sivil toplum tanımı tartışmaya açılmıştır.

Katılımcılara “sivil toplum” kavramının çağrıştırdığı diğer ilgili kavramlar sorulduğunda şu cevaplar elde edilmiştir: “Demokrasi, Katılım, Gönüllülük, Örgütlenme, Mücadele, Sorun, Çözüm, Değerler, Kaynaklar, İşbirliği, Temsil, Misyon, Vizyon, Halk, Diyalog, Eylem”. Söz konusu bu kavramlar sivil toplumun farklı yönlerini ve sivil toplumdaki duyulan beklentileri yansıtmaktadır. Bir yandan “bireylerin bir amaç için (demokrasi, diyalog gibi) gönüllü etkinlik içine girmesi” olgusunu, diğer yandan ise bu etkinliğin “temsil, mücadele, sorunları çözme” gibi misyonları üstlendiği olgusu vurgulamıştır. Bunun yanı sıra sivil toplumun “katılımcılık, gönüllülük, işbirliği” gibi boyutlarının varlığı da ortaya konulmuştur. Bu çağrışımlardan bir çıkarım yapmak gerekirse, verilen cevaplar genelde sivil toplumun “etkinlik” ve “değer” boyutlarını ön plana çıkarırken, “yapısı”na dair pek bir şey söylememiştir.

Toplantının ikinci aşamasında, STE’in önermiş olduğu sivil toplum tanımı bağlamında --- *“insanların ortak yararlarını geliştirmek için bir araya geldikleri aile, devlet ve piyasa dışında kalan alan”*--- sivil toplum kavramı tartışmaya açılmıştır. Katılımcıların vermiş olduğu cevaplar üç temel noktanın altını çizmektedir. Bunlardan ilki, sivil toplumun varlığının nedenleri ve tanımda yer alan *“insanların ortak yararları için bir araya gelmeleri”* ifadesi üzerinedir. Burada öncelikle *“ST bir eşitlik veya eşitlik kurma alanı; parası olanla olmayanın, dil bilenle bilmeyenin bir araya gelmesi; yani eşitlik kurma alanı. Gönüllülük üzerinden ve bir amaçla kuruluyor”, “amaç bir eşitlik kurma zemininde bir araya gelmek”, “kolektif yarar daha iyi ve kapsayıcı bir kavram. Gönüllülük olmayan yerde ST tanımını içine almamak gerekiyor”* görüşleri ifade edilmiştir. Ancak bazı katılımcılar tanımda problemleri buldukları ifadelerin olduğunu da dile getirmişlerdir. Örneğin, *“ST örgütlenme üzerinden tanımlanıyor; benim için bu tanım çok geniş ve eksik, daha çok örgütlenme özgürlüğü tanımı gibi”, “ST daha şemsiye bir kavram, kapsayıcı bir tanım. ‘Ortak hedef için bir araya gelmiş insanlar’ tanımı problemlidir, ‘yarar’ kelimesi daha da açılmalı”, “Sivil toplumda sadece ortak yarar yok. Toplumsal yarar adına bir hareketlilik var”* gibi cevaplar verilmiştir.

İkinci tartışma noktası sivil toplumun ‘temsil’ boyutu üzerinedir. Burada daha çok sivil toplumun dezavantajlı grupları da temsil etmesi gerekliliği vurgulanmıştır. *“ST karar sürecinin dışında kalan grupları temsil etmeli. Zamanla farklı kavramlar önem kazanıyor. Çoğunluk, dezavantajlı gruplar, dışlananlar önemli”*. Ayrıca, sivil toplumun eşitlikçi bir temsile sahip olmadığı görüşüne inananlar da bulunmaktadır: *“Sivil toplumda eşitsizlik var parası olan toplantıya geliyor olmayan gelemiyor; yabancı dil bilen ön plana çıkıyor”*.

Üçüncü tartışma noktası, sivil toplumun “aile, devlet ve piyasa dışında kalan alan” olarak tanımlanması üzerinedir. Burada da farklı yaklaşımlar göze çarpmaktadır. *“Sivil toplumla siyasal toplumu ayırmalı mıyız?”, “Sivil toplumun devletle ve ekonomiyle bağlarının unutulduğu noktada sivil toplum bireyi oluyoruz”, “aile devlet ve piyasanın birbirinden soyutlanması mümkün değil, burada ST kavramı üzerine ve ST kuruluşlarının geliştirilmesi gereği üzerinde durulmalı”* gibi cevaplar elde edilmiştir.

3. Sivil Toplum Endeksi Çerçevesi

STE çerçevesinde gelişen tartışmalarda böyle bir proje çerçevesinde iki noktanın vurgulanması gerekliliği öne çıkmıştır. Bunlardan ilki, sivil toplumun hem sayı, hem de etki bakımından sahip olduğu zayıflıklar ile ilgilidir. Türkiye’de 100.000 dernek ve vakıf olduğu ve bu sayının çok düşük olduğu vurgulanmıştır. Var olan bu dernek ve vakıfların çoğunun çevre ve doğa alanlarında faaliyet gösteren ST örgütleri olduğu da diğer bir önemli noktadır. Sivil toplumun kendini yeterince kanıtlayamadığı, henüz çok zayıf olduğu, ve özellikle de mali sıkıntılarla karşı karşıya kaldığı ifade edilmiştir. Ayrıca, sivil toplum kuruluşları içerisinde, dezavantajlı gruplara yönelik savunuculuk yapan ve bu kişilere yönelik planlı, programlı çalışma yürütenlerin sayısının çok az olduğu da söylenmiştir.

Bu bölümde ikinci olarak üstünde durulan konu ise AB’nin sağladığı fonlardır. Alınan cevaplarda AB üyelik perspektifinin etkisinin Türkiye’deki olumlu değişimleri tetikleemesinin gözle görülür derecededir. Özellikle de AB’nin sağladığı fonların bu noktada çok etkili olması ve fonların STK’ların ekonomik sıkıntılarını azaltmada önemli bir kaynak olması sıkça söylenmiştir.

Son olarak, toplantıda bu projenin gerekliliği üzerine yorumlar yapılmış, ancak anket ile ilgili birtakım eleştiriler de dile getirilmiştir. Soruların onları hazırlayan kişilerin görüşlerini yansıttığı, anketin yeterli oranda kapsayıcı olmadığı, STK’ların kendi içlerine yönelik kritik yapma imkanı sağlayacak soruların daha fazla olması gerektiği bunlardan bazılarıdır. Böyle

bir araştırmanın ulusal ve yerel düzeyde Sivil toplumun katılımı ile planlanıp uygulanmasının bir öneri olarak söylenebileceği bu tartışmaların içinde yer almıştır.

4. Anket Soru Kağıdının Değerlendirilmesi

Danışma toplantısı içinde daha önce uygulanan anket soru kağıdının değerlendirilmesi iki aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk olarak anketlerin analizi sonrasında ortaya çıkan ana bulguların sunumu yapılmış, sonra da bu bulgular üzerine katılımcıların yorumları alınmış ve sonuçlar tartışılmıştır.

Anket bulgularının sunulmasından sonra bu bulguların değerlendirilmesi aşamasında ilk olarak sivil toplumun *yapısı* ile ilgili şu konulara dikkat çekilmiştir:

- Ankette katılımcılara kadınların, kırsal nüfusun, etnik/dilsel azınlıkların, yoksulların ve dinsel azınlıkların STK'lara üyelikleri ve lider olarak katılımları normalin altında, hatta dışlanmışlık tabiriyle değerlendirilmiş, üst sınıfların ve elitlerin üyelik ve liderlik alanlarında katılımı ve temsiliyse normalin üstünde olarak değerlendirilmiştir.
- Katılımcılar arasında sivil toplumun ve aktivitelerinin büyük şehirlerde/kentsel alanlarda toplandığı görüşü hakimdir. ST federasyonunun ve ağının belirlenen hedeflere ulaşmada etkisiz olduğu görüşü hakimdir.
- STK'lar için etik kurallar geliştirilmesi konusundaki çalışmalar ve ST'nin altyapısını geliştirme konusundaki teknik destek çok sınırlı olarak nitelendirilmiştir. ST aktörleri arasındaki ilişki ve onların uluslararası etkileşim ve iletişimleri sınırlı olarak değerlendirilmiştir. AB merkezli mali fonların STK'lara etkisi orta düzeyde etkili ve olumlu bulunmuştur.

İkinci olarak sivil toplumun işlevini sürdürdüğü *ortamla* ilintili olarak şu konulara değinilmiştir:

- Katılımcılar arasında STK'ların tescil işlemlerinin pahalı, hızlı, basit olması ve yasal hükümlere uygunluğu konusunda görüş ayrılığı olmasına rağmen mevzuatın sivil toplumu sınırlama düzeyi makul ama devletin STK'lara müdahalesi oldukça sık olarak değerlendirilmiştir.
- Katılımcılara göre devlet-ST ilişkisi ile işadamları dernek ve kuruluşlarının STK girişimlerine katılımı sınırlı olarak tanımlanmıştır. Şirketlerin sosyal sorumluluğa ilgisinin sınırlı olduğu görüşü hakimdir. AB'nin STK'ların çalışmalarını düzenleyen yasal çerçeveye etkisi oldukça etkili ve olumlu, AB sürecinin STK-devlet ilişkisine etkisi orta düzeyde ve olumlu olarak değerlendirilmiştir.

Üçüncü olarak sivil toplumun *değerleri* boyutu üzerine aşağıdaki konularda değerlendirmeler yapılmıştır:

- STK'ların demokrasinin toplumsal düzeyde gelişmesine etkisi sınırlı olarak değerlendirilmiştir. STK'larda yolsuzluk örneklerine ara sıra rastlanıldığı görüşü hakimdir. STK'ların devletin şeffaflığını sağlamaya yönelik rolü sınırlı olarak nitelendirilmiş, bu alanda düzenlenen kampanyaların da az sayıda olduğu ifade edilmiştir. STK'ların şirketlerin şeffaflığını sağlamaya yönelik rolünün sınırlı olduğu ve bu alanda kampanyalarının olmadığı belirtilmiştir. STK'ların hoşgörüyü geliştirmeye yönelik rolünün sınırlı olduğu ve aktivite örneklerinin az olduğu görüşü hakimdir.
- STK'lar içinde şiddete başvuran izole grupların olduğu ifade edilmiştir. STK'lar tarafından şiddetin kınanması konusunda görüş birliği yoktur. ST'nin toplumu şiddetten arındırma rolü sınırlı olarak değerlendirilmiştir. STK'larda cinsiyete

dayalı ayrımcılık yapan güçler önemsiz bulunmuştur ancak bu ayrımcılığın kınanma düzeyi konusunda katılımcılar arasında görüş birliği yoktur. Cinsiyet eşitliğinin toplumsal düzeyde geliştirilmesi konusunda farklı görüşler vardır.

- ST’nin yoksullukla mücadeledeki rolü sınırlı, aktiviteleri de az olarak tanımlanmıştır. ST’nin çevrenin korunmasındaki rolü konusunda görüş birliği yoktur ve bu alanda aktivitelerinin sınırlı olduğu görüşü hakimdir. AB’nin STK’ların demokrasi değerlerini toplumda yayma çabalarının etkisi orta düzeyde ve olumlu olarak değerlendirilmiştir.

Son olarak sivil toplumun *etkisi* boyutunun ele alındığı bölümü içinde şu noktalara vurgu yapılmıştır:

- ST işsizlik, enflasyon ve ekonomik istikrarsızlık sorunlarının çözümünde etkisiz; Kıbrıs’taki gelişmeler, PKK – Güneydoğu sorunu, sağlık ve sosyal güvenlik, rüşvet ve yolsuzluk, eğitim ve ahlaki yozlaşma sorunlarının çözümünde biraz etkili görülmüştür. ST, demokrasi ve fikir özgürlüğüyle AB ile ilgili sorunların çözümünde ise etkili görülürken ST’nin çok etkili olduğu bir kategori yoktur.
- STK’ların, işsizlik ve ulusal bütçe konularında aktif olmadığı ve bu kamu politikalarını genel itibariyle etkilemede başarısız olduğu görüşü hakimdir. ST’nin düşünce özgürlüğünü etkilemede aktif ve biraz başarılı, ulusal bütçenin oluşmasında ise aktif değil ve bunu etkilemede biraz başarılı olduğu sonuçlarına varılmıştır. ST, devletin hesap verebilir olmasını sağlamada biraz aktif, başarısız; şirketlerin hesap verebilirliği konusunda ise ST’nin aktif olmadığı görüşü hakimdir.
- ST, işsizlik ve ulusal bütçeye yönelik kamu kampanyalarında başarısız, demokrasi ve düşünce özgürlüğüne yönelik kamu kampanyalarında oldukça başarılı olarak değerlendirilmiştir. Katılımcıların çoğunluğuna göre ST’nin devletin sağladığı kamu hizmetleriyle ilgili lobi çalışmaları vardır ve kısmi olarak başarılıdır.
- ST, halkı bilinçlendirme konusunda biraz aktif ve biraz başarılı, yerel toplulukların kapasitesini geliştirmede biraz aktif ve biraz başarılı olarak değerlendirilmiştir. STK’ların halka sağladığı hizmetlerde hedef kitle dezavantajlı/mağdur guruplar olarak görülmüş ve bu hizmetlerde ST başarılı bulunmuştur. ST’nin toplumsal ihtiyaçları doğrudan gidermedeki rolü sınırlı görülmüştür. AB, STK’ların bir problem çevresinde toplumu organize etme ve bu problemin çözümü için etkinlikte bulunma kapasitelerinde etkili ve olumlu şekilde değerlendirilmiştir.

Ayrıca anket uygulaması içinde öne çıkan ve odak grup çalışmasında da vurgulanan somut ST çalışmasına ve uygulamasına verilen örneklerden söz etmek uygun olacaktır.

Sivil toplumun farklı bölümlerini temsil eden kuruluşların ortak bir konu çerçevesinde bir araya gelerek kurdukları birlik/ağ veya koalisyon örnekleri olarak sözü edilenler:

- Irak Savaşı’na Hayır, 100 günde Avrupa çıkarması
- Avrupa Hareketi 2002, Yerel Gündem 21
- Avrupa Kadın Koalisyonu Lobisi
- EMEK Platformu
- Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (TÜSEV),
- STGP,
- Tarih Vakfı koalisyonu,
- Bilgi Üniversitesi STK merkezi
- Kadın kuruluşları, çevre örgütleri
- Ulusal Gençlik Konseyi

Devletin ST faaliyetlerine müdahalesinin sıklığı:

- Özellikle İstanbul, İzmir gibi büyük şehirler dışında yapılan toplantılarda polis kayıt yapıyor.
- ST'nin ilgi alanına giren konularda ST'ye danışılmadan yasa çıkarılıyor. Basınla ilgili de danışılmıyor.
- Toplantılarda izin almak gerekmediği halde hala polis tarafından farklı uygulama yapılıyor. Mali olarak gelir-giderlere müdahale ediliyor.
- Toplantılar için düzenleme komitesi, STK'yı yok sayan bir yapı. Toplantıların güvenlik güçleri tarafından izlenmesi ve kaydedilmesi de bir diğer sorun.
- Son yasaya kadar platformların kurulması yasaya bağlı değildi, şimdi bağlı oldu.
- Var olan iktidar kendine yakın STK'ları kayırıyor.
- Ufak şikayetlerde bile dosyalar denetleniyor.

Demokrasiyi ilerletmeye yönelik sivil toplum kampanya, eylem veya programlarına verilebilecek örnekler:

- Arı grubu,
- Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV)
- Helsinki Yurttaşlar Derneği (HYD)'nin örgütlenme özgürlüğüyle ilgili çalışmaları.
- Bilgi Üniversitesi'nin yürüttüğü çalışmalar.
- TCK kampanyası,
- Medeni kanunla ilgili kampanya.
- Bir dakika karanlık
- ÇYDD' nin kampanyaları.
- 1 Mart, Savaşa Hayır
- TCK kadın koalisyonu,
- GDO' ya hayır kampanyası,
- Sendikal faaliyetler.
- Düşünce suçuna karşı girişim,
- Yerel kadın platformları.
- 2004'te azınlık raporu tartışmalarında imza toplanması.
- Boğazlarla ilgili bir kampanya,
- Tsunami için bir kampanya.

Devletin şeffaflığını sağlamaya yönelik kampanyalar:

- Milletvekili izleme programı
- Saydamlık derneğinin çalışmaları ve raporu
- Bir dakika karanlık
- Transparency International, Toplumsal Saydamlık Derneği Turkey Chapter

Şirketlerin şeffaflığını sağlamaya yönelik kampanyalar:

- Kalder
- Greenpeace'in eylemleri
- Çevresel etki değerlendirme süreci

Hoşgörüyü geliştirmeye yönelik kampanyalara örnekler:

- Tarih Vakfı - Ders kitapları (insan hakları). Uluslararası insan hakları sorunu, hoşgörü
- Dinler arası diyalog toplantısı. Mardin.
- Liberal düşünce derneği - din cemaatlerinin sorunları konulu toplantı
- HYD' nin çalışmaları düşünce ve ifade özgürlüğü.
- Uçan süpürge
- Eğitim-sen, anadilde eğitim

Şiddetten kaçınma ve çatışmaların barışçıl yollardan çözümüne yönelik kampanyalara örnekler:

- Uluslararası af örgütünün kadına karşı şiddete son kampanyası.
- KA-DER.
- Uçan Süpürge.
- Mor Çatı
- Irak işgaline karşı yürütülen kampanya.
- Umut Vakfı'nın çalışmaları.
- Küresel barış ve adalet
- HYD' nin barışçıl çözüm için çabaları
- Doğu ve Güney Doğu demokrasi platformları
- Kürt sorunu; meslek odaları.

Kadın-erkek eşitliğini sağlamak için yapılan kampanya, eylem ve programlar:

- Kadın kuruluşlarının TCK için çabaları. Anayasa değişikliği için girişimler / kampanyalar.
- Medeni hukukta çalışmaları. Kadın adayları destekleme
- Uçan süpürge - kadın radyo programları kampanyası
- Zina yasasından sonra eylemler.
- KADER

Yoksullukla mücadeleye yönelik oluşturulan kampanyalara örnekler:

- Herkese bir kardeş kampanyası. TEGV.
- Ramazan Çadırları
- Aile araştırma kurumu yoksulluk şurası. Dünya ST forumun Türkiye ayağında çalışmaları
- Deniz feneri, ama mücadele değil sadece yardım bu.
- Mazlum-Der'in çalışmaları

Çevresel sürdürülebilirliğe yönelik ST kampanyalarına örnekler:

- Hayvan sever örgütlerin nesli tükenen cinslere yönelik eylemleri
- TEMA ve Doğa Derneği; Ama asıl sorunlar üzerine odaklı değil; hava kirliliği örgütü yok mesela.
- Boğazda yapılan eylemde motorların trafiği kapatması
- Greenpeace'in desteklediği eylem
- Karadeniz'de eylemler oldu.

STK'ların devletin kamu hizmetleri sağlama için yaptığı lobi etkinliklerine örnekler:

- TEMA- orman yasası.
- ST'nin devleti zorlaması yerine kendisi hizmet vermesi olmaz. ÇYDD kendi girişmemeli, devleti zorlamalı.
- Gazeteciler Cemiyeti'nin TCK ile ilgili çalışmaları.
- TÜSEV'in vakıflara yönelik faaliyetleri
- Dernekler kanunu, ceza kanunu
- Kız çocuklarının eğitimi

STK'ların halka hizmet vermesi ile ilgili örnekler:

- Deniz Feneri.
- Çağdaş Kadın ve Gençlik Vakfı. "Şafaktepe" merkezinde hizmetleri
- ÇYDD,
- TEGV,
- Türk Eğitim derneği (TED)

- Tüketici hakları derneği,
- Baroların çalışmaları
- Maddi durumu iyi olmayan öğrencilere üniversite hazırlık kursları, folklor ve müzik kursları. Sağlık taramaları
- Kadın kuruluşlarının açtığı "sığınma evleri". Doğa gönüllüleri derneği, balıkçılığa katkı
- Türk Pediatri Vakfı
- Sanat ve dayanışma merkezi

5. Sivil Toplumun Değerlendirilmesi

Ankara Danışma Toplantısının bu bölümünde yapılan grup çalışmaları içerisinde bir yandan Türkiye’de sivil toplumun irdelemeye çalıştığımız dört farklı boyutunun --- diğer bir söyleyişle STE’ye temel olan karonun (yapı, ortam, değerler ve etki boyutları) --- güçlü ve güçsüz yanları tartışılmış, diğer yandan ise ilgili çözüm önerileri ortaya konmuştur. Bu çalışma katılımcıların dört gruba ayrılıp her bir grubun sivil toplumun sözü edilen dört boyutu üzerine bir değerlendirme yapması ile gerçekleştirilmiştir.

Sivil toplumun *yapısı* boyutunda ortaya çıkan görüşler şöyledir:

- Katılımının yaygınlığı konusunda zayıflıklar var; vatandaş katılımı sınırlı. Daha çok hayır kurumlarına bağış yapılıyor. Gönüllü katılım konusunda eksiklikler var. Her şeyin karşılığını görme beklentisi var, görülmediğinde hayal kırıklığı oluyor. Diğer yandan sorunu aşan STK’lar da var. Örnek olarak Deniz Feneri; katılım geniş, toplumun her kesiminden katkı sağlanmış. Ramazan ayında artan yardım kampanyaları da olumlu bir örnek. Önerilen çözüm, STK’lara katılımın devlet, kamu, medya işbirliğiyle teşvik edilmesi. Bilinçli vatandaşların bu duyarlılığı geliştirmesi gerekli. Bunun için de örgütlü bir şekilde hareket etmek şart. Yapılan bağışlar dağıntık olduğundan bunların bir STK ile bağdaştırılması daha verimli olur.
- Vatandaş katılımının derinliğinde de sorunlar var. Üyelikte çekingenlik var. Bazı STK’lar kendilerini yeterince ifade edemiyor ve neticede güven yaratamıyor. Gönüllülük giderek azalıyor. Ancak, AB’nin ST örgütlenmesini teşvik etmede olumlu bir rolü var. STK’ların kendi yapılarını güçlendirmeleri gerekiyor. Birlik sağlanması ve ağ ilişkilerinin güçlendirilmesi gerekli. Daha şeffaf bir yapıya ulaşılmalı. Devlet, ST ve medya halkı katılım konusunda teşvik etmeli.
- STK’ların seçtiği bazı baskın başlıklar olması hem güçlü hem de zayıflık doğuran bir yön. STK’ların coğrafi dağılımında dengesizlik var; çoğu büyük şehirlerde. Çevre konusunda çalışan STK’ların uluslararası ayağının olması onlar için olumlu, bir çok ağa üye oluyorlar. Önerilen çözüm; topluluk temelli örgütleri teşvik etmek; bunlar ile yerel yönetimler arasında işbirliğini geliştirmek.
- Organizasyon bakımından mali, idari ve insani kaynaklarda yetersizlikler var. Aynı konu etrafında çalışan STK’lar arasında bile bilgi alışverişi düşük. STK’ların uluslararası ilişkileri yok/yetersiz. Sorun bazlı bir araya gelindiğinde ise etkin olunabiliyor. Ulusal hassasiyet olan konular var. Önerilen çözüm; STK’lar arasında etkileşim geliştirilmeli; güçlü şemsiye kuruluşlar oluşturulabilmeli; medya çalışmaları destekleyici çaba içerisine girmeli.
- Sivil toplumdaki ilişkiler bağlamında iletişim ve işbirliği zayıf. Örgütsel altyapısı da genel anlamda zayıf. Bunların sorgulanması ise güçlü bir yan. AB uyum süreci içinde hakların kullanılmaya başlanması çözüm olarak sayılabilir. Mevzuatta yapılan kolaylaştırıcı değişiklikler olumlu. Çözüm; eğitim, duyarlılık, başarılı örneklerin artması.
- Kaynaklar kısıtlı ve zayıf. Fonları takip edebilme bir çözüm önerisi olabilir.

Sivil toplumu işlevini sürdürdüğü ortam ile ilgili olarak ortaya çıkan görüşler ise şöyledir:

- Siyasi ortam boyutuna bakıldığında, devletin etkisi ve hükümetin müdahalesi fazla. Bu anlamda yapısal bir çerçeve yok. Ancak devletin yasal ve yapısal dönüşüm için aldığı tavır olumlu. STK’ların siyasetten bağımsızlaştırılması gerekli.
- Özgürlükler bağlamında önemli reformlar yapıldı ama hala haklarımızı bilmiyoruz. Güven düzeyi çok düşük. Kurumsal ve sosyal sorumluluğun artırılması lazım. Şirketler dışında bireylerin de katkıda bulunmaları önemli.
- Sosyo-ekonomik açıdan zayıflıklar var. Mali yapı güçsüz, bu alanda yerel destekler zayıf. Diğer yandan, AB uyum süreci nedeniyle ST’ye mali destek ve farkındalık görece artıyor. Bu alanda farkındalığı yaratmak gerekiyor.
- Sosyo-kültürel bağlamda bakıldığında, hoşgörü zayıf. Güven duygusu az. İnsanları bilinçlendirmek gerekmektedir.
- Yasal çerçevede eksiklikler var. Vergi mevzuatında henüz bir reform yapılmamıştır. Ama genel anlamda yasal düzenlemelerde olumlu gelişmeler vardır. Önerilen çözüm, vergi mevzuatını düzenlemek ve bu alanda farkındalığı arttırmak.
- Devlet-sivil toplum ilişkileri bağlamında işbirliği ve destek zayıf. Ancak bu konuda arayış başlamış durumda. ST daha bilinçli ve olumlu yaklaşımı var. Vergi mevzuatı bunu özendirici değil. İşbirliği tanımı yapılmalı.
- Özel sektör-sivil toplum ilişkisine bakıldığında, vergi mevzuatı bu ilişkiyi özendirici değil. Ancak özel sektörün eskiye göre daha bilinçli ve olumlu bir yaklaşımı var. Kurumsal, sosyal sorumluluk geliştirilmeli ve vergi mevzuatı düzenlenmelidir.

Sivil toplumun **değerleri** ile ilgili olarak ortaya çıkan görüşler ise şöyledir:

- Yaygın STK geleneği yok; demokratikleşme geleneği çok yaygın değil. Destekçi üye sayısının az olması da göze çarpıyor. STK’lar arasında işbirliği yok. Baskı grubu olarak yeteri kadar çalışmamaları, halkı içlerine katamamaları zayıf yanları. Diğer yandan, AB’nin ilgili programları kısmen başarılı; hareketlenme olumlu bir gelişme oluyor. Anadolu’ya yönelik duyarlılık gelişiyor.
- Şeffaflık bakımından ST camiası şeffaf değil. Bu alanda çalışanların imaj eksikliği var. Mecbur oldukları için istenildiğinde mali yapıyı sunuyorlar. Toplum genelinde STK’ların şeffaf olduğu görüşü hakim; bu olumlu bir yaklaşım. Hesapların zorunlu halde internetten yayınlanması bir çözüm önerisi.
- Hoşgörü bağlamında bakıldığında, herkes kendi ideolojisinden bakıyor. İnsanlar mecbur bırakılarak bir araya geliyorlar. Sevgi temelli ve empatik ilişki kurmada güçlü yanları var. “Öteki” konusunda yaklaşım geliştirilmeli.
- Şiddete karşı kınama yok, makul gözüken noktalarda sessiz kalınıyor. Ortak kampanyalar buna çözüm önerisi.
- Toplumsal cinsiyet eşitliğinde sorunlar var. Genel olarak kadın-erkek eşitsizliği söz konusu. Örgütlenmede de sorunlar var. Kadınlar geri planda tutuluyor. Diğer yandan, bu konuda mücadele yeteneği var. STK’larda kadınlara yönelik pozitif ayrımcılık yapılıyor. ST sektöründe kadınlar diğer alanlara göre daha rahat.
- Yoksulluk konusunda yetersizlikler çok fazla. Yoksulluğu ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalar yok. Aile ekonomisine yönelik çalışmalar daha yoğun. Halkın güveni önemli. Çevre örgütleri halkı yeterince içine alamıyor. STK’ların kendi konularında odaklanmaları zayıf yönlerden biri. Halka ulaşmada güçlük çekiyorlar. Devletle ilişkiler önemli bu alanda. Çözüm olarak, yoksulluk üzerine çalışacak STK’lar kurulmalı.
- Çevresel sürdürülebilirlik konusuna bakıldığında, yukarıdan bir yaklaşım var; halkı kapsayıcı değil. Çevre merkezleri dışlıyor, topluma mal etmiyorlar. Güçlü yanları, siyasileşmiş olmamaları. Çevre örgütleri diğer tematik alanları da göz önünde bulundurmalı.

Sivil toplumun çeşitli alanlarda uygulamaları *etkilemesi* bağlamında ortaya çıkan görüşler ise şöyledir:

- Kamu politikalarını etkilemede ST görülebilir değil, katkı düzeyi düşük. Sorun yasaların bilinmemesinden kaynaklanıyor. Kendi sorunlarının bile farkında değil. Süreklilik yok. Belli bir alanda lobi çalışmalarına başlayabiliyorlar ama sürdürülebilirlik olmuyor. İşbirliği yapma konusunda yetersizler. Güçlü yanları; belirli konularda yasaları etkileyebiliyorlar. Mesela TEMA. Yerelde bazı konularda başarılı olabiliyorlar. Çözüm; güç birliği ile işbirliği geliştirilmeli. Halkla ve medyayla ilişkiler kurulmalı. Kamu politikalarını etkileyebilmeleri için kamu kuruluşlarında belli bağlantıları olmalı.
- Hesap verebilirlikte zayıflar. Ne konuda hesap verilmesi gerektiği bile bilinmiyor genelde. Özel şirketler muhatap alınmıyor. Kitle iletişim araçları yeterli kullanılmıyor. Güçlü yanları; dar alanlarda etkili olabiliyor. Çözüm; örgütlenmenin artırılması, tüketici ilişkisinin artırılabilmesi.
- Toplumsal çıkarla cevap verebilmede STK’lar kendilerini ifade edemiyorlar. Kitleleşemiyorlar, bütüne yayılım yok. Yapılan projelerin etkisi yayılmıyor. Halkla ilişkiler konusunda zayıf. Etki alanlarını geliştiremiyorlar. Diğer yandan, belirli, dar alanlarda güçlü. Çözüm; şeffaflık, medya ile tanıtım ve sürdürülebilirliğin artırılması.
- Etnik, dinsel, yoksul insanların hakları savunulamıyor ve ihtiyaçlar analiz edilemiyor. Belirli alanlarla kısıtlı kalıyor çalışmalar. Etkileri ölçme konusunda zayıf, projeden sonra takibi yapılmıyor. Güçlü yanı; marjinalize olmuş gruplara hitap edilebiliyor. Hareketlenme oluyor. Çözüm; etki alanları atılarak bütüne varılabilir.
- Toplumsal ihtiyaçların karşılanmasında kaynak yaratılmıyor. Örgüt sayısı az. Lobcilik az ve etkin değil, işbirliği yok. Çözüm; STK’ların kendilerine ait sürekli kaynakları olmalı.

Türkiye’de ST’nin avantaj ve dezavantajları üzerinde durduğumuz dört boyut bağlamında --- yapı, ortam, değerler ve etki boyutları --- bu dört boyutun birbirleri ile olan ilişkileri temelinde tartışılırken ortaya çıkan temel görüş: “yapı” değerlere bağlıdır, “değerler” ve “yapı”nın “ortam”la birleşmesi etkiyi ortaya çıkarır, şeklinde olmuştur. ST ile demokratikleşme arasında bir ilişki olduğu, “ama hangisi hangisini belirliyor” ilişkisinde biraz belirsizlik olduğu vurgulanmıştır. AB’nin bu ilişki konusunda çok etkili olduğu, ST’ da “değerler” konusunda eksiklik bulunduğu, “ortam”ın avantajlı olduğu, ancak ST konusunda toplumda duyarlılık yaratmak başarılabilirse her şeyin zincirleme gerçekleşeceği tekrarlanmıştır. Ayrıca bir katılımcı toplantıda ortaya çıkan tartışmaların şöyle özetleneceğini belirtmiştir: “Değerlerin değişimi zor ama değişim için de değerlerin üzerine gidilmeli. Hala sorunlar var ama sorunların tam olarak ne olduğu belirlenemiyor. Bunu anlayamıyoruz, daha basit anlatılması lazım insanların anlayabilmesi için. Ortam müsait ve çalışmalar verimli olabilir”.

6. Toplantının ve Soru Kağıdının Değerlendirilmesi

Ankara Bölgesel Danışma Toplantısı sonrasında katılımcıların toplantı ile ilgili yorumları, bir yandan toplantı sonundaki sözel ifadeleri içinde, bir yandan da doldurdukları anket kağıtları üzerinden değerlendirilmiştir. Toplantı sonunda katılımcıların çoğu bu toplantının şu üç açıdan faydalı olduğunu ifade etmişlerdir: (a) Türkiye’de ST’yi değerlendiren böyle kapsamlı bir araştırmanın olmadığı, bu toplantıda dahil olmak üzere projenin ST’nin kendini değerlendirmesine yardımcı olması, (b) sivil toplum alanında farklı işler yapan aktörleri bir araya getirerek bir iletişimin sağlanmış olması, ve (c) kendileri için ST konusunu irdelemek anlamında “eğitici” olması.

Toplantı sonunda doldurulan anket sonuçları ise şöyledir:***CIVICUS Sivil Toplum Endeksi Uygulaması******Size göre, Sivil Toplum Endeksi’nin Türkiye’de uygulanması ülkemiz için ne kadar yararlı olacak?***

- Hiç yararlı değil
- Pek yararlı değil
- Biraz yararlı – 3 kişi
- Çok yararlı – 12 kişi
- Bilmiyorum

Sivil Toplum Endeksi’nin uygulanmasında ne tür zorluklar ortaya çıkabileceğini düşünüyorsunuz? Bu zorlukların üstesinden nasıl gelinebilir?

- İnsanlar soruları cevaplamak için çok fazla düşünmediği için aslında gerçekte inanmadıkları cevapları verebilirler.
- Programı uygulama aşamasında siyasi örgütlenmelerin sivil toplum tanımına dahil edilmemesi, projenin sonunda ortaya çıkacak raporun eksik kalması sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Siyasi parti ve örgütlenmeler bir şekilde son rapora dahil edilmelidir.
- Uygulanmasında çok fazla sorun olacağını düşünmüyorum.
- Görüşülenler sivil toplumu ne kadar temsil ediyorlar? Yani bizlerden edineceğiniz bilgiler ne kadar sağlıklı olacaktır? O yüzden olabildiğince farklı kesimlerden katılımı sağlamalı.
- Sivil toplum örgütlerin şeffaf bir şekilde bilgi, kapasite ve sorunlarını paylaşmayacak.
- Katılımcılar ilgisiz kalabilir ve çok teknik gözükabilir. Bu çalışmaların niteliği iyi anlatıldığında sorun kalmaz.
- Anlaşılması kolaylaştırılabilir. Bu uygulamayı geliştirir. ST’nin bilgi vermesinde, dürüst yanıtlar alınamayabilir. Yüz yüze görüşme bazı alanlarda daha iyi sonuçlar verebilir.
- Sürece katılan kurumların seçiminde örnekleme uygulaması zorluk veya yanlılık yaratabilir.
- Anket çalışması durum tespiti yapıyor ama bir sebep-sonuç ilişkisi kuramıyor. Bu durumda farklı ülkelerdeki verilerin karşılaştırılması çok anlamlı olmayabilir.
- ST için iyice algılanması ve uygulanabilmesi gerekir. Ayrıca kamu tarafından da kabulü önemli.
- Yöntemin belirlenmesi katılımcı bir anlayışla yapılmalı. Ülke ve bölge koşulları dikkate alınmalı. Ayrıca, STK’ların konusal açısından da sınıflanıp endekslenmesi düşünülmeli (CIVICUS’un genel, ilkesel ve evrensel değerlerine ek olarak).
- Anketler, değerlendirme toplantılarından önce uygulanıyor. Bu toplantılardan sonra, aynı anketin katılımcılara tekrar uygulanmasının önemli olduğunu düşünüyorum.

Proje ekibine, Sivil Toplum Endeksi’nin uygulanması için hangi tavsiyelerde bulunabilirsiniz?

- Mümkün olan en çok paydaşa ulaşılmalı.
- Daha genel sonuçlara ulaşmak için daha fazla STK’ ya ulaşılabilir.
- Anket uygulamalarında sivil toplumun tanımı netleştirilmeli, anket gönderilen sivil toplum kuruluşları çeşitlendirilmeli.
- Bölgelerdeki değerlendirme toplantılarına katılan STK temsilcilerinin dikkatli seçimi.

- Nihai kararlara ulaşmadan önce mutlaka konu ve coğrafi açıdan farklı kuruluşların (STK) görüş ve önerileri dikkate alınmalı (CIVICUS’a ek olarak). Örneğin AB’nin STGP’ nin sonuçları da dikkate alınmalıdır.
- Çalışmanın sonunda STK’lar bulgularla ilgili eğitilmeli.
- Periyodik yapılması ve sürecin izlenmesi bakımından tekrarlanabilir.
- STE çerçevesinde yapılan STK tanımının anket öncesinde bildirilmesi. STE’in daha sonra hangi amaçlarla kullanılacağı konusunda bilgi verilmesi.
- Derinlemesine görüşmeler yapılabilir; özel sorunlu gruplara yönelik, insan hakları, lezbiyen-gay guruplar, özürllüler... vs.
- Bu ve benzer çalışmalar genellikle aşağı yukarı aynı STK’larla yürütülüyor. Çember biraz genişletmeli.
- Sonuçların tüm sivil toplum ve kamuoyuna en etkin bir şekilde ulaştırılması ve kuruluşlar nezdinde tanıtım faaliyetlerine önem verilmesi.
- ST tanımının açık bir şekilde sizin için ne ifade ettiğini belirtmelisiniz.

Bölgesel Danışma Toplantısı

Sivil Toplum Endeksi’nin uygulanmasında Bölgesel Danışma Toplantısı’nın oynayacağı role dair ne tür beklentileriniz var?

- Türkiye’de STK sorunlarının tanımlanması ve önerilecek çözümlerin bulunmasında katkısı olabilir. En azından sivil toplumun kendisini daha iyi tanınmasına katkısı olur.
- İnsanların en azından kendi STK’ları için eksikliklerini görüp bunları gidermesinde büyük bir faydası olabilir.
- Bölgesel Danışma Toplantısı, endeksin uygulanmasında eksikliklerin ve çözüm önerilerinin belirlenmesi açısından fayda sağlayacaktır. Kavramsal Çerçevenin belirlenmesine de katkısı olacaktır.
- STK’lar en azından kendi kendileriyle yüzleşecek, birbirleriyle iletişim ve birbirlerine ihtiyaçları olduğunu kavrayacaklar diye düşünüyorum.
- Bölgesel özellikleri yapıldığı zaman bölgenin özellikleri ortaya çıkartılabilir.
- Sivil Toplum Endeksi ortaya çıktıktan sonra bölgesel danışma toplantısına katılan kişilerin bu endeksi diğer taraflara da yaygınlaştırması konusunda yardımları istenmelidir.
- Buradaki ortak dili yansıtacaktır.
- Konu etrafında duyarlılık geliştirilmesine katkı sağlayacaktır. Bu sürecin sonunda bir yayın oluşmalıdır ve sonuçlar daha geniş bir kamuoyunda tartışmaya açılmalıdır.
- Katılımcı STK temsilcileri için zihin açıcı tartışmalar yapılıyor.
- Türkiye’deki sivil toplum tablosunun ortaya çıkmasında bölgesel toplantıların önemi oldukça büyük diye düşünüyorum.
- Nedeni, yararı ve uygulaması konularında bilinç arttırma ve farkındalığı arttırmasını olumlu görüyorum.
- Mevcut bilgilerin doğrulanması ve farklı bakış açılarının değerlendirilmesi.

Bölgesel Danışma Kurulu Toplantısını nasıl değerlendirirdiniz?

- Mükemmel – 2 kişi
- İyi – 8 kişi
- 5 kişi yanıt vermemiş

Kolaylaştırıcılık

- Mükemmel – 6 kişi
- İyi – 8 kişi
- 1 kişi yanıt vermemiş

Tartışma

- Mükemmel – 3 kişi
- İyi – 11 kişi
- 1 kişi yanıt vermemiş

Getiriler

- Mükemmel – 2 kişi
- İyi – 9 kişi
- Orta – 2 kişi
- 2 kişi yanıt vermemiş

Toplantının hangi bölüm/bölemlerini en faydalı buldunuz?

- Dosya profesyonelce hazırlanmış. Değerlendirme/Görüş derleme konusunda kullanılan sistematiği; “yapı - ortam - etki - değerler” son derece yararlı buldum.
- Anket sonuçları ve bu konuların tartışılması.
- Genel sunum/workshoplar, sunumlar.
- Sivil toplumla ilgili yapılan grup çalışması.
- Çalıştay.
- Sivil toplumun dört ayağının irdelenmesini içeren form ve sorular.
- Açıklamalar, tanımlar, tartışmaların yapılması.

Toplantının hangi bölüm/bölemlerini pek faydalı bulmadınız?

- Beklenen katılıma ulaşmadı galiba. Bu tür küçük grupla yapılan çalışmalarda etkiyi azaltabiliyor.
- Sunumun ilk bölümleri.
- Bütünsel çerçeve açısından faydalı.
- Tartışmaların sonunda kolaylaştırıcının bir özet yapması/toparlaması grup açısından ilerletici bir rol oynayabilirdi. Bu pek yapılamadı.

Sizece, Bölgesel Danışma Kurulu Toplantısı, sivil toplum paydaşlarını temsil ediyor mu? Kurulda temsil edilmediğini düşündüğünüz önemli sektörler/bölgeler/görüşler var mı?

- Bu ölçekteki çalışma için dağılım uygundu.
- Kompozisyon doğrudur ve temsil yeteneğine sahiptir. Ancak katılmayı kabul edip de katılmayan kuruluşların (işçi sendikaları, vs) bir boşluk yarattığı söylenebilir.
- Çevre örgütleri (katılım olmadığı için).
- Bu toplantıda sendika temsili azdı, listede olmakla beraber sendikal grupların temsiline teşviki.

-
- Engellileri temsil etmiyor.
 - Emin değilim. Özellikle toplantının büyük çoğunluğu daha sağ-muhafazakar. Çağrılanlar ise daha profesyonel çalışan hemen hemen hep aynı örgütler.
 - Ankara’daki toplantıya katılanlar STK sektörünü temsil eden kişilerden oluşuyordu.
 - Tam olarak değil. Gençlik kuruluşları yoktu.
 - Anti-militaristler, anarşistler.
 - Kayıtlı olmayan sivil toplum örgütleri (gruplar, resmi statüsü olmayan kolektifler).
 - Temsilin yeterli olduğu düşüncesindeyim.
 - Pek etmiyor. Katılanların katıldıkları ya da temsil ettikleri gruba/kurumları ne kadar temsil ettiği sorgulanabilir.

Bir sonraki Bölgesel Danışma Kurulu Toplantısı için toplantıyı düzenleyenlere ve kolaylaştırıcılığını üstlenenlere iletmek istediğiniz tavsiyeleriniz varsa lütfen belirtiniz.

- Bir miktar daha geniş katılım yararlı olabilir. Mesela mali kaynaklar ile ilgili.
- Sonuçların proje sonunda paylaşılmasını dört gözle bekliyorum.
- Daha önce haber verilmeli. Hangi illerde yapılacağına göre somut önerilerde bulunabilirim. Çağrılmaya değer kişi-gruplar açısından.
- Belki haber verme süresini 10 gün önce yaparsanız, katılım açısından daha kolay olur.
- Toplantı gündemi/programı katılımcılara en az 10 gün önceden duyurulmalıdır. Program ana konuları ile ilgili bir özetin katılımcılara/çağrılanlara önceden iletilmesi de yararlı olabilir.
- İkinci bölümün (grup çalışması) sonuçları çok hızlı. Pek çok şey dikkatten kaçıyor. Bu bölümün etkisi artırılabilir.

Samsun, 29 Nisan 2005**1. Giriş**

STEP Bölgesel Danışma Toplantıları çerçevesinde 29 Nisan 2005 tarihinde Samsun’da düzenlenen odak grup çalışmasını STEP ekibinden Ahmet İçduygu, Gülhan Özdemir ve Müge Dane yürütmüştür. Bu toplantı ve anket çalışması için 20-27 Nisan 2005 tarihleri arasında farklı çalışma alanlarından 29 kişi ile irtibata geçilmiş; ankete yanıt vermeyi ve danışma toplantısına katılmayı kabul eden 22 kişiye anket uygulanmıştır. Toplantı 14 katılımcı ile gerçekleşmiştir. Bu kişiler şunlardır:

- *Sinan Kutay (İnsan Hakları Derneği, Trabzon Şubesi)*
- *Recep Tapramaz (Liberal Düşünce Topluluğu, Samsun)*
- *Nergis Aydın (Toplum Gönüllüleri Vakfı, Samsun)*
- *Semra Pehlivan (Körleri Eğitim ve Kalkındırma Der., Samsun)*
- *Nehir Günay (TEGV, Samsun)*
- *Yıldırım Akgül (Hürriyetçi Demokratlar, Tokat)*
- *Hülya Korkmaz (KA-DER, Samsun)*
- *Şükran Nalbant (Tokat Kadın Platformu, Tokat)*
- *Zeki Bayraklı (Youth for Habitat, Samsun)*
- *İrfan Kalyoncu (Balkan Türk Kültür ve Haberleşme Der., Samsun)*
- *Ahmet Aksoy (Of Kültür Dayanışma Der., Trabzon)*
- *Okan Gümüş (Samsun Avrupa Bilgi Merkezi, Samsun)*
- *Işık Yeten (İl dernekler müdürü, Samsun)*
- *Yusuf Demir (Ondokuzmayıs Üniversitesi Öğretim Üyeleri Derneği, Samsun)*

2. Sivil Toplum Nedir?

“Sivil toplum”un kavramsal olarak irdelenmeye çalışıldığı bu bölümde ilk olarak katılımcılara sivil toplumun onlara hangi kavramları çağrıştırdığı sorusu sorulmuş, ikinci olarak da proje kapsamında önceden belirlenmiş olan sivil toplum tanımı tartışmaya açılmıştır.

Katılımcılara “sivil toplum” kavramının çağrıştırdığı diğer ilgili kavramlar sorulduğunda şu cevaplar elde edilmiştir: “Gönüllü çalışmak, kamu görevlisi olmamak, bağımsız olmak, katılımcı olmak, birleştirici olmak, çıkar ve kâr amacı gütmemek, tarafsızlık, hak ve görevler”. Söz konusu bu kavramlar sivil toplumun farklı yönlerini ve sivil toplumdan duyulan beklentileri yansıtmaktadır. Alınan cevaplar bir yandan “bireylerin bir amaç için gönüllü etkinlik içine girmesi” olgusunu, diğer yandan ise bu etkinliğin “birleştirici olmak, çıkar ve kâr amacı gütmemek” gibi misyonları üstlendiği olgusu vurgulamıştır. Buna göre, daha çok sivil toplumun “etkinlik” ve “değer” boyutlarına gönderme yapılırken, “Yapısı”na ve “ortam”ına dair pek bir vurgu yapılmamıştır.

Toplantının ikinci aşamasında, STEP’in önermiş olduğu sivil toplum tanımı bağlamında --- “insanların ortak yararlarını geliştirmek için bir araya geldikleri aile, devlet ve piyasa dışında kalan alan”--- sivil toplum kavramı tartışmaya açılmıştır. Katılımcıların vermiş olduğu cevaplar üç temel noktanın altını çizmektedir. Bunlardan ilki, sivil toplumun varlığının nedenleri ve tanımında yer alan “insanların ortak yararları için bir araya gelmeleri” ifadesi üzerinedir. Bu konuda “Kâr amacı gütmeyen bir yapı egemen olmaya çalışırsa ST olmaktan çıkar”, “STK’lar toplumun ortak yararı için bir araya gelen gruplardır, bireylerin uğradığı zararlara cevap verir, STK’ların ve bu grupların çıkarları başka bir grubun çıkarlarıyla çatışmadığı sürece sorun çıkmaz” gibi cevaplar elde edilmiştir. Katılımcılar arasında “ortak yarar” ifadesini hem sorunlu hem de sorunsuz bulanlar vardır. Bir katılımcı “çıkarcı”

kelimesinin “*egoist*” kelimesiyle bağlantılı olduğunu ve bu nedenle kötü bir çağrışım yaptığını ileri sürerken, diğer bir katılımcı da, “*ortak yarar*” ifadesinin problemi olan insanların bir araya gelip örgütlenmesi şeklinde yorumlanabileceğini ve bu tanımın gayet iyi olduğunu söylemiştir.

İkinci tartışma noktası sivil toplumun Türkiye’de genel anlamda nasıl tanımlandığı ile ilgilidir. Alınan cevapların çoğunda dünya genelinde net bir sivil toplum tanımlamasının olduğu, ancak Türkiye’de bunun bu kadar net olmadığı dile getirilmiştir. Ayrıca sivil toplum tanımının NGO tanımı ile örtüşüp örtüşmediği sorusu da tartışılmıştır. Bir katılımcı bu konuda “*Türkiye’de ST tanımının revize edilmesi ve tartışılması gerekiyor*” şeklinde görüş bildirmiştir.

Üçüncü tartışma noktası, sivil toplumun “aile, devlet ve piyasa dışında kalan alan” olarak tanımlanması üzerinedir. Bu tanım ile ilgili alınan cevaplar birbiriyle örtüşmektedir. Sivil toplumun aileden, devletten ve piyasadan ayrı kalan bir alan olması gerekliliği vurgulanmıştır. Ancak, Türkiye’deki ortama bakıldığında devlet ve piyasa koşullarının çok etkili olduğu da düşünülmektedir. Ayrıca, STK’ların devlet ve piyasa ile çıkar ve kâr amaçlı bir ilişki kurmasının ticari bir ilişkiye gireceği ve bunun da sivil toplumla bağdaşmayacağı vurgulanmıştır. Bu konuda bir katılımcı şöyle demiştir: “*Emek ve sermaye aynı düzlemde olmaz. Devletsizliği önermiyoruz ama devlet ile STK ayrı alanlarda olmalı ve bunlar demokrasi ekseninde buluşmalı. Ticaretle uğraşmak kötü değildir ama ST ile bağdaşmaz. Akçeli ilişki, ticari ilişkidir; yapıyı bozar*”.

3. Sivil Toplum Endeksi Çerçevesi

STE çerçevesinde gelişen tartışmalarda böyle bir proje çerçevesinde ST ile ilgili olarak iki noktanın vurgulanması gerekliliği öne çıkmıştır. Bunlardan ilki, STK’ların maddi kaynaklarının nasıl sağlandığı ile ilgilidir. Mali kaynak edinme işleminin aynı zamanda STK’ların profesyonelliği ile de yakından ilgili olduğu vurgulanmıştır. Bu noktada “Türkiye’de STK’lar profesyonelleşiyor mu, yoksa geriliyor mu?” sorunsalı sorgulanmalıdır.

İkinci olarak üstünde durulan konu ise AB’nin sağladığı fonlar ve genel anlamda Türkiye’de sivil toplumun gelişmesi üzerine yaptığı etkidir. Bu konuyla ilgili alınan cevaplarda ortak bir duruş sergilenmemiştir. AB’nin olumlu bir etkisinin olduğunu düşünenler, AB fonları sayesinde daha fazla kişiye ulaşabildiklerini, AB’nin özendirici ve yol gösterici bir rol oynadığını ve bu doğrultuda Türkiye’de bazı yaptırımlardan kurtulma imkanı sağladığını ileri sürmüşlerdir. Aksi argümanı savunanlar ise, evrensel değerlerin doğrudan uygulanmaya çalışılmasının problemler yarattığını, AB kapsamında düzenlenen eğitim toplantılarının yalnızca elitlere yönelik olduğunu, bu toplantıların yeni katılımlar sağlamadığını, AB fonlarının amaca yönelik çalışmadığını ve sonuç olarak AB’nin yaratacağı yansımayı görmenin tam da mümkün olmadığını belirtmişlerdir.

Son olarak, toplantıda bu projenin gerekliliği üzerine yorumlar yapılmış, ancak anket ile ilgili birtakım eleştiriler de dile getirilmiştir. Ankette sayıca çok fazla soru olduğu, soruların daha kısa ve daha açıklanabilir olması gerekliliği, soruların birbirine çok benzediği, tam olarak kapsayıcı olmadığı ve çeşitliliği dile getiremediği yapılan bazı yorumlardır. Ayrıca anketlerin daha önce gönderilmesinin ve karşılıklı olarak yapılmasının daha etkin olacağı da dile getirilmiştir.

4. Anket Soru Kağıdının Değerlendirilmesi

Danışma toplantısı içinde daha önce uygulanan anket soru kağıdının değerlendirilmesi iki aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk olarak anketlerin analizi sonrasında ortaya çıkan ana bulguların sunumu yapılmış, sonra da bu bulgular üzerine katılımcıların yorumları alınmış ve sonuçlar tartışılmıştır.

Anket bulgularının sunulmasından sonra bu bulguların değerlendirilmesi aşamasında ilk olarak sivil toplumun *yapısı* ile ilgili şu konulara dikkat çekilmiştir:

- katılımcılar kadınların, kırsal nüfusun ve yoksulların STK'lara üyelikleri ve lider olarak katılımlarını düşük; etnik/dilsel azınlıkların katılımı ise normalin altında olarak değerlendirmiş; üst sınıfların ve elitlerin üyelik ve liderlik alanlarında katılımını ve temsiliyetiniyse normalin üstünde olarak değerlendirmişlerdir.
- Katılımcılar arasında sivil toplumun ve aktivitelerinin büyük şehirlerde/kentsel alanlarda toplandığı görüşü hakimdir. ST federasyonunun ve ağının belirlenen hedeflere ulaşmada etkisi belirsizdir, çünkü eşit sayıda karşıt görüş vardır.
- STK'lar için etik kurallar geliştirilmesi konusundaki çalışmalar ve sivil toplumun altyapısını geliştirme konusundaki teknik destek oldukça sınırlı olarak nitelendirilmiştir. ST aktörleri arasındaki ilişki ve onların uluslararası etkileşim ve iletişimleri çok az olarak değerlendirilmiştir. AB merkezli mali fonların STK'lara etkisi orta düzeyde etkili ve olumlu bulunmuştur.

İkinci olarak sivil toplumun içinde bulunduğu *ortamla* ilintili şu konulara değinilmiştir:

- STK tescil işlemlerinin hızı ve basitliği konusunda katılımcıların farklı görüşleri vardır, ancak tescil işlemleri pahalı bulunmamış ve yasalara uygun yürütüldüğü belirtilmiştir.
- Katılımcılar tarafından mevzuatın sivil toplumu sınırlama düzeyi genelde makul bulunmuş ve devletin STK'lara müdahalesinin sık olmadığı düşünülmüştür. Devlet - ST ilişkisi ise sınırlı olarak nitelendirilmiştir.
- Katılımcılara göre devlet-ST ilişkisi ile işadamları dernek ve kuruluşlarının STK girişimlerine katılımı az olarak tanımlanmıştır. Şirketlerin sosyal sorumluluğa ilgisinin oldukça sınırlı olduğu görüşü hakimdir. AB'nin STK'ların çalışmalarını düzenleyen yasal çerçeveye etkisi ve AB sürecinin STK- devlet ilişkisine etkisi orta düzeyde ve olumlu olarak değerlendirilmiştir, ancak olumsuz olduğu doğrultusunda görüş bildiren katılımcılar da olmuştur.

Üçüncü olarak sivil toplumun *değerleri* boyutu üzerine aşağıdaki konularda değerlendirmeler yapılmıştır:

- STK'ların demokrasinin toplumsal düzeyde gelişmesine etkisi konusunda farklı görüşler vardır. STK'larda yolsuzluk örneklerinin nadir olduğu düşünülmemektedir. STK'ların devletin şeffaflığını sağlamaya yönelik rolü; sınırlı ve önemsiz, kampanyaların sayısı sınırlı görülmüş, STK'ların şirketlerin şeffaflığını sağlamaya yönelik rolü; sınırlı ve önemsiz, kampanya sayısı ise çok az olarak değerlendirilmiştir.
- STK'ların hoşgörüyü geliştirme yönelik rolü konusunda görüş birliği yoktur, ama bu yöndeki aktiviteleri az olarak değerlendirilmiştir. STK'lar içinde şiddete başvuran güçlerin olup olmadığı konusunda görüş birliği yoktur. ST'nin şiddeti kınaması konusunda ve ST'nin toplumu şiddetten arındırma rolü üzerine de görüş birliği yoktur.
- STK'larda cinsiyete dayalı ayrımcılık yapan güçler sınırlı, bu ayrımcılığın kınanması nadiren; cinsiyet eşitliğinin toplumsal düzeyde geliştirilmesinde ST'nin rolü ise önemli olarak değerlendirilmiştir.

- ST’nin yoksullukla mücadelede rolü ve aktiviteleri sınırlı, çevrenin korunmasındaki aktiviteleri olduğu ancak çevrenin korunmasında rolünün sınırlı olduğu belirtilmiştir.
- AB’nin STK’ların demokrasi değerlerini toplumda yayma çabalarının etkisi: orta düzeyde ve olumlu görülmüş; ST, hayat pahalılığı ve ekonomik istikrarsızlık sorunlarının çözümünde etkisiz bulunmuştur.

Son olarak sivil toplumun *etki* boyutunun ele alındığı bölümü için de şu noktalara vurgu yapılmıştır:

- ST, işsizlik, enflasyon ve hayat pahalılığı, ekonomik istikrarsızlık ve Kıbrıs’taki gelişmelerde etkisiz; PKK – Güneydoğu sorunu, sağlık ve sosyal güvenlik, rüşvet ve yolsuzluk ve ahlaki yozlaşma gibi sorunların çözümünde biraz etkili; eğitim, demokrasi ve fikir özgürlüğüyle ve AB ile ilgili sorunların çözümünde etkili görülmüştür. ST’nin çok etkili olduğu bir kategori yoktur.
- ST’nin kamu politikalarına etkisi, işsizlikte aktif değil ve başarısız; ulusal bütçe oluşumunda aktif değil ve başarısız ve de demokrasi ve düşünce özgürlüğünde biraz aktif ve biraz başarılı görülmüştür.
- ST, devletin hesap verebilir olması konusunda biraz aktif, bunun sağlanmasında başarısız bulunmuş; şirketlerin hesap verebilir olması konusunda aktif değil olarak değerlendirilmiştir.
- Halkı kapsayıcı kampanyalarla ilgili olarak ST, işsizlikte başarısız, ulusal bütçe oluşumunda başarısız, ve demokrasi ve düşünce özgürlüğünde biraz başarılı bulunmuştur.
- ST’nin devletin sağladığı kamu hizmetleriyle ilgili lobi çalışmaları biraz başarılı görülmüştür. ST, halkı bilinçlendirme konusunda aktif ve bunun sağlanmasında biraz başarılı; yerel toplulukların kapasitesini geliştirmede biraz aktif, bunun sağlanmasında biraz başarılı bulunmuştur.
- STK’ların halka sağladığı hizmetlerde hedef kitle dezavantajlı /mağdur gruplardır ve ST bu hizmetlerde biraz başarılı görülmüştür. ST’nin toplumsal ihtiyaçları doğrudan gidermedeki rolü sınırlı görülmüştür. AB’nin STK’ların bir problem çevresinde toplumu organize etme ve bu problemin çözümü için etkinlikte bulunma kapasitelerine etkisi de orta düzeyde ve olumlu olarak nitelendirilmiştir.

Ayrıca anket uygulaması içinde öne çıkan ve odak grup çalışmasında da vurgulanan somut ST çalışmasına ve uygulamasına verilen örneklerden söz etmek uygun olacaktır.

Sivil toplumun farklı bölümlerini temsil eden kuruluşların, ortak bir konu çerçevesinde bir araya gelerek kurdukları birlik/ ağ / koalisyon veya platform örnekleri:

- Keyder, Büyükşehir, Milli Eğitim İşbirliği.
- Karadeniz Bilişim & Valilik & Telekom ortaklığında "Karadeniz Bilişim".
- Rotary & Karadeniz Sanayici İşadamları Derneği (KASİAD) & Samsun Sanayi İşadamları Derneği (SAMSİAD) "Karadeniz ekonomik işbirliği fuarı"
- Yerel Gündem 21 - Samsun Kent Konseyi - eğitim ortak çalışmaları.
- Toplumsal girişim için el ele platformu.
- Emek platformu.
- Barış için sürekli kadın platformu.
- Abant Platformu.
- Karadeniz çevre kuruluşları platformu (Ege-Akdeniz için de var).
- TEGV
- AÇEV
- Umut Vakfı
- TEMA

- Gena girişimciler programı.
- Türkiye gençlik konseyi.
- Mobil santrale hayır kampanyası.
- Samsun Teşvik Kampanyası.
- Demokrasi Platformu
- Toplum gönüllüleri
- Üniversitelerdeki aktiviteler.
- Samsun Sivil inisiyatifi.

Geçtiğimiz yıl içerisinde, demokrasiyi geliştirmek için yapılan sivil toplum kampanya, eylem veya programlarına verilebilecek örnekler:

- TEGV, Kahramanmaraş; Toplu Düşün
- Yerel Gündem 21’in çalışmaları
- Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı - Abant Platformu
- Emek Platformu
- TÜSİAD’ın AB için yayınladığı tam sayfa gazete ilanı.
- Samsun’da Liberal düşünce Topluluğu ile birlikte yürüttüğümüz Demokrasi Okulu isimli seminerler dizisi
- Yasalarla ilgili eylemler hep kitlesel; işçiler arasında veya üniversitelerde
- İnsan Hakları Kurulu
- Barış hemen şimdi
- Çevre eylemleri
- KADER - Zinaya karşı yürüyüş organize etti, çok etkili oldu
- KESK
- Kadınlar gününde olan olaylara karşı yapılan eylemler
- 1 Mayıs eylemleri
- Demokrasi adına yürüyüş

Geçtiğimiz yıl içerisinde, devletin şeffaflığını sağlamak için yapılan sivil toplum kampanya, eylem veya programlarına verilebilecek örnekler:

- Bir dakika karanlık eylemi
- Eğitim-sen
- Kamu-sen
- Yerel Gündem 21 - Proje yetiştirmek için düzenlenen eğitim projeleri

Geçtiğimiz yıl içerisinde, şirketlerin şeffaflığını sağlamak için yapılan sivil toplum kampanya, eylem veya programlarına verilebilecek örnekler:

- Şirketlerin eleman yetiştirme kursları.

Geçtiğimiz yıl içerisinde, hoşgörüyü geliştirmek için yapılan sivil toplum kampanya, eylem veya programlarına verilebilecek örnekler:

- Alevilerin dernekleri
- Pir Sultan Abdal geceleri
- Halkevlerinin "Sevgi Geceleri"
- İstanbul Beyoğlu Hoşgörü Festivali
- Çırağan’da - Dinler arası hoşgörü organizasyonu.
- Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı.
- Mevlana (hoşgörü) haftası ve Kutlu Doğum Haftası gibi alışılmış tasavvuf ağırlıklı ve dînî etkinlikler
- Tarih Vakfı
- Eğlenceli eğitim yoluyla insanların bilgilenmesi.

- Balkan Türkleri Derneği; geleneksel türkü şöleni

Sivil toplum içerisinde, kendi çıkarlarını ifade etmek için şiddete (saldırı, düşmanlık, barbarlık ve/veya dövüşme) başvuran güçleri tanımlama ve bunlara örnekler:

- Mersin'de meydana gelen bayrak tahrip girişimine karşı Trabzon'da yapılan linç etme girişimi ve buna sessiz kalan örgütler.
- Atatürkçü Düşünce Derneği (ADD)

Geçtiğimiz yıl içerisinde, şiddetten kaçınma ve çatışmaların barışçıl yollarla çözümü için yapılan sivil toplum kampanya, eylem veya programlarına verilebilecek örnekler :

- Tam bir kontrast oluşturur gibi görünen Şanar Yurdatapan ile Abdurrahman Dilipak'ın fikir suçluları için gayri resmi de olsa başlattıkları girişim
- Tarih Vakfı - İnsan Hakları
- Barış yürüyüşü
- Cezaevi programları
- Irak savaşı protestosu - "Savaşa hayır"
- Sendikalar, KESK, Kamu-sen'e derneklerin ziyareti

Geçtiğimiz yıl içerisinde, kadın-erkek eşitliğini sağlamak için yapılan sivil toplum kampanya, eylem veya programlarına verilebilecek örnekler:

- Yeni Ceza kanunu - Zina ile ilgili kadın kuruluşlarının çalışmaları. Medeni yasa.
- 8 Mart Dünya Kadınlar Günü kutlamaları.
- Haydi kızlar okula.
- Yerel Gündem 21'in kampanyası, kurulan kadın konseyi.
- Töre cinayetlerine karşı eylemler.
- Siyasi partiler yasası - kota.
- Anayasanın 10.maddesi.
- TCK - Kadınlara yönelik pozitif ayrımcılıkla ilgili kadınların meclise girmesi.

Geçtiğimiz yıl içerisinde, yoksullukla mücadele için yapılan sivil toplum kampanya, eylem veya programlarına verilebilecek örnekler:

- Yardım eli derneği
- Umut Köprüsü
- Dünya Bankası Organizasyonları
- İşsizlikle mücadeleyle ilgili programlar
- TEGV
- Deniz Feneri - yoksulluk sempozyumu
- Sağlık taraması
- Kimse Yok mu Derneği
- Mikro kredi Projesi
- Rotary
- KADER
- Ramazan ayında fakirlere yiyecek dağıtılması
- Sendikal hareketler (işçi ve memur sendikaları, yürüyüşler, mitingler)

Geçtiğimiz yıl içerisinde, çevresel sürdürülebilirlik için yapılan sivil toplum kampanya, eylem veya programlarına verilebilecek örnekler:

- Samsun Doğayı Koruma Derneği
- Bölgesel çevre merkezinin hibe programları
- TEMA’nın çalışmaları
- Üniversite kulüplerinin çalışmaları
- Greenpeace - denizlerin temizlenmesi
- İskenderun - Batık gemiyle ilgili eylemler
- Okuma yazma kampanyaları
- Çevreyi koruyalım kampanyaları
- Yeşil Atlas'ın kampanyası
- Doğa Derneği - Dünya Kuş Gözlem Günü
- Deniz Feneri
- Çevre - TÜRCER
- Samsun - Mobil karşıtı eylemler
- Bergama
- Samsun sahil yolu platformu
- Yerel Gündem 21'in düzenlediği Karadeniz'den Sinop'a gelen artıklarla ilgili yürüyüş
- Belediye ile STK’ların ortak çalışmaları

Sivil toplumun, devletin sağladığı kamu hizmetleri ile ilgili yapmış olduğu lobi çalışmaları için örnekler:

- Ekonomi ve reel sektör
- Eğitim, sağlık, adalet
- Dış siyaset
- Düşünce özgürlüğü
- İnsan Hakları
- Özürlü Derneklerinin çalışmaları
- Devlet ihaleleri
- İstihdam ve özelleştirme
- Kadınlar
- Personel yasası

Sivil toplumun, halka hizmet vermesi ile ilgili örnekler:

- Bilgilendirme Programları
- Okuma yazma kursları, konferanslar
- Sağlık taraması
- Gıda & yakacak yardımı
- Öğrencilere kırtasiye yardımı
- Organik tarım
- Kermesler
- Örneğin Arama Kurtarma Derneği (AKUT) ve Deniz Feneri Derneği’nin doğal faaliyetlerde yaptığı çalışmalar
- TÜKEDER
- Rotary & Lions. Fakirlere ve yoksullara yardım dernekleri var.
- Devlet destekli bir milyonluk kültür sitesi kuruluyor.
- TEGV - ders verilmesi, kadınlara el işi öğretilmesi

Sivil toplumun, halka hizmet vermesi ile ilgili örnekler, bu etkinliklerdeki hedef kitle:

- İşsiz gençler
- Sosyal hizmet merkezleri. TEGV. Toplum Gönüllüleri. Kadın Kollarının merkezleri.
- Yerel Gündem 21
- Gençlik Merkezleri
- Özürlüler
- Her STK’nın kendi üyeleri
- Halk kitleleri

5. Sivil Toplumun Değerlendirilmesi

Samsun Danışma Toplantısının bu bölümünde yapılan grup çalışmaları içerisinde bir yandan Türkiye’de sivil toplumun irdelemeye çalıştığımız dört farklı boyutunun --- diğer bir söyleyişle STEP’e temel olan karonun (yapı, ortam, değerler ve etki boyutları) --- güçlü ve güçsüz yanları tartışılmış, diğer yandan ise ilgili çözüm önerileri ortaya konmuştur. Bu çalışma katılımcıların dört gruba ayrılıp her bir grubun sivil toplumun sözü edilen dört boyutu üzerine bir değerlendirme yapması ile gerçekleştirilmiştir.

Sivil toplumun **yapısı** boyutunda ortaya çıkan görüşler şöyledir:

- Vatandaş katılımının yaygınlığı güçlü yanlardan biri. Vatandaşların çoğul olarak toplanması ve mozaik modelinde farklı görüşlerin temsili bu konudaki olumlu yanlar. Ama diğer taraftan, özellikle coğrafi olarak küçük yerlerdeki vatandaş katılımı Türkiye’de düşük. ST olarak insanlara bir şey anlatıldığında vaatler de veriliyor ama destek gelmiyor. STK’ların kendilerini net anlatamamalarından kaynaklanan problemler var. Eğitim programlarının düzenlenmesi ve bu programların nasıl olması gerektiği anlatılır ve bunun vatandaşa dönüşümü sağlanırsa ilerleme kaydedilir. STK’lar Avrupa’daki örnekleri öğrenmeli, bu örnekler incelenmeli ve yavaş yavaş topluma kazandırılmalıdır.
- Vatandaş katılımının derinliği güçlü. Üye sayısı fazla, yoğunlaşma oluyor. Fakat, üye katılımı fazla görünse de gerçekte fazla bir şey yapılmıyor. Üye sayısı çok, ama katılım düşük. Çözüm; sayı ve fikirlerin ortak olarak değerlendirilmesi ve STK’ların amaca uygun hareket edip çoğulculuğun sağlamasıdır.
- Sivil toplum katılımcılarının çeşitliliğine bakılacak olursa, çok seslilik var ve taze fikirler çıkmakta. Ama katılım etnik kökene dayandırılmaktadır. Toplumsal gruplar buraya eşit ölçüde katılamamaktadır. Bu da siyasi görüşlerin ön plana çıkmasına neden oluyor. Bu sorunu çözmek için etnik köken ayrımı yapılmamalı. Toplumsal grupların STK bilinci içinde geliştirilmesi ve siyasi partilerin sivil toplumdan uzak tutulması gereklidir.
- Organizasyon düzeyine bakılırsa, Türkiye’de STK’lar zayıf örgütlenmişlerdir. Seslerini duyurabilmeleri için yeterli ağlara katılımları yok. Organize olunabildiği takdirde yönetime katkıda bulunup söz sahibi olabilirler. Sağlıklı bir örgütlenme ile birlikte altyapısı eğitime dayanan bir birliktelik de olmalıdır.
- Sivil toplumdaki ilişkilerde işbirliği ve birliktelik eksik. Bağlantı kurulursa farklı fikirler kaynaşabilmektedir. Bu konudaki çözüm önerisi, tabandan tavana doğru uluslararası bağlar kurulmasıdır.
- Kaynaklar bağlamında, teknoloji ve altyapı yetersizlikleri vardır. Mali kaynaklar sadece aidatlara dayanmaktadır. Diğer yandan, etkinlikler yoluyla organizasyonlara bilet satılması ve üye aidatlarının varlığı güçlü yanlarıdır. Çözüm önerisi uluslararası kaynakların ve kamu kaynaklarının ortak kullanımı, etkinliklerin düzenlenmesidir.

Sivil toplumu işlevini sürdürdüğü *ortam* ile ilgili olarak ortaya çıkan görüşler ise şöyledir:

- Siyasi ortama bakıldığında, hukukun üstünlüğünün sağlanması ve siyasi hakların kullanılmasına dair güçlü yanlar var. Ancak, yolsuzlukla mücadelede yetersizlik var. Çözüm olarak yolsuzluğa karşı tavır alınmalı ve basın açıklamaları, yürüyüşler, vb. yapılmalıdır.
- Temel hak ve özgürlükler bağlamında bakıldığında, medeni haklar iyi kullanılmaktadır. Bilgi kullanılıyor ve basın özgürlüğü var. Bu konudaki bir kesiklik, bilgi edinme yasası hakkında kimsenin fazla bilgisi olmamasıdır. Çözüm önerisi basın özgürlüğünün yasalar çerçevesinde kullanılmasıdır.
- Sosyo-ekonomik açıdan bakıldığında, ekonomik zorlukları olanlar etkinsiz kalmakta. Kişilerin üretici konumuna getirilmesi sağlanarak ilerleme sağlanabilir.
- Sosyo-kültürel bağlamda güçlü bir toplum var, zayıf yöndeki topluma yardım edebilir. Çözüm önerisi maddi-manevi eğitim ve sağlık imkanlarının geliştirilmesi.
- Yasal çerçeve bağlamında, tüzükte gösterilen her etkinlik yasal çerçeveler içerisinde yapılabilmektedir.
- Devlet – sivil toplum ilişkilerine bakıldığında, kişilerin bilgi edinme hakkı olması güçlü bir yan. Önceden bilgi almakta zorlanılıyordu. Çözüm önerisi sivilleşilmesi, yeni bir birim oluşturulması, kişilerin bilgi edinme hakkı olmasıdır.
- Özel sektör – sivil toplum ilişkisinde bu ikisinin işbirliği içine girmesi ve özel sektörün sponsorluk yapması söz konusu.

Sivil toplumun *değerleri* ile ilgili olarak ortaya çıkan görüşler ise şöyledir:

- Sorunlar karşısında bir araya gelebilme refleksi vardır. Ancak, konuların STK’lar tarafından kişileştirilmesi sorundur. Çözüm önerisi diyalog ve ortak akılda buluşma noktası bulunmasıdır.
- Şeffaflık bağlamında, mali portföylerin her üç ayda bir denetlenmesi, ve sürekli denetime açık olması güçlü bir yandır. Diğer yandan, sınırlı bütçenin açmazlarından kaynaklanan sorunlar vardır. Bu şekilde devam ederse zaten çözüm üretilmiş olur. Farklılıkların zenginlik olduğu gerçeğini yaşamın her alanında yaygınlaştırmak gerekmektedir.
- Hoşgörü konusundaki güçlü yan, ayırım noktasında ödünsüzlüğün ele alınışı, zayıf yan ise, siyasal dinsel ve etnik ayrımcılığın öne çıkarılmasıdır. Bu konudaki çözüm önerisi, insanların evrensel değerler etrafında bir araya gelmesini sağlamaktır.
- Şiddet kullanmama konusunun kamuoyuna yansması var. Bildirme kanalları açık tutuluyor ancak etkileşim sağlanamıyor, kendilerini ifade etme kaynakları yetersiz. Yazılı ve görsel medyada etkin olunamıyor, olaylar farklı yansıtılıyor. Mesela Trabzon’da olan olaylar, ortaya konan senaryo, aslında insanlar kendilerini ifade edemiyor, bir şiddet boyutu öne çıkarılıyor. Çözüm; STK’lar etkileşim kanallarını açık tutmalı ve kullanabilmeli. Bu konuda projeler geliştirilmeli.
- Toplumsal cinsiyet eşitliğine bakıldığında eksiklikler nitelikte öne çıkıyor. 100 üyeli bir dernekte 10 bayan olsa dahi performansları sayılarıyla orantılı olmuyor. Nicelikteki yeterlikle nitelik ters orantılı olabiliyor. Kadın katılımcıların sayısının az olması ve temsilde yaşanan eksiklikler bazı sorunlar. Bu konuda ilerici adımlar atabilmek için kadın sayısı ile ilgili bir kota getirilmeli, pozitif ayrımcılık yapılmalı. Bu antidemokratik bir uygulama değildir ve bu önlem alınmalıdır.
- Yoksulluğun ortadan kaldırılması gönüllülüğe dayalı bir şeydir. Yaptırım anlamında ticaretle ilgili kuruluşlar devreye girmelidir.
- Çevresel sürdürülebilirlik bağlamında bakıldığında, STK’lar halka ulaşabilmektedir ancak halka ulaşmanın kötü sonuçları da olabilmektedir. Bu konudaki zayıf taraflara bakılırsa, çevrenin tahribi devlet gözetiminde gerçekleşiyor ve sonuçlandırılması çok zaman alıyor. Çevre müdürlüğünü

koyduğunuzda STK’lar devre dışı kalmış oluyor. Rekabet ortamının var olması ve STK’ların birbirleriyle uğraşması, toplumun bundan etkilenememesine neden oluyor. Ortak bir paydada buluşulabilir. Kurumlar öznel kimliklerine bırakılmamalıdır.

Sivil toplumun çeşitli alanlarda uygulamaları *etkilemesi* bağlamında ortaya çıkan görüşler ise şöyledir:

- Kamu politikalarını etkilemede STK’ların birtakım zafiyetleri var. Yönetimdeki kişilerin arkasındaki siyasi erk ve yönetimin gücü diğer zayıf yönler. Bu sorunu çözmek için daha iyi örgütlenme, birlikte hareket etme ve bilinçlendirme gerekli.
- Devlet politikalarını etkilemede milletvekili izleme komitesinin olması ve siyasilerin oy kaygısı güçlü yanlardır. Milletvekili ve devlet kavramlarını anlayamama ise zayıf yanlardan birisidir. Bu konuda STK’ların daha samimi olmaları gerekmektedir.
- Toplumsal çıkarlara cevap verebilme konusunda STK’lar arasındaki dayanışma ve birlikte hareket etme gücü olumlu bir özelliktir. Ancak, genel olarak birlikte hareket edememe, halkın güvensizliği ve siyasallaşmadan kaynaklanan sorunlar vardır.
- Vatandaşların güçlendirilmesinde örgütlülük ve çözümler noktasında halkın bilinçlendirilmesi güçlü yanlardır fakat, bilinçsizlik vardır. Sivil toplumun gücü olmasının farkında olunmayışı bir sorun, bilinçlendirmenin sağlanması gereklidir.
- Toplumsal ihtiyaçların karşılanmasına bakılacak olursa, özel günlerin ve haftaların olumlu bir etkisi var, örneğin, 8 Mart dünya kadınlar günü. Ancak halk bilinçli değil ve siyasallaşmanın etkileri gözlemlenmektedir. Halkın her alanda yediden yetmişe ayırım yapılmaksızın yeniden eğitilmesi ve bilinçlendirilmesi gerekmektedir. AB süreci kapsamında devletin bazı reformları olmuştur ama henüz hedefe ulaşamamıştır.

Sivil Toplumun dört boyutu üzerine olan grup çalışmaları sonrasında özellikle sivil toplumun Samsun ve çevresindeki konumu üzerine bir tartışma gelişmiştir. Bu çerçevede önce AB rüzgarı özendirici bir boyut ama evrensel değerlerin doğrudan uygulanmaya çalışılmasında problemler yaratmaktadır. AB kapsamında düzenlenen eğitim toplantıları elitlere yöneliktir ve yeni katılımlar sağlanamamaktadır, birbirini tanıyan insanlar tekrar buluşmaktadır. Bu toplantı çeşitliliğin sağlanması açısından başarılı olmuştur. AB itici güç olmamalı ama yönlendirici olmalıdır. “AB fonları amaca yönelik çalışmıyor” görüşü dile getirilmiş, ancak AB projelerine karşı olunsa bile fayda sağlanılmaktadır mesela KADER bu konuda çalışmalar yapmıştır, ekonomik destekle 100 kişiye ulaşılmasını sağlamıştır. KADER’li katılımcı ayrıca “Biz onu tek başımıza yapamazdık; bize bunu sağladılar, onlara ulaştık, eğitim verdik” demiştir. Projeler için paranın kişisel olarak isme geliyor olması sorun yaratmaktadır, bu paranın kişi tarafından derneğe bağışlanması gerekmektedir ve kişiler arasında sorunlar çıkmaktadır. Kadın dernekleri kötü durumdadır, işler evlerden yürütülmektedir. Bunlara çare oluşturulmalı şeklinde bir yorum yapılmıştır.

Buna paralel bir düşünce olarak da şu ifade edilmiştir: “AB fonlarına başvurmayı düşünüyoruz”, bir akademisyene danıştım o da bana siyasi karşılık bekleyeceklerini belirtti ben yine de proje üzerinde çalışmaya devam ediyorum. Ortaya çıkan üçüncü kişiler sistematik olarak proje hazırlıyorlar ve STK’lara veriyorlar bunu, dolayısıyla devamlı aynı projeler sunuluyor aslında. Parayı almak için sunulan projeler aslında samimi değil, projeleri samimi bir şekilde sunmak ve bu paralardan yararlanmak lazım. Özellikle “etki” bölümünde zafiyet içerisindeyiz. STK’lar tüzükleri vs. ile çok samimi değil, halk da bunun farkında ve bize gelmekte güçlük çekiyor. Halk genel olarak cahil, mesela “hürriyetçi demokratlar derneği” tabelasını okuyunca insanların kafasında farklı şeyler oluşuyor. Aşılması gereken çok ciddi

sorunlar var ve AB bunları etkilemektedir, hiç olmazsa yönetmelik bakımından yazılı bir şeyler değişmektedir, bazı yaptırımlardan kurtulmaktayız. Daha değişik kesimlere de ulaşılması lazım, temsilcilerin sayıları artmalı, il dernekler müdürlüğünde herkesin telefonları mevcuttur, oradan alınabilir. Bu yapılan anketler neticesinde çağrılan kişilerin de katkısı olmalı ve benzer etkinlikleri katkısı olacak kişilerin çağrılması lazım.

6. Toplantının ve Soru Kağıdının Değerlendirilmesi:

Samsun Bölgesel Danışma Toplantısı sonrasında katılımcıların toplantı ile ilgili yorumları, bir yandan toplantı sonundaki sözel ifadeleri içinde, bir yandan da doldurdıkları anket kağıtları üzerinden değerlendirilmiştir. Toplantı sonunda katılımcıların çoğu bu toplantının şu dört açıdan faydalı olduğunu ifade etmişlerdir: (a) Böyle bir çalışmanın özellikle çıktısı olabilecek raporların ST alanına kaynak oluşturması, (b) İstanbul ve Ankara merkezleri dışında Türkiye’deki en yoğun sivil toplum aktivitelerinin olduğu bir beyin fırtınası içinde sivil toplum konularının bütün ayrıntılarıyla konuşulmasını sağlaması, (c) sivil toplum alanında farklı işler yapan aktörleri bir araya getirerek bir iletişim kurulmasını sağlaması, ve (d) kendileri için sivil toplum üzerine “eğitici” olması

Toplantı sonunda doldurulan anket sonuçları ise şöyledir:

CIVICUS Sivil Toplum Endeksi Uygulaması

Size göre, Sivil Toplum Endeksi’nin Türkiye’de uygulanması ülkemiz için ne kadar yararlı olacak?

- Hiç yararlı değil
- Pek yararlı değil
- Biraz yararlı – 3 kişi
- Çok yararlı – 9 kişi
- Bilmiyorum – 2 kişi

Sivil Toplum Endeksi’nin uygulanmasında ne tür zorluklar ortaya çıkabileceğini düşünüyorsunuz? Bu zorlukların üstesinden nasıl gelinebilir?

- STK’ların henüz yeterince güçlenmemiş olması (sosyo-ekonomik ve kültürel anlamda) nedeniyle kendilerini yeterince ifade edemiyor olabilirler. Endeksin kapsamı ve bütçesi geliştirilebilir.
- Toplantı öncesi diyalog ve iletişim eksikliğinin giderilmesi. Katılımın daha geniş tutulması.
- Sivil anlayışın ülkemizde yerleşmemiş ve öneminin anlaşılammış olması en temel sorundur. Bu nedenle katılım sıkıntısı olabilir. Anketin uzun olması da cevapları ve anket sonuçlarını etkilemiş olabilir.
- Sivil Toplum Örgütleri arasındaki iletişim eksikliklerinin giderilmesine yönelik ön çalışmalar yapılması; evrensellik kazanmış kavramların, yersiz tartışmalara zemin hazırlanmaması; projenin sürekliliği gerçekleştirilmeli.
- İletişimin devamlı olması gerekir. Etnik köken ve siyasi ayrılık zorlukları olabilir. Birlikte hareket edecek STK’ların devamlı diyalog halinde olması ve güç birliği yapması.
- Tüm STK’lara ulaşmada güçlük çekilebilir. Ancak medya yardımıyla tümü bilgilendirilebilir.
- Ulaşım ve haberleşmede zorluklar olabilir. Maddi yönden de yetersizlikler olabilir.

- Bu projenin uygulanmasında karşılaşılabilecek sorun, sivil toplumdaki dernek ve vakıfların aktif olup olmamasıdır. Düşünceleri ortak bir paydada ele alırsak sorunları değerlendirebiliriz.
- Bu toplantıda olduğu gibi (dernek ağırlıklı değil de) STK tanımının içini dolduran kuruluşlarla birlikte Türkiye’de 3. sektör olabilmek adına neler yapılabilir, nasıl bir beraberlik içinde olunması gerekir üzerinden bir toplantı olabilir miydi? Katılımcılara çalışmanın içeriği ile ilgili detaylı bilgilendirilme yapılırsa STE çalışmasıyla örtüşebilir.

Proje ekibine, Sivil Toplum Endeksi’nin uygulanması için hangi tavsiyelerde bulunabilirsiniz?

- Davet edilen grupların STK tanımı ve işleyişi konusunda bilgilendirilip bu tanıma uygunluk üzerinden ST’nin tartışılmasını daha faydalı görüyorum.
- Kişi ve kurumlara, program ve seminerlerden birkaç hafta önce ulaşılabilir. Anket çalışması birebir yüz yüze yapılabilir.
- Yeni kurulan STK’lara da yer vermesi ve de önemli olan kurumların aktifliğine önemle yer verilmelidir.
- Bu tür toplantıların katılımcılarına çalışmalarla ilgili bilgilerin aktarılması faydalı olur.
- Toplantıların sık sık yapılması, STK’ların bölgelerdeki etkinliklere katılmaları, STK’lara hedef tayin edilip bunların birleştirilmesi.
- Toplantı sonrası olası gelişmelerin iletilmesi, bilgi akışının devamının sağlanması.
- Daha kolay cevaplanabilir anket, çalışmaya katılanların çalışmadan önce ne tür katkı ve desteği bekleniyor, açıklanması.
- Toplantı öncesi konulara hazırlanma süresinin verilmesi, sürenin daha geniş tutulması.

Bölgesel Danışma Toplantısı

Sivil Toplum Endeksi’nin uygulanmasında Bölgesel Danışma Toplantısı’nın oynayacağı role dair ne tür beklentileriniz var?

- Çok önemli bir uygulama. Daha sık daha fazla katılımlı ve yazılı veya internet ortamında oluşturulacak bir ağ üzerinden sürekli iletişim.
- STK’ların bir araya gelip ortak projeler üretebilmesi.
- Bölgelerdeki toplantıların bölgesel birlikteliği sağlanması açısından önemli. Bölgesel kalkınmanın önünün açılması. Her bölgenin kendine ait yapısı, sorunu ve etkinliğinin bir merkeze aktarılması; merkezde değerlendirilip pilot bölgeler oluşturulup katılımın çoğulcu hale getirilmesi.
- Türkiye genelinde oluşumun yeniden şekillenmesine katkı sağlayacaktır.
- STK temsilcilerinin bilinçlendirilmesi kendi bölgelerinde bu konuda verimli çalışmalar yapmasını sağlayabilir.
- Sivil toplum tanımının kişisel veya kurumsal tanımlardan öte evrensel olan tanımıyla kabullenilmesi ve çalışmalarda bunu taşıyabilmek adına neler yapılabilir üzerinden gidilmesinin daha yararlı olabileceği inancındayım.

Bölgesel Danışma Kurulu Toplantısını nasıl değerlendirirdiniz?

Kolaylaştırıcılık

- Mükemmel – 2 kişi
- İyi – 4 kişi
- Orta – 7 kişi

- 1 kişi yanıt vermemiş

Tartışma

- Mükemmel – 3 kişi
- İyi – 8 kişi
- Orta – 3 kişi

Getiriler

- Mükemmel – 1 kişi
- İyi – 4 kişi
- Orta – 3 kişi
- Kötü – 1 kişi
- 5 kişi yanıt vermemiş

Toplantının hangi bölüm/bölemlerini en faydalı buldunuz?

- Katılımcıların tartışmaya katılmaları ve öneri sunmaları.
- Sivil Toplum tanımı, bu konuda akademik anlamda dahi eksikliklerimizi gözlemledik.
- Tartışma-tanışma, grup çalışması, fikirlerin harmanlanarak STK’ların öneminin daha çok ve daha etkili hale getirilme politikaları.
- Sivil toplum kuruluşları arasındaki düşünceler ve farklı fikirlerin yeni tanımları ortaya çıkarması konulara farklı bakış açıları getirdi.
- Anket sonuçlarının aktarılması.
- ST’nin güçlendirilmesine yönelik gündem ve kamuoyu oluşturma, kapsamının ve sunumların netleşmesi, iletişimin devamlılığının sağlanması.

Toplantının hangi bölüm/bölemlerini pek faydalı bulmadınız?

- Ankette hızlı gidildi.
- Grup çalışmaları, STK kavramının havada kalması.
- Sivil toplumun tanımı yapıldığında, yapılan tartışmalarda, kişilerin birbirlerini anlamadığını düşünüyorum ve de faydalı bir etki olmadığını hissettim.
- STK tanımının ve bu tanımın üzerindeki tartışmaları yeterli bulmadım. Tanım güzeldi ama ne kadarını davranışa geçirdik, bu tanım ne gibi toplulukları kapsıyor paylaşamadık.
- Değerlendirmeyi keşke toplantıdan birkaç gün sonra yapabileseydik.
- Başlangıçtaki açıklayıcı bilgiler daha iyi ve özet olabilir.

Sizce, Bölgesel Danışma Kurulu Toplantısı, sivil toplum paydaşlarını temsil ediyor mu? Kurulda temsil edilmediğini düşündüğünüz önemli sektörler/bölgeler/görüşler var mı?

- Eksiklikler var. Toplantıya çağrılacak kurumların seçiminde daha farklı yöntemler uygulanabilirdi. Örneğin, bölgedeki STK’ların isimleri bir torbaya atılarak katılımcıların bir kısmı tesadüfen seçilebilirdi.
- Tamamını temsil etmiyor. Üretici-imalatçı kuruluşlar, kırsal bölgeler ve sorunları, siyasi partilerin temsilcileri yok.
- Paydaşları kişisel görüşüm temsil etmiyordu. Bu benim beklentilerimle içeriğin örtüşmediğinden kaynaklanıyor olabilir. Ben ulusal düzeyde hizmet veren bir STK’nın çalışmasını dolayısıyla STK tanımının içinde siyasi yapılanmalar, günü kurtarmaya yönelik kurulan topluluklar ve dernekler yer almamakta.

- Toplantının sabahında TÜSEV’in verdiği STK kavramına uygun temsilciler ve/veya kurumlar olduğuna inanmıyorum.
- Katılımcıların hepsinin katılması durumunda daha faydalı olacağı kanaatindeyim. Katılanların hepsinin böyle bir toplantıdan faydalandığına inanıyorum.
- İlk saatlerde temsil edilmediğini düşünüyordum.
- Temsilcilerin güçlü olduğu söylenemez. Nicel ve nitel olarak daha fazla katılım ve çeşitlilik gerekli.
- Her ile ulaşılmadığını düşünüyorum. Temsil edilmeyen gruplar var.

Bir sonraki Bölgesel Danışma Kurulu Toplantısı için toplantıyı düzenleyenlere ve kolaylaştırıcılığı üstlenenlere iletmek istediğiniz tavsiyeleriniz varsa lütfen belirtiniz.

- Yapılan anket, seminere davet edilecek kişi ve temsilcilerin resminde etkili olmalıdır. Davet edilen kişiler seminere ve geleceğe faydalı olabilecek kişiler olmalıdır.
- Anket çalışmalarındaki soruların daha açık ve net olarak sorulması, az soru, çok cevap olarak düzenlenmesi.
- Yapılacak Bölgesel Danışma toplantıları en az iki günlük olmalı ve rahatlıkla her konu zaman kısıtlaması olmadan tartışılmalı. Yapılan anketlerin telefonla değil de daha önceden katılımcılara gönderilmesi ve onlardan daha sonra alınması faydalı olabilir. Toplantıyı düzenleyenlere teşekkürler.
- Toplantıda çok fazla siyaset olmasının STK kavramına aykırı olduğunu düşünüyorum. Tartışmalarda yönlendirme bu doğrultuda yapılmalı. TÜSEV’e teşekkürler.
- Hangi kurum, kuruluş, vakıf ve derneklerin katılacağını önceden bizlere haber vermesini isterdim.
- Öncelikle yapılan toplantı bir emeğin sonucu. Emeğinize saygı duyuyor, böyle bir toplantıyı düşündüğünüz için teşekkür ediyorum. Toplantının getirisinin gruba bağlı olduğuna inanıyorum. Beklentim STK’nın 3. sektördeki yerini alması için gerekenlerin (yapı, ortam, etki) nasıl olabileceği ile ilgili paylaşımdı. Grup çalışmasında etkinliğe daha fazla ağırlık verilebilir. Tartışmaya açılıp tümevarım metodu ile STK’nın tanımını içselleştirmemiz sağlanabilir diye düşünüyorum.
- Bu toplantıyı düzenleyenlere teşekkür eder çalışmalarının devamını dilerim.
- Konunun sunumu ve buluşma boyutu mükemmel. Ulaşımında yaşanan problemler minimize edilebilirdi. Harcamalara ilişkin belgelenmelerde her an sorun yaşanabiliyor dolayısıyla beyan baz alınabilmeli.
- Daha uzun süreli toplantı yapılabilmesi, görüşülecek konuların önceden bildirilmesi, hazırlıklı gelinmesi.

İzmir, 6 Mayıs 2005**1. Giriş**

STEP Bölgesel Danışma Toplantıları çerçevesinde 6 Mayıs 2005 tarihinde İzmir’de düzenlenen odak grup çalışmasını STEP ekibinden Ahmet İçduygu, Gülhan Özdemir ve Müge Dane yürütmüştür. Bu toplantı ve anket çalışması için 29 Nisan-5 Mayıs 2005 tarihleri arasında farklı çalışma alanlarından 29 kişi ile irtibata geçilmiş; ankete yanıt vermeyi ve danışma toplantısına katılmayı kabul eden 22 kişiye anket uygulanmıştır. Toplantı 19 katılımcı ile gerçekleşmiştir. Bu kişiler şunlardır:

- Hüseyin Tezik (Türk-İş, 3. Bölge, İzmir)
- Servet Çetin (Amnesty International, İzmir)
- Güler Güntekin (Altı Nokta Körler Derneği, Muğla)
- Asuman Boyacıgiller (ÇYDD, İzmir)
- Özlem Değirmencioğlu (KAL-DER, İzmir)
- Dilek Özlem (Kadın Haklarını Koruma Derneği, İzmir)
- Ezgi Yıldız (AIESEC, İzmir)
- İlhami Yıldız (Makedonya Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği, İzmir)
- Hamit Kunt (Deniz Feneri, İzmir)
- Mustafa Bektaş (Muğla Genç İşadamları Der., Muğla)
- Gonca Ercegil (Ege Sanayicileri ve İşadamları Derneği, İzmir)
- Lon Briet (Bodrum Gönülleri Derneği, İzmir)
- Bülent Korkmaz (İl Dernekler Müdürü, İzmir)
- Ayla Eğit (Konak Belediyesi Sosyal Hizmetler Müdürlüğü, İzmir)
- Gülgün Erdoğan Tosun (Ege Üniversitesi, İzmir)
- Ahmet Karagülle (CITIBANK, İzmir)
- Hakan Ataman (Amnesty International, İzmir)
- Mehmet Nur Terzi (İnsan Hakları Gündemi Derneği, İzmir)
- Bilge Ezen (Ege İzcilik Kulübü, İzmir)

2. Sivil Toplum Nedir?

“Sivil toplum”un kavramsal olarak irdelenmeye çalışıldığı bu bölümde ilk olarak katılımcılara sivil toplumun onlara hangi kavramları çağrıştırdığı sorusu sorulmuş, ikinci olarak da proje kapsamında önceden belirlenmiş olan sivil toplum tanımı tartışmaya açılmıştır.

Katılımcılara “sivil toplum” kavramının çağrıştırdığı diğer ilgili kavramlar sorulduğunda şu cevaplar elde edilmiştir: “Katılımcılık, Açıklık, Dayanışma, Örgütlülük, Atama ile yönetilmeyen, Devlet dışı olma, Kalıplar içine alınmış, Tartışabilme, Gönüllülük, Şeffaf olmak, Aidiyet / aidiyetsizlik, Yönetimde etkinlik, Politikalar üretmek, Demokrasi, Sistemleşmiş, Toplumsal yarar, İhtiyaçtan dolayı ortaya çıkmak, Devrim, Kâr amacı gütmemek”. Söz konusu bu kavramlar sivil toplumun farklı yönlerini ve sivil toplumdan beklenenleri yansıtmaktadır. Bunlardan biri, sivil toplumun nasıl bir alan olduğu ya da olması gerektiğine yöneliktir (şeffaf olmak, atama ile yönetilmemek, devlet dışı olmak, kâr amacı gütmemek). Bunun yanı sıra bu etkinliğin “tartışabilme, yönetimde etkinlik sağlama, etkin politikalar üretmede katkıda bulunma ve toplumsal yararı koruma” gibi birtakım misyonlar taşıdığı vurgulanmıştır. Son olarak katılımcılar vermiş oldukları cevaplarda sivil toplumun “katılımcılık, örgütlülük, gönüllülük” gibi diğer bir boyutuna da gönderme yapmışlardır. Özetle, verilen cevaplar genelde sivil toplumun “ortam”, “değer” ve “etkinlik” boyutlarına dikkat çekmektedir.

Toplantının ikinci aşamasında, STEP’in önermiş olduğu sivil toplum tanımı bağlamında --- “*insanların ortak yararlarını geliştirmek için bir araya geldikleri aile, devlet ve piyasa dışında kalan alan*”--- sivil toplum kavramı tartışmaya açılmıştır. Genelde, iki temel tartışma noktası üzerinde durulmuştur. Tanımın içindeki ilk boyut bağlamında, “insanların ortak yararlarını geliştirmek için bir araya gelmeleri” konusunda, “insanların bireyler olarak kişisel çıkarları için de bir araya gelmeleri”nin önemi vurgulanmış ve “sivil toplum ile birlikte kişisel ihtiyaçlar toplumsal ihtiyaca dönüşüyor” denmiştir. Bu çerçevede, tanımda geçen “insanların” sözcüğünden sonra bir virgül konmasının gerekliliği hatırlatılmıştır. Bu noktada, insanların genelde bir sorun etrafında “o sorunun çözümü için bir araya geldikleri” konusunun bu tanım içine eklenebileceği söylenmiştir. Tanımda yer alan ve “aile, devlet ve piyasa dışında kalan alan” olarak öne çıkan ikinci boyut konusunda ise bu alanların “geleneklere ve güç ilişkilerine bağlı alanlar” olduğu üçünün de sivil toplum felsefesi içinde önemli bir yeri olan “demokratik” olmayı içermediği savı dile getirilmiştir.

3. Sivil Toplum Endeksi Çerçevesi

STE çerçevesinde gelişen tartışmalarda en çok ön plana çıkan konu sivil toplumun yapısıyla ilgilidir. Türkiye’deki sivil toplumun yapısının oldukça karışık olduğu; bunun her yerde böyle olmadığı düşünülmektedir. Bu noktada en önemli soru sivil topluma yardımın nereden geleceğidir. Çünkü birtakım etkinlikler yapılmakta ise de sivil toplumun mali kaynaklara ihtiyacı vardır. Mali yardımın hangi kaynaklardan geleceği önemlidir; bu devletten, uluslararası kurumlardan, ya da özel sektörden gelebilir. Bazı STK’ların küresel şirketlerden bağış almama gibi bir duruşu olduğu dile getirilmiş ve bu duruş bazı katılımcılar tarafından “paranın bağımlılık yaratacağı” şeklinde yorumlandığı için uygun bulunmuştur. Diğer yandan STK’ların devletten yardım görmesinin de benzer bir mantıkla bağımlılık yaratacağı düşünülmektedir. Bu konuda katılımcılardan biri düşüncesini “*Özel sektörden destek alabilir, ama onların formasını giymek durumunda. Siyasilerden destek alırsa da onların formatında hareket etmek durumunda*” şeklinde belirtmiştir.

Son olarak, toplantıda bu projenin gerekliliği üzerine yorumlar yapılmış, ancak anket ile ilgili birtakım eleştiriler ve öneriler de dile getirilmiştir. Eleştirilere bakıldığında, bazı katılımcılar anketin uzun olduğunu, zamanın kısıtlı olduğunu Soruların onları hazırlayan kişilerin görüşlerini yansıttığı, anketin yeterli oranda kapsayıcı olmadığı, anketteki “önemli-önemsiz”, “etkili-etkisiz” şıklarının problem yarattığını düşünmektedirler. Gelen önerilerde ise katılımcılar, anketlerin bölgesel bazda uygulanmasının daha verimli olabileceği, anket sorularının daha kısa ve net olması gerektiğini, anketin bilgilenden sonra yapılabileceğini ileri sürmüşlerdir. Anketin telefonda gerçekleştirilmesinin katılımcıların akıllarına gelen soruları direk olarak sormalarını mümkün kıldığı ve bu tür toplantıların daha sık olması gerektiği de ayrıca vurgulanmıştır.

4. Anket Soru Kağıdının Değerlendirilmesi

Danışma toplantısı içinde daha önce uygulanan anket soru kağıdının değerlendirilmesi iki aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk olarak anketlerin analizi sonrasında ortaya çıkan ana bulguların sunumu yapılmış, sonra da bu bulgular üzerine katılımcıların yorumları alınmış ve sonuçlar tartışılmıştır.

Anket bulgularının sunumunun ardından, elde edilmiş olan bulguların değerlendirilmesi aşamasında ilk olarak sivil toplumun *yapısı* ile ilgili şu konulara dikkat çekilmiştir:

- Katılımcılar arasında kadınların, kırsal nüfusun ve yoksulların üyelik ve liderlik alanlarında katılımı ve temsili normalin altında hatta dışlanmışlık seviyesinde; üst sınıfların/elitlerin üyelik ve liderlik alanlarında katılımı ve temsili ise normalin üstünde

olarak değerlendirilmiştir. Etnik/dilsel ve dinsel azınlıkların üyelik ve liderlik alanlarında katılımı ve temsili konusunda ise belirgin bir görüş öne çıkmamıştır.

- Katılımcılar arasında ST’nin ve aktivitelerinin büyük şehirlerde toplandığı görüşü hakimdir. ST federasyonunun/ağının belirlenen hedeflere ulaşmada etkisi ise belirsizdir.
- STK’lar için etik kurallar geliştirilmesi konusundaki çalışmalar ve ST’nin altyapısını geliştirme konusundaki teknik destek sınırlı olarak nitelendirilmiştir. ST aktörleri arasındaki ilişki sınırlı; uluslararası etkileşim ve iletişimleri ise düşük olarak değerlendirilmiştir. AB merkezli mali fonlar STK’lar açısından etkili bulunmuştur.

Sivil toplumun işlevini sürdürdüğü *ortamla* ilintili şu konulara değinilmiştir:

- STK ile ilgili tescil işlemleri konusunda hızlı değil, basit değil ve pahalı değil yorumlarında bulunulmuş; Tescil işlemleri yasal, hükümlere uygun ve tutarlı uygulanmakta olduğu belirtilmiştir.
- Mevzuatın ST’yi sınırlama düzeyi genelde makul bulunmuştur, ancak devletin STK’lara müdahalesi konusunda görüş birliği yoktur.
- Katılımcılara göre devlet-ST ilişkisi sınırlıdır. İşadamları dernek ve kuruluşlarının STK girişimlerine katılımı nadir, şirketlerin sosyal sorumluluğu sınırlı olarak değerlendirilmiştir. AB’nin STK’ların çalışmalarını düzenleyen yasal çerçeveye etkisi; orta düzeyde ve olumlu, AB süreci ST-devlet ilişkisinde orta düzeyde etkili ve olumlu olarak nitelendirilmiştir.

Değerler boyutu üzerine aşağıdaki değerlendirmeler yapılmıştır:

- STK’ların demokrasi değerlerini toplumsal düzeyde geliştirmesine etkisi konusunda görüş birliği yoktur. STK’larda yolsuzluk örneklerinin olabildiği, STK’ların devletin şeffaflığını sağlamaya yönelik rolünün sınırlı olduğu ve bu konudaki kampanyaların bilinmediği, belirtilen başlıca görüşlerdir. STK’ların şirketlerin şeffaflığını sağlamaya yönelik rolü önemsiz ve sınırlı bulunmuş, kampanyaları ise yok denecek kadar az olarak nitelendirilmiştir.
- STK’ların hoşgörüyü geliştirmeye yönelik rolü sınırlı bulunmuş, aktivitelerinin ise az olduğu ya da bilinmediği ifade edilmiştir. ST içinde şiddete başvuran gruplar konusunda görüş birliği yoktur. STK’lar tarafından şiddetin çoğu zaman kınandığı görüşü hakimdir. STK’ların şiddetin kınanması ve hoşgörünün geliştirilmesine yönelik kampanyalarına örneklerin varlığı belirtilmiştir. ST’nin toplumu şiddetten arındırma rolü sınırlı bulunmuştur.
- STK’larda cinsiyete dayalı ayrımcılık yapan güçler önemsiz, bu ayrımcılığın kınanması ise nadiren olarak ifade edilmiştir. Cinsiyet eşitliğinin toplumsal düzeyde geliştirilmesinde ST’nin rolü üzerine görüş birliği yoktur.
- ST’nin yoksullukla mücadelede rolü sınırlı görülmüş ancak bu alanda aktivitelerinin olduğu vurgulanmıştır. ST’nin çevresel sürdürülebilirliğe yönelik rolü konusunda görüş birliği yoktur, ancak aktivitelerinin olduğu belirtilmektedir.
- AB’nin STK’ların demokrasi değerlerini toplumda yayma çabalarına etkisi orta düzeyde ve olumlu olarak nitelendirilmiştir.

Etki boyutunun ele alındığı bölümde aşağıdaki noktalara vurgu yapılmıştır:

- ST, rüşvet / yolsuzluk ve ekonomik istikrarsızlık sorunlarının çözümünde etkisiz; Kıbrıs’taki gelişmelerde sorunların çözümünde biraz etkili; sağlık ve sosyal güvenlik, eğitim ve AB ile ilgili sorunların çözümünde etkili ve işsizlik ve enflasyon sorunlarının çözümünde sınırlı seviyede etkili olarak değerlendirilmiştir. Anket sonuçlarına göre ST’nin çok etkili olduğu bir kategori yoktur..
- ST’nin kamu politikalarına etkisi konusunda temel değerlendirmeler şu şekildedir. İşsizlik konusunda aktifliği belirsiz, etkilemede başarısız; ulusal bütçe oluşumu

konusunda aktif değil, etkilemede başarısız; düşünce özgürlüğü konusunda aktif, etkilemede başarılı. ST, devletin hesap verebilir olmasını sağlamada biraz aktif ve başarısız; şirketlerin hesap verebilir olması konusunda aktif değil olarak nitelendirilmiştir.

- ST’nin halkı kapsayıcı kampanyaları hakkındaki değerlendirmeler ise şu şekildedir: İşsizlik konusunda ve ulusal bütçe oluşumuna yönelik kampanyalarda STK’lar başarısız, demokrasi ve düşünce özgürlüğüne yönelik kampanyalarda ise göreceli olarak başarılıdır.
- ST’nin devletin sağladığı kamu hizmetleriyle ilgili lobi çalışmalarının varlığı konusunda görüş birliği yoktur. ST, halkı bilinçlendirme konusunda biraz aktif ve biraz başarılı; yerel toplulukların kapasitesini geliştirmede biraz aktif ve biraz başarılı olarak değerlendirilmiştir.
- STK’ların halka sağladığı hizmetlerde hedef kitle dezavantajlı/mağdur gruplardır ve ST bu hizmetlerde biraz başarılı görülmüştür. ST’nin toplumsal ihtiyaçları doğrudan gidermedeki rolü sınırlıdır. AB’nin STK’ların bir problem çevresinde toplumu organize etme ve bu problemin çözümü için etkinlikte bulunma kapasitelerine etkisi konusunda görüş birliği yoktur.

Çeşitli sivil toplum çalışmalarına ve uygulamalarına yönelik anket sorularına verilen yanıtlar çerçevesinde aşağıdaki örnekleri sıralamak mümkün olmuştur.

Sivil toplumun farklı bölümlerini temsil eden kuruluşların, ortak bir konu çerçevesinde bir araya gelerek kurdukları birlik/ ağ / koalisyon veya platform örnekleri:

- İzmir Tülay Aktaş Gönüllü kuruluşlar birliği.
- İzmir kadın kuruluşları platformu.
- İzmir sivil toplum kuruluşları platformu
- Nükleer santrale karşı eylemler.
- SKUD - İzmir.
- Demokrasi Platformu.
- Genç girişimciler platformu.
- Barolar birliği.
- Kültür sanat birliği.
- Sanayici işadamları derneği. SİAD’lar.
- DİSK, TÜRK-İŞ, KAMU-SEN.
- Etnik, yasal olmayan - PKK.
- Sendikalar.
- İnsan hakları - Yerel Gündem 21.
- Emek Platformu.

Geçtiğimiz yıl içerisinde, demokrasiyi geliştirmek için yapılan sivil toplum kampanya, eylem veya programlarına verilebilecek örnekler:

- Medeni yasa platformu.
- TCK platformu.
- KESK
- Bergama köylüleri.
- TÜSİAD ve iktisadi kalkınma vakfı.
- Tarih Vakfı.
- İnsan hakları Vakfı - uluslararası toplantı düzenlemişti.
- TESEV
- Oktay Ekşi - basın konseyi.
- Kadına karşı şiddete son.
- Af örgütünün yürüttüğü şiddete karşı kampanya.

- Greenpeace.
- KADER.
- Uçan süpürge

Geçtiğimiz yıl içerisinde, devletin şeffaflığını sağlamak için yapılan sivil toplum kampanya, eylem veya programlarına verilebilecek örnekler:

- Saydamlık hareketi.
- Gazetecilerin basın açıklaması.
- Deniz Feneri.
- Meslek Odaları.

Geçtiğimiz yıl içerisinde, şirketlerin şeffaflığını sağlamak için yapılan sivil toplum kampanya, eylem veya programlarına verilebilecek örnekler:

- Greenpeace

Geçtiğimiz yıl içerisinde, hoşgörüyü geliştirmek için yapılan sivil toplum kampanya, eylem veya programlarına verilebilecek örnekler:

- TESEV- Türk Yunan ilişkileri
- Belediyeler - Adalet konusu
- Ticaret odaları
- Futbol federasyonu "LÜTFEN" kampanyası
- Bayrak asma kampanyası
- TÜSEV

Sivil toplum içerisinde, kendi çıkarlarını ifade etmek için şiddete (saldırı, düşmanlık, barbarlık ve/veya dövüşme) başvuran güçleri tanımlama ve örnekler:

- Sivil Toplum barış odaklıdır.
- PKK
- Ülkü Ocakları,
- 1 Mayıs bayramı.
- Üniversitede yapılan eylemler.
- Bayrak meselesi.
- 8 Mart.
- HADEP.
- DHKPC
- İbrahim Kadıoğlu’na yapılan saldırı.

Geçtiğimiz yıl içerisinde, şiddetten kaçınma ve çatışmaların barışçıl yollarla çözümü için yapılan sivil toplum kampanya, eylem veya programlarına verilebilecek örnekler :

- ABD’nin Irak’taki müdahalesine karşı girişimler
- Şiddete Hayır kampanyası.
- Mor İğne.
- Sporda şiddete karşı kampanya.
- Kadına karşı şiddete son.
- Uçan süpürge.

Geçtiğimiz yıl içerisinde, kadın-erkek eşitliğini sağlamak için yapılan sivil toplum kampanya, eylem veya programlarına verilebilecek örnekler:

- Kadın hakları koruma derneği (AB katılım sürecinde barış & demokrasi kültürü).
- Medeni yasa, mal ayrılığı
- Uçan Süpürge - kadın filmleri festivali
- Sabancı Üniversitesi'nin projesi.

- Seçimler öncesinde kadınların seçimine yönelik kampanya
- KADER
- Af örgütü.
- Ege Kadın Dayanışma Vakfı.

Geçtiğimiz yıl içerisinde, yoksullukla mücadele için yapılan sivil toplum kampanya, eylem veya programlarına verilebilecek örnekler:

- Sosyal riski azaltma projesi.
- Mikro krediler
- GD ve doğuda çocuklara defter & kitap yardımı. - CITIBANK.
- Deniz Feneri.
- Yurtiçi kargo - yardımları ücretsiz ulaştırdı.
- Toplum Gönüllüleri
- Eğitim gönüllüleri.
- Deniz Feneri - yoksulluk sempozyumu.
- Devletin kampanyaları var.
- Sendikalar.
- İşsizlikle mücadele.

Geçtiğimiz yıl içerisinde, çevresel sürdürülebilirlik için yapılan sivil toplum kampanya, eylem veya programlarına verilebilecek örnekler:

- Ege orman vakfı.
- Yerel Gündem 21
- Bergama Köylüler
- Greenpeace.
- ÇEKÜL
- TEMA
- Ege üniversitesi - fidan kampanyası (bir haftada bin fidan).
- Dokuz Eylül - çöpleri ayırma dersi.
- ÇEVKO.
- Menderes Havzasıyla ilgili.
- Doğal hayatı koruma derneği.
- Sahillerden pet şişelerin toplanması.
- Yeşiller hareketi.

Sivil toplumun, devletin sağladığı kamu hizmetleri ile ilgili yapmış olduğu lobi çalışmaları için örnekler:

- Eğitim.
- Saydamlık - yolsuzluk.
- Sağlık.
- Düşünce Özgürlüğü.
- Medeni kanun.
- Sendikalar
- Eğitim .
- İşsizlik, hayat pahalılığı, Kıbrıs, AB, GD sorunu ile ilgili.
- İşadamları, sendikalar.

Sivil toplumun, halka hizmet vermesi ile ilgili örnekler:

- Sokak çocuklarının eğitimi.
- AD’nin insan hakları projesi.
- TEGV
- IHV

- Baronun danışmanlık hizmetleri
- AB projeleri için öğrenci yetiştirilmesi.
- GDO’ ya hayır.
- TEMA, THK, ÇEVKO, LÖSEV,
- Göç - eğitimsizlik, yoksulluk.
- Sosyal yardımlaşma & sosyal hizmet.

5. Sivil Toplumun Değerlendirilmesi

İzmir Danışma Toplantısının bu bölümünde yapılan grup çalışmaları içerisinde bir yandan Türkiye’de sivil toplumun irdelemeye çalıştığımız dört farklı boyutunun --- diğer bir söyleyişle STEP’e temel olan karonun (yapı, ortam, değerler ve etki boyutları) --- güçlü ve güçsüz yanları tartışılmış, diğer yandan ise ilgili çözüm önerileri ortaya konmuştur. Bu çalışma katılımcıların dört gruba ayrılıp her bir grubun sivil toplumun sözü edilen dört boyutu üzerine bir değerlendirme yapması ile gerçekleştirilmiştir.

Sivil toplumun *yapısı* boyutunda ortaya çıkan görüşler şöyledir:

- Vatandaş katılımının yaygınlığına bakıldığında, Türkiye’de genç nüfus hakimdir. AB süreci, küreselleşme, bilgi iletişim teknolojilerindeki yaygınlaşma ve dayanışma ruhu olumlu etkilere sahiptir. Zayıflıklar noktasında ise demokratik yetersizlik, ekonomik sıkıntılar, dernek bilinci yetersizliği, örgütlenme konusunda toplumdaki önyargılar, yüksek ve caydırıcı bürokrasi, teşvik yetersizliği gibi konular yer almaktadır. Çözüm önerisi; devletin teşvik mekanizmaları getirmesi, bürokrasinin ve kırtasiyeciliğin azaltılması, örgütlü dayanışma kültürünün geliştirilmesi, kişinin birey olarak yetiştirebileceği eğitim sürecinin oluşturulmasıdır.
- Vatandaş katılımının derinliğine bakıldığında, aidiyet duygusu, manevi tatmin, sosyalleşme olanaklarının sağlanması, bilgilenme, hak arama için mekanizmaların olması güçlü yanlar. Diğer taraftan, yolsuzluklar, ekonomik yetersizlikler, çıkar için örgütlenme yaklaşımları ve iletişimsizlik gibi problemler vardır. Çözüm önerisi; bilgi, yetki ve sorumluluğun aynı anda olmaması bir sorun teşkil etmektedir. İyi uygulamaların kamuoyuna açılması, açık şeffaf ve güvenilir politikalar geliştirilmesi, iyi iletişimin desteklenmesi ve yaygınlaştırılması, kişilerde ST konusunda farkındalık yaratılması ve kişi başına düşen milli gelirin artırılmasıdır.
- Sivil toplum katılımcılarının çeşitliliği konusunda, dönüşümün getirdiği dinamik bir yapının var olması, genç nüfus ve çok sayıda dernek olması güçlü yanlar olarak sıralanmıştır. Öte yandan, katılımcılar açısından düşük gelir ve kültür seviyesindeki insanlar dışlanmış; sınırlı temsil söz konusudur. Yönetimin bilgi yetersizliği, medyanın taraflı yönlendirmeleri, ifade hürriyetinin sınırlı olması, ve cinsiyet ayrımcılığı en önemli sorunlar arasındadır. Çözüm önerisi; ifade özgürlüğünün yasalarla ve uygulamalarla beslenmesi, düşük eğitilmiş kişilere olanaklar sağlanması, kadının rolünün güçlendirilmesi, kamuoyu oluşturma çabalarının sürdürülmesi.
- Organizasyon düzeyinde iyi örgütlenme ihtiyacının ortaya çıkmış olması güçlü bir yandır. Ancak, plansızlık, üye yetersizliği, sistematik altyapı yetersizlikleri, örgütlü demokrasi eksikliği, gönüllü yönetim bilgisizliği ve ilgisizliği STK’ların zayıf noktalarıdır. Çözüm önerisi; doğru denetim mekanizmalarının geliştirilmesi, çağdaş yönetim tekniklerinin anlatılması ve yaygınlaştırılması.
- Sivil toplumdaki ilişkiler bağlamında AB’nin önemli katkısı olmaktadır. Çeşitli sorunların uluslar arası platformlara taşınması ve yabancı dil bilgisinin artması olumlu gelişmelerdir. Ancak, hâlâ yerel düşüncelerle sınırlı kalınmaktadır. Önyargılar aşılammamaktadır. Çıkar ilişkileri, eş dost ilişkileri hakimdir. Uluslar arası bağlantılar yetersiz kalmaktadır. Çözüm

önerisi; uluslar arası etkileşimin artması ve küreselleşmenin yerelleşmeyle olan ilişkisinde bilincin yaygınlaştırılması.

- Kaynaklara bakıldığında, genç ve atıl nüfus olması ve proje destek fonlarındaki artış olumlu yanlar arasındadır. Teknolojik kaynaklar gelişmektedir. Zor durumlarda dayanışma görülebilmektedir. Ancak, okuma-yazma oranı düşüklüğü, ekonomik sorunlar, teknik altyapı yetersizlikleri, mekan yetersizliği, yetkin işgücü yetersizliği gibi sorunlar hakimdir. Çözüm önerisi; STK’ların hesap verilebilirliğinin olması, istihdamın desteklenmesi, yapıcı projelerin üretilmesi ve vergi politikalarının teşvik edilmesi.

Sivil toplumu işlevini sürdürdüğü *ortam* ile ilgili olarak ortaya çıkan görüşler ise şöyledir:

- Siyasi ortama bakıldığında, tek parti olduğu için istikrarsızlık söz konusu değildir, AB süreci olumlu gitmektedir. Siyasi haklarda kadınların ve farklı grupların temsilinde zayıflık vardır. Sosyal devlet anlayışından gittikçe uzaklaşmaktadır. 82 anayasasından kalan sorunlar devam etmektedir. Çözüm önerisi; dokunulmazlıkların kaldırılması, seçim yasasının değiştirilmesi.
- Temel hak ve özgürlükler bağlamında, medeni özgürlüklerin olması güçlü yanlardan biri olarak görülmektedir. Bilgi edinme hakkı yasası vardır. Ancak, basın özgürlüğünün olmaması, azınlık hakları sorunları, eğitim hakkının herkes için mevcut olmaması, sağlık hakkının bireylerin elinden alınıyor olması başlıca sorunlar arasındadır. Çözüm önerisi; yasaların AB ile denk hale getirilmesi, bilgi edinme kanununun da yaygınlaştırılması.
- Sosyo-ekonomik bağlama bakıldığında, yeni nesildeki okur-yazarlık oranının ve dil bilme oranının daha yüksek olması olumlu bir gelişmedir. Gelir dağılımı, işsizlik, okur-yazarlık, ST katılımı konularında sorunlar vardır. Çözüm önerisi; 13 yıllık eğitimin zorunlu olması, gençlere yurttaşlık eğitiminin verilmesi.
- Sosyo-kültürel bağlamda, her şeye rağmen bir hoşgörü kültürü vardır; hoşgörü STK’lar arasında daha fazladır. Ancak, kişiler arası güven duygusu ve aidiyet duygusu düşük orandadır. STK’ların bilgiyi birbirinden saklamaları zayıf bir yan olarak değerlendirilmiştir. Dışlayıcılık söz konusudur; özellikle kadın örgütlerinde ayrımcılık, dışlayıcılık olmaktadır. Çözüm önerisi; hem bilgi paylaşımı hem de tanışıklığı sağlamak için iletişim ağlarının kurulması, güven geliştirici eğitimlerin yapılması.
- Yasal çerçeve ile ilgili, Yeni Dernekler Yasası’yla şube dışında kolaylıkla temsilcilik açılabilir. Ancak yeni yasa olsa da dernekler masası yetersiz kalmaktadır. Yeni yasal düzenlemelerle ilgili eğitim eksikliği vardır. Örneğin bir yıl içinde ikiden fazla etkinlik düzenlenememektedir. Çözüm önerisi; işletmesi bulunmayanların vergiden muaf tutulması, dernekler masasının güçlendirilmesi ve eğitilmesi.
- Devlet – sivil toplum ilişkisi bakımından, kamuoyu oluşturulabiliyor. Ancak, devletin STK içinde ayrımcılığı söz konusudur. Önemli yerlere STK’lardan ziyade TÜSİAD götürülüyor (mesela 17 aralık). Çözüm önerisi; devletin sivil topluma bakış açısının değişmesi, karar alma sürecine STK’ların dahil edilmesi.
- Özel sektör – sivil toplum bağlamında, kurumsal sosyal sorumluluk, geçmişe göre çok daha fazla yayılmış durumdadır. Projeler her iki tarafa da yararlı olduğu için rağbet görmektedir. Maddi kaynak ve işbirliği yaratılmasında sorunlar yaşanmaktadır. Çözüm önerisi; İşbirliğine açık olduğunda özel sektör – sivil toplum ilişkileri daha kolay yürümektedir. Bu konuda eğitimin yaygınlaştırılması.

Değerler ile ilgili olarak ortaya çıkan görüşler ise şöyledir:

- Demokrasi alanında kendilerini geliştirmekte ve eğitmektedir. Demokrasiyi geliştirme çabalarını teşvik etmektedirler. Ancak, kendi içlerinde demokratik değiller. Demokratik olmaları beklenmiyor, dağılımlar yetersiz kalmaktadır. Kurumsal çıkar merkezli olmaları zayıf yönleridir. Çözüm önerisi; STK’ların kendi içlerinde demokratik olmasından geçiyor. Herkese seçme ve seçilme hakkı tanınmalı. Birbiriyle ilişkili platformlar oluşturulmalı. Kurumsal değil toplumsal çıkar olmalı.

- Şeffaflık bağlamında bakıldığında, mali şeffaflık kişilerin aidiyet ve katılımını teşvik ediyor. Ama kamuya açılmama zayıf yönü arasında sayılabilir. Çözüm önerisi; kurumun tüm üyelere açık olması ve istenildiğinde açık olabildiğini ifade etmesi.
- Hoşgörü konusunda ülke ve toplumsal çıkarların örtüşmesi güçlü bir yan. Zayıf olan tarafı ise, STK’ların kendi üyelerine karşı bölgecilik ve ayrımcılık yapması. Çözüm önerisi; iki taraflı hoşgörü için eğitim seminerleri, paneller düzenlenmeli.
- Şiddet kullanmamaya yönelik çalışmalar var. Bu konudaki zayıf yan, kendi fikirlerini şiddet ve medyayı kullanarak kabul ettirme eğiliminin olması. Çözüm önerisi; şiddet kullanıma karşı panel ve sempozyumların düzenlenmesi; rehabilitasyon çalışmalarının olması.
- Toplumsal cinsiyet eşitliğine bakıldığında; temsil etme, yöneticilik, kendilerini ifade etme gibi alanlarda imkanlar var. Ancak kırsal alanlarda ve varoşlarda katılım ve temsiliyet kısıtlı kalmaktadır. Eğitimden faydalanan kız çocuk sayısı az. Çözüm önerisi; kırsal ve varoşlarda kadınlara yönelik eğitim seminerlerinin düzenlenmesi, kentlilik bilincinin kırsala ve varoşlara indirgenmesi.
- Yoksulluğun ortadan kaldırılmasına yönelik projeler var. Devletin de bu tür fonlar ile STK’lar ve fayda sahiplerine destek vermesi ve proje yönetimi olması güçlü yanlar. Ancak, yerel yönetim ve devlet teşvikte yetersiz kalmakta, bilgiyi aktaramamakta. Çözüm önerisi; eğitim ve sistem projelerinin geliştirilmesi, meslek edinmeye yönelik süreç çalışmasının yapılması, devletin maddi katkısı olmasa bile yer ve altyapı olarak destek sağlaması.
- Çevresel sürdürülebilirlik konusuna bakıldığında, medya aracılığıyla çevresel sürdürülebilirliğe dikkat çekilmekte (örn. Bergama Köylüleri Hareketi). Zayıf noktalar ise, dönemselsel düşüncelerin hakim olması, çevresel ortak kullanım alanlarının bilinçsizce kullanılması, çarpık kentleşme ve sanayileşme. Çözüm önerisi; devletin çevre ve orman için politika üretmesi, bunları desteklemesi ve eğitim kurumlarına bunlarla ilgili programlar konulması.

Sivil toplumun çeşitli alanlarda politikaları *etkilemesi* bağlamında ortaya çıkan görüşler aşağıda belirtilmiştir:

- Kamu politikalarını etkilemede aynı konularda çalışan STK’ların işbirliği içerisine girmesi olumlu bir yan. Ancak, genelde bir işbirliği eksikliği sorunu var. STK’lar parlamentoda yeteri kadar temsil edilmiyor. Yeterli derecede kamuoyu oluşturulamıyor ve talepkâr olmada bilinç eksikliği var. Çözüm önerisi; farklı konuda çalışan STK’ların işbirliği yaparak ortak yararlarını tespit etmeleri.
- Devlet politikalarını etkilemede güçlü bir yan yok. Hesap isteme bilincinin olmaması en önemli zayıf yan. Çözüm önerisi; bilgi edinme kanunu STK içi eğitimler ile işler hale getirilmeli, hesap sorulmalı.
- Toplumsal çıkarlara cevap verebilmede güçlü yan bulunmamaktadır. Bazı STK’larda yönetimlerin elit olması, hem kendilerinden hem halktan kopuk olmalarına neden olmaktadır. Çözüm önerisi; STK yönetimleri bilinçli ve halkı bilen kişiler olmalı.
- Vatandaşların güçlendirilmesinde de güçlü yan yok. STK’lar yeterli kaynak ve donanıma sahip değiller. Çözüm önerisi; yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde projeler üretilmesi.

6. Toplantının ve Soru Kağıdının Değerlendirilmesi:

İzmir Bölgesel Danışma Toplantısı sonrasında katılımcıların toplantı ile ilgili yorumları, bir yandan toplantı sonundaki sözel ifadeleri içinde, bir yandan da doldurdukları anket kağıtları üzerinden değerlendirilmiştir. Toplantı sonunda katılımcıların çoğu bu toplantının şu üç açıdan faydalı olduğunu ifade etmişlerdir: (a) İzmir içinde iletişimi kopuk olan STK temsilcilerinin bir araya getirilmesi ve böylece onlar arasında bir ilişkinin sağlanması, (b)

ST’nin sorunlarının tartışılmasına katkıda bulunulması ve (c) kendileri için sivil toplum üzerine “eğitici” bir çalışma olması.

Toplantı sonunda doldurulan anket sonuçları ise şöyledir:

CIVICUS Sivil Toplum Endeksi Uygulaması

Size göre, Sivil Toplum Endeksi’nin Türkiye’de uygulanması ülkemiz için ne kadar yararlı olacak?

- Hiç yararlı değil
- Pek yararlı değil
- Biraz yararlı – 1 kişi
- Çok yararlı – 15 kişi
- Bilmiyorum

Sivil Toplum Endeksi’nin uygulanmasında ne tür zorluklar ortaya çıkabileceğini düşünüyorsunuz? Bu zorlukların üstesinden nasıl gelinebilir?

- Ortak düşüncenin oluşmasını sağlamak.
- Sonuçların bölgesel olacağını düşünüyorum. Hatta anketin yapıldığı STK’nın görüşünü, çalıştığı alanı yansıtacaktır.
- Sivil alanın tanımlanması oldukça zor sanırım.
- Maddi zorluklar olabilir. STK’ları katmada zorluklar olabilir.
- Tüm grupların temsil edilmesi güç olacağı için koordinasyon sorunu olacaktır. Temsil edilen grupların da toplumun geniş bir kesimini kapsamadığını düşünüyorum.
- Sivil Toplum Kuruluşlarına mensup üye ve yöneticilerin “sivilleşme” konusunda ciddi sorunları olduğunu düşünüyorum. Bu olumsuzluk, hedeflere ulaşmada sıkıntı yaratabilir.
- Yanlış anlayıp, yanlış cevaplamalar sizi yanıltabilir. Zamanlamayı iyi tespit etmelisiniz.
- Farklı bakış açıları ve hedefler ortaklaşa yapılacak çalışmalar konusunda engel teşkil edebilir ve bu da ulusal bütünlüğü olumsuz yönde etkileyebilir. Bu anket, bu bakış açılarının farklılıklarını ortaya koyacaktır. Değerlendirme ona göre yapılmalıdır.
- Ekonomik güç, zaman, iletişim gibi zorluklar aşılmalıdır. Bu zorluklar; sevgi, saygı, karşılıklı güven ile aşılabılır.
- Sınırlı katılımın olması, bu projenin geniş kitlelere ulaşması için yeterli olmayabilir. Katılımcıların paylaşımcı olmaları sorunları çözer.
- Güncelleme ve verinin toplanması ile kullanılması (doğru yerde, doğru zamanda).
- Sivil toplumun rolü bizzat sivil toplum/halk tarafından algılanmayabilir ve buna bağlı olarak kabul görmeyebilir. Yerel, kültürel, politik, ideolojik vs alışkanlıklar projenin uygulanmasında sorun çıkarabilir.
- Gerçek bilgi ve düşünceleri, hedefleri paylaşmamak.
- Bölgesel temsil (sayısı ve niteliği açısından) yeterli mi? Sözel olarak tartışılan konuların, sayısal endeksele tam olarak temsili de sorunlu görülüyor. Hazırlanacak raporlar bu eksikliği giderecektir.
- Ortak dil sorunu olabilir. Proje muhakkak önceden paydaşlara anlatılmalı.
- Bazı çevrelerden, kuşkuyla bakıldığından dolayı, zorluklar çıkabilir. Onun için çok net ve şeffaf olmakta fayda var.

Proje ekibine, Sivil Toplum Endeksi’nin uygulanması için hangi tavsiyelerde bulunabilirsiniz?

- Bölgesel çalışmalarda, bölgede bulunan ve bölgeyi iyi tanıyan kişilerden yardım (destek) alınabilir. Toplantı duyurusu daha önce yapılmalı.
- Projenin tanıtımının yaygınlaştırılması gerekiyor. Anketler daha önceden gönderilmeli.
- Bölge ve şehirlerde temsilci/proje iletişim ve organizatör; (STK veya temsilci) oluşturulması. Bölgesel eğitim çalışmaları; STK il platformları oluşması.
- Projenin kendisi başlı başına çok önemli bir işlev görüyor. Proje sonuçlarının STK’lar ile paylaşılıp, görüşlerinin alındıktan sonra öneriler haline getirilmesi.
- Bilgi teknolojilerinin iyi kullanılması (Network), tanıtımın iyi yapılması (kullanıcının artması), amacının iyi anlatılması, sürdürülebilir bir yapı kurulması.
- Uygulamaların daha geniş kitlelere ulaşacak nitelikte planlanması.
- Türkiye’de ve dünyada tüm STK’lar ile daha yakın işbirliğinde bulunulması faydalı olur kanaatindeyim.
- Bilgilendirme toplantılarının ulusal ve uluslararası bazda yaygınlaştırılması, projenin kritik başarı faktörüdür.
- İletişim araçlarını kullanarak daha çok STK’ya ulaşmak.
- Anket programının bazı sorularının detaylandırılması daha yararlı olabilir.
- Anketler daha anlaşılabilir olabilir, daha geniş bir kesime yayılabilir.
- Ulaştıklarıyla irtibat artabilir.
- Biraz daha saha araştırması yapılsa iyi olacağını düşünüyorum.
- Süre arttırılabilir.
- Her STK’nın yapısı, mali kaynakları, çalışma sahaları, kazanımları ve kayıpları konusunda geniş bilgi almak.

Bölgesel Danışma Toplantısı

Sivil Toplum Endeksi’nin uygulanmasında Bölgesel Danışma Toplantısı’nın oynayacağı role dair ne tür beklentileriniz var?

- İleride de iletişimin devamını bekliyoruz.
- Yararlı olabildiğine inanıyorum. Tespit edilecek eksikliklerin giderilmesi konusunda olumlu adım atılacaktır.
- STK’ların sorunlarını tekrar gündeme getirecektir. Bu konuda farkındalık yaratılmasına ve çözüm yolları bulunarak uygulanmasına yardımcı olacaktır.
- Sivil toplumun toplumsal fonksiyonu konusunda aktivitelerinin artabileceğini düşünüyorum.
- Önemli rol oynayacak, en azından insana bağlı oldukları kuruluşlar hakkında fikir alışverişinde bulunuyorlar.
- Fikir ve görüşlerin ortaya atılıp seslendirilmesi adına yararlı olduğunu düşünüyorum.
- STK’lar açısından sivil toplum bilincinin gelişmesi çerçevesinde önemli beklentilerim var.
- Bölgenin portresini çizeceği için merakla neticeyi bekleyeceğim.
- Bu toplantılar, o toplumun nabzını ölçmede çok önemli rol oynamaktadır. “Sivil Toplum” kadar kesin ve net bir kavrama bile farklı bakış açılarını yakalamak ve ortak bir noktada kesişmek (her alanda) en büyük beklentimdir.
- Sivil Toplum Örgütlerimizin, daha güçlü, saygılı, toplum tarafından güvenilen kuruluşlar olmasını temenni ediyorum.

- Bu toplantının bir başlangıç olması, ilerleyen süreçte daha geniş katılımlı toplantılar yapılması mümkün olursa sivil kuruluşların bilinçlendirilmesi sağlanabilir.
- Sonuçların paylaşılması, raporların tarafsız ve önyargısız yapılması, katılım sağlanması.
- Bölgeler arasındaki farklılıkların ve benzerliklerin saptanması çözüm önerilerinde rehberlik yapabilir. Bu toplantının projenin amacının gerçekleşmesine katkı yapmasını umuyorum ve bekliyorum.
- STK çeşitlenmesi ne kadar çok olursa daha net ve geniş etkiler, sorunlar, çözümler gelişir. Devamlılığın sonucunda başarılı olacağı kanaatindeyim.
- Bölgenin öznel yapısını yansıtmaya, Türkiye bütününe katkı.
- Kendi bölgemin önemli ve etkili bir rolü olacağını düşünüyorum.

Bölgesel Danışma Kurulu Toplantısını nasıl değerlendirirdiniz?

Kolaylaştırıcılık

- Mükemmel – 8 kişi
- İyi – 6 kişi
- Orta – 1 kişi
- 1 kişi yanıt vermemiş

Tartışma

- Mükemmel – 4 kişi
- İyi – 8 kişi
- Orta – 2 kişi
- 2 kişi yanıt vermemiş

Getiriler

- Mükemmel – 4 kişi
- İyi – 8 kişi
- Orta – 2 kişi
- 0 – 2 kişi

Toplantının hangi bölüm/bölgelerini en faydalı buldunuz?

- Toplantının tümü çok faydalıydı.
- Toplantının tüm bölümlerini faydalı buldum.
- 2. Bölümü bilemiyorum, 1. Bölümün daha akıcı olmasını beklerdim.
- Grup sonuçlarının paylaşılması.
- Kolaylaştırıcılık ve anket soruları ile ilgili sonuçlar.
- Çalıştayların ve çalışma gruplarının oluşturulması, maksimumda fikir paylaşımı açısından gerçekten önem taşıyordu.
- Grup tartışması bölümü.
- Bütün bölümleri faydalı buldum.
- Hepsi.
- Genel tartışma ve kurulların çalışması bölümleri.
- Anketle ilgili açıklamaların olduğu bölüm.
- Grup çalışması.
- Tartışma/Getiriler.
- Her iki bölümü de faydalı buldum. İlk bölümde bölgesel bakış açısını ve diğer bölgelerin bakışını öğrendim. İkinci bölüm de tartışma ve katılımçılık açısından faydalıydı.

- Grup çalışmaları.

Toplantının hangi bölüm/bölmelerini pek faydalı bulmadınız?

- Tüm bölümler iyiydi.
- Yok.
- Toplantının genelinin faydalı olduğunu düşünüyorum.
- Giriş-Tanıtım.
- Zaman zaman boş konuşma ve tartışmaları uygun bulmadım.

Sizce, Bölgesel Danışma Kurulu Toplantısı, sivil toplum paydaşlarını temsil ediyor mu? Kurulda temsil edilmediğini düşündüğünüz önemli sektörler/bölgeler/görüşler var mı?

- Hepsini temsil etmiyor. Daha geniş katılım olmalı (tüm STK’lar).
- Medya, İç Ege, Azınlık.
- Temsil edildiğini düşünüyorum. Ancak katılımcıların tamamının gelmesi daha uygun olacaktır.
- Yok.
- Çiftçiler, yoksullar, inanç temelli örgütler, yurttaş kooperatifi (İzmir’de bir örneği vardı), etnik kuruluşlar.
- Bulduğum bölgede; inanç temelli kuruluşlar, medya ve sendikalar yoktu.
- Etnik ve dil azınlık gruplarının da katılımını beklerdim.
- Her alandan katılımcının sağlanması, tüm toplum paydaşlarını temsil etmiştir.
- Belki İzmir’in içinden gelen fazla insanlar vardı.
- Bu temsil bence sınırlı. Yoksul, etnik, dini vs. grupların kurulda temsil edilmediğini düşünüyorum.
- Tümünü temsil etmesi beklenemez. Temsil edilmeyen etkin kuruluşların diğer toplantılarda yeterince temsil edilmiş olduğunu umuyorum.
- Hayır. Katılımcı STK yelpazesi geniş tutulmalı.
- Temsil yeterli.

Bir sonraki Bölgesel Danışma Kurulu Toplantısı için toplantıyı düzenleyenlere ve kolaylaştırıcılığını üstlenenlere iletmek istediğiniz tavsiyeleriniz varsa lütfen belirtiniz.

- Bu projenin hedefi ve amacı, Türkiye’de yeni bir toplum anlayışına yöneldiğimizin göstergesi. Sivil Topluma doğru atılmış çok önemli bir adım.
- O bölgenin önde gelen STK’larına birer temsilci göndermeleri önerilebilir.
- Katılımcıların aynı kişilerden seçilmesi sanıyorum faydalı olacaktır.
- Bence çok yararlı sonuçlar ortaya çıkaracak bir çalışma. İlave bir önerim yok. Başarılar ve her şey için teşekkürler.
- Zaman konusunda problem var. Her ne kadar zaman kaybı olmamış olsa da, zaman yetmiyor. Belki daha geç sonlandırılabilir. Yeteri kadar fikir alışverişi yapılamıyor.
- Bölgesel temsiliyetin ve anket sayısının artırılması.
- Kayıtlarda var.
- Toplantının genel akışının uygun olduğunu düşünüyorum. Bu tartışmaların genele yönelik ve daha uzun süre içinde yapılması uygun olacaktır.
- Toplantının daha geniş bir kitleyle yapılması; daha fazla tartışma süresinin olması; daha güvenilir araştırma sonuçları elde edilmesi.
- Bu toplantılar daha sık olmalı, zaman daha çok ayrılmalı, tartışma ortamı daha çok olmalı; tüm bölgeler toplanarak, daha geniş katılımlı toplantı olmalı.

Kars, 21 Mayıs 2005**1. Giriş**

STEP Bölgesel Danışma Toplantıları çerçevesinde 21 Mayıs 2005 tarihinde Kars’ta düzenlenen odak grup çalışmasını STEP ekibinden Filiz Bikmen, Ahmet İçduygu, Gülhan Özdemir ve Müge Dane yürütmüştür. Bu toplantı ve anket çalışması için 12-18 Mayıs tarihleri arasında farklı çalışma alanlarından 28 ile irtibata geçilmiş; ankete yanıt vermeyi ve danışma toplantısına katılmayı kabul eden 24 kişiye anket uygulanmıştır. Toplantı 17 katılımcı ile gerçekleşmiştir. Bu kişiler şunlardır:

- Tuncer Uşar (*Eğitim-Sen Başkanı, Kars*)
- Cüneyt Caniş (*İnsan Hakları Derneği, Van*)
- Seyit Ali Bingöl (*Sürdürülebilir kırsal ve kentsel kalkınma derneği, Kars*)
- İsmail Çakmak (*TRAC-Erzincan*)
- Sevim Çebi (*Türk Kadınlar Birliği Erzurum Şubesi.*)
- Sait Emeç (*AEGEE-Erzurum*)
- Kıyas Alp (*Şoförler Odası, Kars*)
- Mahmut Singar (*Doğubayazıt Tutuklu Aileleriyle Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Ağrı*)
- Erdal Şahar (*Van Merkez Köyleri Yardım.ve Yaşat.Der., Van*)
- Yıldırım Öztürkkan (*Birinci Dünya Harbi Ermeni Çetecilerin Katliamına Uğramış Mağdurlar Derneği, Kars*)
- Rical Önalın (*Dernekler İl Müdürü, Kars*)
- Serap KAYA (*Kars Belediyesi, Kars*)
- Sezai Yazacı (*Kent Konseyi, Kars*)
- Hacali Necefoğlu (*Kafkas Üniversitesi, Kars*)
- Mukadder YARDIMCIEL (*Yerel Basın, Kars*)
- Gıyasettin Gültepe (*Göç-Der Van Şb.*)
- İhsan Karayazı (*Kafkas Üniversitesi, Kars*)

2. Sivil Toplum Nedir?

“Sivil toplum”un kavramsal olarak irdelenmeye çalışıldığı bu bölümde ilk olarak katılımcılara sivil toplumun onlara hangi kavramları çağrıştırdığı sorusu sorulmuş, ikinci olarak da proje kapsamında önceden belirlenmiş olan sivil toplum tanımı tartışmaya açılmıştır.

Katılımcılara “sivil toplum” kavramının çağrıştırdığı diğer ilgili kavramlar sorulduğunda şu cevaplar elde edilmiştir: “*Kâr amacı gütmemek, Toplumu etkilemek, Belli bir amaç için bir araya gelmek, Daha fazla hak ve özgürlük, Demokrasiyi geliştirme, Gönüllülük, İnsanları ortak yararların etrafında toplamak, Devletten uzak ama devletin karşısında olmamak, Halkın sesi, Farklılıkları kabullenmek, Kamuoyu oluşturmak, Kamu ve özel sektöre alternatif olmak, Hesap verebilirlik, Ortak proje üretmek, Sürdürülebilirlik, İnsan merkezilik, Sivil olmak, Araştırma*”. Bu kavramlar sivil toplumun “etki”, “değer”, “yapı” ve “ortam” bağlamında farklı yönlerini yansıtmaktadır. Bir yandan “*Belli bir amaç için bir araya gelmek, demokrasiyi geliştirmek, toplumu etkilemek, kamuoyu oluşturmak, ortak proje üretmek*” gibi sivil toplumun “*etkinlik*” boyutu ön plana çıkarılırken, diğer yandan da “*Kâr amacı gütmemek, gönüllülük, sürdürülebilirlik, daha fazla hak ve özgürlük*” gibi ifadeler ile sivil toplumun “*değer*”lerine atıf yapılmıştır. “*Devletten uzak olmak, sivil olmak, kamu ve özel sektöre alternatif olmak*” gibi çağrışımlar ise sivil toplumun “*ortam*” boyutunu ön plana çıkarmaktadır.

Toplantının ikinci aşamasında, STEP’in önermiş olduğu sivil toplum tanımı bağlamında --- *“insanların ortak yararlarını geliştirmek için bir araya geldikleri aile, devlet ve piyasa dışında kalan alan”*--- sivil toplum kavramı tartışmaya açılmıştır. Katılımcıların vermiş olduğu cevaplar iki temel noktanın altını çizmektedir. Bunlardan ilki genel anlamda sivil toplum tanımı ve daha özelden ise tanımdaki *“ortak yarar”* ifadesi ile ilgilidir. Söz konusu tanımın tam anlamıyla kapsayıcı ve net olmadığı, tanımda bir çerçeve oluşturulduğu ancak amaçların ve sürecin bu tanımda yer bulmadığı görüşleri dile getirilmiştir. Bunun yanı sıra, tanımın *“ortak yarar”*dan ziyade *“ortak amaç”*a odaklanması gerektiği düşünülmektedir. Bu konuda bir katılımcının görüşü şu şekildedir: *“Her biri farklı bir amaçla bir araya gelmiştir; her STK kendi üyelerinin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulmuştur. Bunların hepsi STK’ları temsil etmektedir. Önemli olan insanların bir amaç için bir araya gelmeleridir”*.

İkinci temel tartışma noktası ise, sivil toplumun nasıl bir alan olduğu ve nelerin ST olarak adlandırılabilceği üzerinedir. Bu konuda sivil toplumun *“devlet dışında kalan alan”* olması gerektiği, *“devletin koyduğu sınırları zorlayan bir yapılanma”* olduğu, ancak birtakım nedenlerden ötürü (özellikle de yasal çerçeveden kaynaklanan) bunun tam anlamıyla sağlanamadığı vurgulanmıştır. Nelerin ST olarak düşünülebileceği sorusuna verilen cevaplar birbiriyle örtüşmektedir. Katılımcıların çoğu sivil toplumun sendikaları ve demokratik örgütleri kapsadığını düşünmektedir. Yalnız, bunların amaçları farklıdır. Bir katılımcının dediği gibi *“ST kâr amacı gütmeyiz, ama sendikalar oradaki insanların çıkarlarını korumak için kurulmuştur”*. Ayrıca, Cem Evleri, okul aile birlikleri gibi kamunun yetersiz kaldığı alanlarda devreye giren derneklerin de sivil inisiyatifler olarak tanımlanabileceği dile getirilmiştir. Buradaki önemli kriter, söz konusu sivil inisiyatifin *“iktidarı hedeflememesi, devletle bağlantı kurmaması ve insanların ortak haklarını genişletmeye çalışması”* şeklinde tanımlanmıştır. Son olarak, sivil toplumun her zaman ilerici olarak düşünülmemesi gerektiği de söylenmiştir. *“ST bıçak sırtıdır; ileri de düşünebilir, geri de düşünebilir”* alınan cevaplardan biridir.

3. Sivil Toplum Endeksi Çerçevesi

STE çerçevesinde gelişen tartışmalarda bazı temel noktaların ön planda olduğu görülmektedir. Bunlardan ilki, STK’ların bir ihtiyaçtan ortaya çıktıkları ve ileride çıkacak yeni ihtiyaçlara göre de gelişim içerisinde olmaları gerektiği görüşüdür. Bu ihtiyaçların ortak bir paydada birleştiği yer de toplumsal sorunlara çözüm üretmektir. Diğer bir deyişle, *“STK’lar toplumsal sorunlara çözüm üretmek için kurulmuştur”*.

İkinci temel tartışma konusu ise sivil toplum-devlet ilişkisi temelindedir. Bu ilişkide şöyle bir paradoks belirlemektedir. Bir yandan sivil toplumun devletten bağımsız bir alan olması gerekmekte, ancak diğer taraftan da yasal düzenlemeler nedeniyle bu iki aktörün birbirinden uzak düşünülmesi mümkün olamamaktadır. Düzenlemelerin anayasa temelinde yapılması nedeniyle devletin rolünün dışlanamayacağı, oysa ideal ortamda sivil toplumun bu yasalardan soyutlanmış olması gerektiği vurgulanmıştır. Başka bir görüşe göre ise, birtakım konularda daha etkin sonuçlar elde edilebilmesi için STK’lar devlet ve piyasayla işbirliği içinde olmalıdır (örn. yoksullukla mücadele). Geniş organizasyon gerektiren işleri devlet desteği ve işbirliği olmaksızın yapmak istenilen sonuçların alınmasını zorlaştıracaktır.

Son olarak katılımcılar, anket hakkındaki başlıca görüşlerini dile getirmişlerdir. Anket sonuçlarının Türkiye’de ciddi anlamda sivil toplumun olmadığını, var olan yerel örgütlerin ve derneklerin ise çok başarısız olduğunu gösterdiği düşünülmektedir. Anket sorularının, Türkiye’de STK’ların ancak devletin izin verdiği alanlarda yürüttüğü aktivitelerde başarılı olduğu gerçeği göz önüne alınarak hazırlanmasının daha yararlı olacağı söylenmiştir. Sivil

toplumun başarısıyla ilgili soruların da sorulması, eğitim seviyesinin göz önünde bulundurulması ve soruların daha net olması önerilmiştir.

4. Anket Soru Kağıdının Değerlendirilmesi

Danışma toplantısı içinde daha önce uygulanan anket soru kağıdının değerlendirilmesi iki aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk olarak anketlerin analizi sonrasında ortaya çıkan ana bulguların sunumu yapılmış, sonra da bu bulgular üzerine katılımcıların yorumları alınmış ve sonuçlar tartışılmıştır.

Anket bulgularının sunulmasından sonra bu bulguların değerlendirilmesi aşamasında ilk olarak sivil toplumun *yapısı* ile ilgili şu konulara dikkat çekilmiştir:

- Katılımcılar arasında kadınların ve kırsal nüfusun üyelik ve liderlik alanlarında katılımı ve temsili normalin altında olarak değerlendirilirken, etnik / dilsel azınlıkların ve dinsel azınlıkların üyelik ve liderlik alanlarında katılımı ve temsili konusunda görüş birliği yoktur. Yoksulların STK’larda temsilinde dışlanmışlık vurgulanmakta ve üst sınıfların / elitlerin üyelik ve liderlik alanlarında katılımı ve temsili normalin üstünde olarak değerlendirilmektedir.
- Katılımcılar arasında STK’ların ve aktivitelerinin büyük şehirlerde toplandığı görüşü hakimken; ST federasyonunun, ağının belirlenen hedeflere ulaşmada etkisi konusunda görüş birliği yoktur.
- STK’lar için etik kurallar geliştirilmesi konusundaki çalışmalar sınırlı olarak görülmüştür. Sivil toplumun altyapısını geliştirme konusunda görüş birliği yoktur. ST aktörleri arasındaki ilişki ile STK’ların Uluslararası etkileşimi ve iletişimi sınırlı görülmüş; AB merkezli mali fonların STK’lara etkisi olumlu görülmüş; ancak bu etkinin düzeyi konusunda görüş birliği yoktur.

İkinci olarak sivil toplumun içinde bulunduğu *ortamla* ilintili şu konulara değinilmiştir:

- Katılımcılar arasında tescil işlemleri; “hızlı değil”, “basit değil” ve “pahalı değil” olarak değerlendirilirken tescil işlemleri; yasal hükümlere uygun ve tutarlı biçimde uygulanıyor olarak görülmüştür.
- Mevzuatın ST’yi sınırlama düzeyi genelde makul bulunmuştur; ancak devletin STK’lara müdahalesi konusunda görüş birliği yoktur. Devlet - ST ilişkisi ise sınırlı olarak değerlendirilmiştir.

Üçüncü olarak *değerler* boyutu üzerine aşağıdaki konularda değerlendirmeler yapılmıştır:

- Katılımcılar tarafından cinsiyet eşitliğinin toplumsal düzeyde geliştirilmesinde ST’nin rolü önemli görülürken, ST’nin yoksullukla mücadeledeki rolü konusunda görüş birliği yoktur ve bu alandaki aktiviteleri az olarak değerlendirilmiştir. ST’nin çevrenin korunmasına yönelik rolü konusunda görüş birliği yoktur ve bu alandaki aktiviteleri az olarak değerlendirilmiştir.
- AB’nin STK’ların demokrasi değerlerini toplumda yayma çabalarına etkisi olumlu görülmüştür; ancak düzeyi konusunda görüş birliği yoktur.

Son olarak *etki* boyutunun ele alındığı bölümü için de şu noktalara vurgu yapılmıştır:

- ST enflasyon, ekonomik istikrarsızlık ve kriz, Kıbrıs’taki gelişmeler ile ilgili sorunların çözümünde etkisiz; işsizlik, rüşvet/yolsuzluk, sağlık/sosyal güvenlik, ahlaki yozlaşma, PKK/Güneydoğu sorunu, AB ile ilişkiler ve demokrasi/fikir özgürlüğü ile ilgili sorunların çözümünde biraz etkili; eğitim ile ilgili sorunların çözümünde etkili olarak değerlendirilmiştir. ST’nin çok etkili olduğu bir kategori yoktur.

- ST’nin kamu politikalarına etkisi, işsizlikte aktif değil, etkilemede başarısız; ulusal bütçe oluşumunda, aktif değil, etkilemede başarısız; düşünce özgürlüğü konusunda oldukça aktif, etkilemede biraz başarılı görülmüştür.
- ST, devletin hesap verebilir olmasını sağlamada biraz aktif, biraz başarılı; şirketlerin hesap verebilir olması konusunda aktif değil olarak değerlendirilmiştir.
- ST’nin halkı kapsayıcı kampanyaları konusundaki değerlendirmeler ise şu şekildedir. ST’nin işsizliğe karşı kampanyaları konusunda görüş birliği yoktur. Ulusal bütçe oluşumuna yönelik kampanyalarda başarısızdır. Demokrasi ve düşünce özgürlüğüne yönelik kampanyalarda biraz başarılıdır.
- ST’nin devletin sağladığı kamu hizmetleriyle ilgili lobi çalışmalarının varlığı konusunda görüş birliği yoktur ve bu alanda kısmi olarak başarılıdır. ST, halkı bilinçlendirme konusunda oldukça aktif ve biraz başarılı; yerel toplulukların kapasitesini geliştirmede biraz aktif ve biraz başarılı görülmüştür.
- STK’ların halka sağladığı hizmetlerde hedef kitle genel nüfustur ve ST bu hizmetlerde oldukça başarılı görülmüştür. ST’nin toplumsal ihtiyaçları doğrudan gidermedeki rolü sınırlı görülmüştür. AB, STK’ların bir problem çevresinde toplumu organize etme ve bu problemin çözümü için etkinlikte bulunma kapasitelerinde orta düzeyde etkili ve olumlu olarak değerlendirilmiştir.

Çeşitli sivil toplum çalışmalarına ve uygulamalarına yönelik anket sorularına verilen yanıtlar çerçevesinde aşağıdaki örnekleri sıralamak mümkün olmuştur.

Sivil toplumun farklı bölümlerini temsil eden kuruluşların, ortak bir konu çerçevesinde bir araya gelerek kurdukları birlik/ ağ / koalisyon veya platform örnekleri:

- Savaşa karşı buluşma mitingleri.
- Memur sendikaları.
- Esnaf Odaları.
- Erzurum Konfederasyonu.
- Mazlum-der gibi farklı STK’lar biraraya geliyor bazen.
- ÇYDD,
- ADD,
- TUSİAD,
- TOBB,
- KESK,
- Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği (MESİAD).
- TEMA ve yerel kuruluşlar arasında işbirliği oluyor.
- Sendikaların Platformu.
- Çevre kirliliğine karşı platform.
- Er-Bak; Erzurum Kalkındırma Vakfı.
- Alevi dernekleri & Bektaşî dernekleri.
- Bölgesel hemşerilik.
- İzmit’te depremle ilgili STK Platformu var.
- ÇEKÜL & Anadolu Kültür’ün işbirliğiyle Çıldır Gölünde çeşitliliği araştırmak üzere proje geliştirildi ama yürürlüğe girmedi.
- Diyarbakır, Van, Artvin vs. Demokrasi Platformları.
- Van Kadın Hakları Platformu.
- Van STK Platformu; farklı dernekler var.

Devletin sivil toplum faaliyetlerine yasa gerektirmediği halde müdahale sıklığı ve örnekleri:

- Demokratik hak arayışlarına müdahaleler oluyor; Trabzon olayları.
- Kars’ta da çok var yerel olarak.
- Kadın hareketine olan yaklaşımlar.

- Demokratik eylemlerde bile sıkıntı yaşanıyor.
- Eğitim-sen'in araştırma davalarına davalarla müdahale ediliyor.
- Sendikal faaliyetlerde müdahale var.
- Devlet ile yakın ilişki içerisindeki STK'lar rahat.
- Kars Mezra'da Kaz yetiştiren kadınlar bir kooperatif kurmak istediler ama izin verilmedi.
- Hak arama konusunda bürokratik engeller var. STK'lara karşı, davalar ve soruşturmalar açılıyor.
- Basın toplantısına müdahale ediliyor.
- Yazarların kitaplarının toplanması da buna örnek.

Geçtiğimiz yıl içerisinde, demokrasiyi geliştirmek için yapılan sivil toplum kampanya, eylem veya programlarına verilebilecek örnekler:

- Savaşa karşı barış mitingleri.
- Kamu reformu - KESK.
- Kars'ta ÇYDD' nin çalışmaları.
- AB politikaları için eğitim.
- Erzurum'da Büyükşehir Belediyesi Kadın Meclisi kurmak istedi ama olmadı.
- Başörtüsüyle ilgili.
- Çevre ile ilgili konular.
- TÜSEV yaptı, Fikret Toksöz'le.
- "Herkes için insan hakları" adı altında bir bilgilendirme kampanyası oldu, bunu Arı Hareketi düzenledi.
- Uçan Süpürge.
- 19 Mayıs ADD'nin etkinlikleri.
- Diyarbakır 12 Aralık - Farklılıklara Evet, Ayrımcılığa Hayır kampanyası.
- Doğu & Güneydoğu Barış Deklarasyonu – STK'lar katıldı.
- IHD
- Yerel Gündem 21 bünyesinde kurulan Gençlik Parlamentosu.

Geçtiğimiz yıl içerisinde, devletin şeffaflığını sağlamak için yapılan sivil toplum kampanya, eylem veya programlarına verilebilecek örnekler:

- Basında da yer alan Temiz Toplum kampanyası.
- Diyarbakır Alaca köyünde öldürülen on köylünün kemiklerinin ST girişimiyle bulunması.
- Ankara - Hacettepe Üniversitesi - TÜSEV toplantısı.
- Karakolların şeffaflığı.
- SSK Hastanelerindeki rezaletlerin duyurulması.
- Bir dakika karanlık eylemi.
- Aydınların deklarasyonu; yolsuzluğa karşı.

Geçtiğimiz yıl içerisinde, şirketlerin şeffaflığını sağlamak için yapılan sivil toplum kampanya, eylem veya programlarına verilebilecek örnekler:

- Altın arama şirketine karşı eylemler.
- Çevrenin kirletilmesine karşı eylemler.

Sivil toplumun içerisinde yer alan ırkçı, ayrımcı veya hoşgörüsüz güçlerin önem derecesi ve örnekleri:

- Bazı siyasi partilerin STK olarak yan örgütleri, MHP ülkü ocakları mesela.
- Tarikatlar.
- Bölücü gösteriler ve ırkçılık.
- STK'ların gelişimine engel oluyor.
- Basın ve televizyonu kullanarak etkin oluyorlar.
- Kürt & Aleviler; medyada açık oturumlar düzenleyip insanları kışkırtıyorlar.

- Cumartesi Anneleri, Pazar babaları.
- Geçtiğimiz yıl içerisinde, hoşgörüyü geliştirmek için yapılan sivil toplum kampanya, eylem veya programlarına verilebilecek örnekler:
 - "Farklılıklara evet, ayrılıklara hayır"
 - İşkence ve kötü muameleye karşı.
 - AB eğitimi - proje eğitimleri.
 - TESEV - Dinler Arası Diyalog
 - Savaşı durdurmak için "Canlı Kalkan".
 - Barış & Kardeşlik kampanyaları.
 - ÇYDD - üniversitelerdeki türban sorununa ilişkin kampanya.

Sivil toplum içerisinde, kendi çıkarlarını ifade etmek için şiddete (saldırı, düşmanlık, barbarlık ve/veya dövüşme) başvuran güçlerin tanımlanması:

- Milliyetçi akımlar.
- Bergama köylüleri, şiddet kullanmıyorlar.
- Aşırı sağ - sol gruplar.
- PKK olabilir ama STK değil.
- Adı konmamış mafyalar.
- Bölücü gruplar.
- İrticai güçler.

Geçtiğimiz yıl içerisinde, şiddetten kaçınma ve çatışmaların barışçıl yollarla çözümü için yapılan sivil toplum kampanya, eylem veya programlarına verilebilecek örnekler:

- Tutuklu aileleriyle ilgili.
- Barış anneleri.
- İmza kampanyası; Nükleer Santrale karşı.
- Ermeni katliamına karşı çıkmalar oluyor, onlara karşı aktiviteler oluyor.
- IHD.
- AB ile ilgili bir kuruluş, devamlı geldi Kars'a.
- Kürtlerin ve Alevilerin etnik sorunları.
- Dünya Barış Günü.
- Mor Çatı. Aile içi şiddet ve kadınlara yönelik kampanyalar.

Geçtiğimiz yıl içerisinde, kadın-erkek eşitliğini sağlamak için yapılan sivil toplum kampanya, eylem veya programlarına verilebilecek örnekler:

- Kadınların yaptığı işlere eşit ücret kampanyası.
- CEDAW'ın toplantısı
- ST tarafından; Göç-der, IHD, Kadın dernekleri.
- KADER
- CHP'nin ve bir-iki siyasi partinin medeni yasa konusunda pozitif ayrımcılık yapmaları.
- Ceza kanunuyla ilgili.

Geçtiğimiz yıl içerisinde, yoksullukla mücadele için yapılan sivil toplum kampanya, eylem veya programlarına verilebilecek örnekler:

- ST projeleri.
- Birleşmiş Milletler'in yoksullukla mücadele biriminin faaliyetleri.
- İşçi federasyonları, işçi & memur sendikaları, maaşlar için.
- Ev kadınlarının, işçilerin ve memurların eylemleri.
- SÜR-KAL
- Erzurum kalkınma vakfının çalışmaları.

- İlaç depolama & ücretsiz muayene hizmetleri.

Geçtiğimiz yıl içerisinde, çevresel sürdürülebilirlik için yapılan sivil toplum kampanya, eylem veya programlarına verilebilecek örnekler:

- Kars'ta santrale karşı kampanya düzenlenmişti.
- Bergamalı köylüler - siyanürlü altına karşı.
- Greenpeace; İzmir & İstanbul'da eylemleri; Kocaeli’nde zincirlerle bağladılar kendilerini.
- SÜR-KAL
- Deniz kirlenmesine karşı.
- Zehirli atık eylemleri.
- TEMA.
- Erzurum'da Erbakan'ın yaptırdığı meralar var.
- Ziraat Mühendisleri Odası - toprak kaybını önleme.
- Elazığ'da ÇEKÜL.
- AB'den fondan; tarihsel miras.
- Fırtına vadisindeki santraller.
- Bergama köylüleri.
- İskenderun - gemi atıklarını protesto eylemi.
- Ermenistan'da Nükleer Santralin kapatılması için Kars Kent konseyi ve birkaç STK 50.000 imza topladı (Kars nüfusu 100.000)

Sivil toplumun, devletin sağladığı kamu hizmetleri ile ilgili yapmış olduğu lobi çalışmaları için bildiğiniz örnekler:

- Özelleştirme.
- Kentli Hakları.
- Çevre ile ilgili haklar.
- ÇYDD & İBÜ - Kars - Kazman İlköğretim Bölge okulunda şartları iyileştirme çalışmaları.
- Sağlık; hastane hizmetleri.
- Eğitim.

Sivil toplumun, halkın bilgilendirilmesi ve eğitimi ile ilgili etkinlikleri üstlenmedeki rolü:

- Okuma - yazma kursları & desteklenmesi.
- Yasaların çıkarılmasında Gazeteciler Cemiyetinin ve Baroların tepkisi.
- SÜR-KAL; bilgilendirme çalışmaları.
- Erzurum'da toplum merkezi yok ama olmalı.
- STGP'nin AB projelerinin projelendirilmesi konusunda eğitimleri.
- STK'lar öncelikle kendi üyelerine hizmet verirler.
- Topum Gönüllüleri (OG)
- TEGV.
- Yerel Gündem 21.
- Uçan Süpürge.

Sivil toplumun, halka hizmet vermesi ile ilgili örnekler:

- Baroların yasalar hakkında bilgilendirme çabaları.
- KESK
- Eğitim; kendi üyelerini bilgilendiriyor.
- Sağlık hizmetleri; yoksullukla mücadele, çevreyi koruma duyarlılığı.
- Üretime yönelik kredi sağlamak ve yatırımda iş imkanı sağlamak.
- Durumu iyi olmayan kadınlara avukat sağlanıyor (boşanma davaları için).
- Parklar, yeşil alanların düzenlenmesi sakatlar için düzenlemeler yapılması.
- Bergama - siyanürlü altın.
- Kurslar, etkinlikler, sinema günleri.

- Diyarbakır; kültürel hizmetler, belediyelerin kültürel faaliyetleri.

5. Sivil Toplumun Değerlendirilmesi

Kars Danışma Toplantısının bu bölümünde yapılan grup çalışmaları içerisinde bir yandan Türkiye’de sivil toplumun irdelemeye çalıştığımız dört farklı boyutunun --- diğer bir söyleyişle STEP’e temel olan karonun (yapı, ortam, değerler ve etki boyutları) --- güçlü ve güçsüz yanları tartışılmış, diğer yandan ise ilgili çözüm önerileri ortaya konmuştur. Bu çalışma katılımcıların dört gruba ayrılıp her bir grubun sivil toplumun sözü edilen dört boyutu üzerine bir değerlendirme yapması ile gerçekleştirilmiştir.

Sivil toplumun **yapısı** boyutunda ortaya çıkan görüşler şöyledir:

- Vatandaş katılımının yaygınlığında herhangi bir güçlü yan görülmemiştir. STK’larda katı bir hiyerarşik yapı var, alttakilere yeterince söz hakkı verilmiyor. Örgüt içi değerlendirme arayışı olmuyor. Diğer bir zayıf yan, dernek aidatlarının üyelerin ödeme gücünü aşacak boyutta olması. STK’ların devlet tarafından desteklenmesi gerekli. Daha demokratik bir örgüt yapısı kurulmalı ve bu dayatmayla olmamalı.
- Vatandaş katılımının derinliği bağlamında zayıf yanlardan biri, bireylerin STK’ların sağladığı yararların farkında olmamaları ve toplumun sorunlara karşı duyarsızlığı. Bu konudaki çözüm önerisi, herkes için haklarını savunacağı STK’ların oluşabileceği bir ortam yaratılması. STK’ların tanıtılması ve bireylerin çıkarlarını ön plana çıkaran tanıtıcı projelerin AB ve benzer kurumlarca desteklenmesi gerekmektedir.
- Sivil toplum katılımcılarının çeşitliliğine bakıldığında, bu konuda yetersizlikler var. Jakobenist yapının yıkılması gerekli. Liderlerin tavrı ve kişisel özellikleri kucaklayıcı olmalı, bireylerin tepkisine neden olmamalı. Ayrıca, halkın beklentilerini karşılayacak STK’lar kurulmamıştır; bu araştırılabilir. STK’lar kent merkezli olduğu için etkileri sınırlı olmakta; bunun tabana yayılması lazım. Daha sevilen, hoşgörü sahibi liderlerin olması STK’ların da daha fazla ilgi odağı haline gelmesini sağlayabilir.
- Organizasyon düzeyine bakılacak olursa, STK’lar bir ağ içinde işlevini sürdürmüyor; çoğunlukla bağımsız çalışmalar yapıyor. Koordinatör görevi üstlenecek STK’lar yetersiz olduğu gibi alttakiler üsttekilerin kurduğu yapıdan habersiz oluyor. Çözüm, koordinatör olarak görev yaparak başarılı STK modellerinin değerlendirilip zayıf olanlar için uygulanabilecek şekilde sistematize edilmesi.
- Sivil toplumdaki ilişkiler bağlamında “sürekli aydınlık için bir dakika karanlık” kampanyası olumlu bir örnek. Bu kampanya, toplumun tüm katmanlarının ortak desteğini aldığı için başarılı oldu. Ancak, STK’ların birbiriyle olan ilişkileri yetersiz. Ekonomik faktörler de bunda etkili. Herkesin ittifakla üzerinde anlaşabileceği eylem alanları yok. Öncelikle, herkesin destekleyeceği ve ortak çıkarların olacağı faaliyet alanları belirlenmeli. Toplumu harekete geçirebilecek türden STK’ların kurulması lazım.
- Mali kaynaklar ve nitelikli insan sayısı kısıtlı. Kaynaklar sınırlı olduğu için de insanlar prestij açısından tercih etmiyor. Bütçe arttırılmalı, bununla teknoloji kullanımı da gelişir. STK’ların kendilerine kaynak yaratmaları için düzenlemelerin önü açılmalı. Bütçeleri geliştirilmeli. Bütçe arttıkça, STK üyelerinin kapasitesi geliştirilecektir. STK’ların kendilerinin kaynak yaratmasına yönelik düzenlemeler yapılmalıdır ya da bu düzenlemelerin önü açılmalıdır.

Sivil toplumu işlevini sürdürdüğü **ortam** ile ilgili olarak ortaya çıkan görüşler ise şöyledir:

- İnsanları seçme-seçilme, siyasi partilere üye olma gibi siyasi hakları olması güçlü bir yan. Ancak tüm kesimlerde bu hakların kullanılması söz konusu değil. Bireyler düşüncelerini özgürce ifade edemiyorlar. Siyasi iktidarların keyfi uygulamaları etkin oluyor. Yolsuzluğun hat safhada oluşu ve devletin etkinliğinin yetersiz kalması diğer zayıf yanlar. Bu sorunların aşılması için, devletin hukuk kurallarına işlevlik kazandırması için yasal

düzenlemeler yapması ve bunların hayata geçirilmesi, herkesin demokrasi değerlerine saygı göstermesi, ve merkeziyetçi yönetim geleneğinden uzaklaşılması gerekli.

- Temel hak ve özgürlükler bağlamında, kadınların az da olsa yönetimde yer alması, miras hakkı gibi birtakım haklara sahip olması, örgüt kurulmasında kadınlara pozitif ayrımcılık uygulanması güçlü yanlar. Ancak, cinsiyet ayrımcılığında hala problemler var. Bilgi edinme uygulamaları yetersiz; bu özgürlük tam olarak kullanılmıyor. Kişiler diledikleri bilgileri rahatlıkla temin edebilmelidir. Basına herhangi bir kısıtlama getirilmemelidir.
- Sosyo-ekonomik bağlamda, devlet toplumun ekonomik yapısı olduğundan güçlü yanı yok. Fakirlik var. Devlet STK’ları desteklemeli, imkanlarını STK’lara devretmeli.
- Sosyo-kültürel bağlamda, bu tür normlar önem arz etse de gereken önem verilmediği için güçlü yanı yok. Devlet ile ST arasında güven ortamı yok, STK’lara hoşgörülü davranılmamakta. Çözüm, devlet kuruluşlara önyargılı bakmamalıdır.
- Yasal çerçeveye bakılacak olursa, AB uyum yasarlı sürecinde tescil işlemleri kolaylaşmıştır. Ancak, STK’ların tescilinde sivilleşmeyle ilgili sorunlar sürmekte. Bürokratik yazışma engelleri dışında problem sivilleşmemiştir. STK’ların sivilleşmemesi söz konusu. Bu konudaki çözüm önerisi, bürokrasinin aza indirgenmesi; problemlerin, derneklerde ve vakıflarda görev yapan polislerin asıl görevlerine gönderilmesi.
- Devlet – sivil toplum ilişkilerine bakılırsa, uyum yasaları çerçevesinde bir işbirliği ortamı gelişme eğiliminde. Ancak, diyalog zayıf, kopukluklar mevcut. Devlet, STK’lara ekonomik katkı sağlamalı; devletin yaklaşımı özverili olmalıdır.
- Özel sektör – sivil toplum ilişkisinde, bu ikisi arasında önemli bir bağ bulunmamaktadır. Özel sektör STK’lara destek sağlamalı, onların görüş ve önerilerini dikkate almalıdır.

Sivil toplumun **değerleri** ile ilgili olarak ortaya çıkan görüşler ise şöyledir:

- Demokrasi altında ortak çıkarlar olduğunda platformlar vasıtasıyla etkileşime gidilebilmesi güçlü bir yan. Ama STK’ların kendi içlerinde demokrasiyi tam oturtamamaları, diğer STK’lara da bunu böyle yansıtmaları ve bu sorunu gidermek için çalışma yürütülmemesi gibi sorunlar var. Çözüm, demokrasinin gelişiminin hedeflenmesi ve üyelerin aktif olarak katılmasıdır.
- Şeffaflık bağlamında bakıldığında, STK’ların kendi içlerinde bir denetim mekanizması olması güçlü bir yan. Kendi içlerinde çalışmalar yürütmekteler; gelir gider cetvelleri net. Ancak, mali konularda üyeleri ve üye adaylarını bilgilendirmemeleri, mali bilançolarını paylaşmamaları zayıf yanları. Üyelerin talebi olmaksızın belli periyotlarda üyelerin bilgilendirilmesi ve bunların kamuoyuna açılması gerek.
- Hoşgörü açısından yaklaşıldığında, ortak bir hedef olduğunda o amaç doğrultusunda hoşgörü ortaya çıkabiliyor. Ancak, STK’ların kendi içlerindeki hoşgörüyü diğer STK’lara yansıtamamaları ve farklılıklara tahammülsüzlük zayıf yanlar. Hoşgörünün üst bilinç olarak benimsetilmesi, farklı amaçlar olduğunun kabul edilerek ST’nin gelişmesine yönelik çalışılması gerekmektedir.
- Şiddet kullanmama konusunda gönüllülük esası olduğu için düşünce eşitliği söz konusu. Tek-tipleştirmek için denetim mekanizmasının fazla kullanılması sorunlu. Bireylerin eşit hak ve özgürlüklere sahip olduğu görüşünün geliştirilmesi, ST anlayışının şiddet karşıtı bir anlayış olduğunun farkındalığına varılması gerekmektedir.
- Toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki güçlü yan, bu alanda diğer alanlara oranla daha fazla eşitlik mücadelesinin verilmesi. Ancak, söylemde eşitlik olmasına rağmen uygulama ataerkil. Katılımcı üye sayısında kadın-erkek eşitliğinin sağlanması için, diğer alanlara oranla daha az çalışmalar yapıyor. Çözüm, yönetimde kadınların daha fazla temsili için yol açılması ve kadın üyelerin teşvik edilmesi gerekmektedir.
- Yoksulluğun ortadan kaldırılması için geçici çözümler getiriliyor. Ama, STK’ların yoksullukla mücadelesi yok. Yoksulluğu önlemeye yönelik girişim yok. Bunun kamuya bırakılması zayıf bir yan. Gelir dağılımının eşitlenmesine yönelik çalışmalar yürütülmesi,

yoksullukla mücadelenin STK programlarında başat konular arasında yer alması, devletin bu konuda politikalar yürütmesi için çaba göstermesi gereklidir.

- Çevresel sürdürülebilirlik bağlamında, ST içinde sadece bir veya iki kuruluşun çalışmalar yapabilmesi ve bunların sınırlı kalması söz konusu. ST, çevre konusunda duyarsız. Çevre bilincinin oluşmasında aktif rolü yok. Üyelerin eğitilerek çevre duyarlılığının artırılması için çalışmalar yapılması ve basın yayın organlarıyla kamuoyuna duyurular yapılması gerekmektedir.

Sivil toplumun çeşitli alanlarda uygulamaları *etkilemesi* bağlamında ortaya çıkan görüşler ise şöyledir:

- Kamu politikalarını etkilemede ve kamuoyu oluşturmada lokomotif görevi var. Gönüllülüğün esas olması ve ST’nin çözüm önerileri sunması güçlü yanlar. Diğer taraftan, STK’ların sorgulanmaması, çözüm önerisi sunmada zayıf olmaları ve çözüm aranırken yanlış yöntemler uygulanması zayıf yanlar. Bu konudaki çözüm önerisi, monopol basının etkisinin azaltılması, STK alanlarının genişletilerek çözüm getirecek projeler geliştirilmesi, STK’ların refleksinin geliştirmesi, STK üyelerinin katılımcı demokrasi ve eşgüdümle hareket etmesi.
- Devletin hesap vermesini sağlamada güçlü bir yan yok. Devlet kendi kendine hesap veriyor, özel sektör de devlete hesap veriyor. Örneğin, sanayi tesislerinin arıtma üniteleri yok. SSK’ların devrine ilişkin kamu tepkisi dikkate alınmadı. STK’lar karar alma süreçlerine etkin olarak katılmalı. STK’ların konfederasyonlaşması gerekli.
- Toplumsal çıkarlara cevap verebilmede, AB süreciyle birlikte başlayan sivil hareketlerin toplumsal hayattaki öneminin kavranması güçlü bir yan. Ancak, halkın güveni STK’lar üzerindeki devlet baskısından dolayı çok zayıf. Bazı Avrupa ülkelerinde insanlar sekiz on STK’ya üye iken bizim insanlarımız bir dernek üyeliğine bile soğuk bakıyor (kendi çıkar ve özlük haklarını savunanlara bile). Çözüm devletin STK hareketlerini özendirici samimi destekte bulunmasından geçmektedir.
- Vatandaşların güçlendirilmesi konusu dikkat çekmekte. İlerleyen süreç içinde insanların duyarlılık seviyelerinin artması güçlü bir yan. Diğer yandan, bütçe eksikliği ve özellikle bazı grupların desteklenmesi konusunda toplumsal desteğin zayıf kalması (Örneğin eşcinsel hareketlerin desteklenmesi) zayıf yanlar. Kaynak yaratılması ve bütçenin genişletilmesi gerekmektedir.
- Toplumsal ihtiyaçların karşılanmasında STK’ların halka daha yakın olması, özellikle yoksullukla mücadelede yerel ve genel iktidarın desteği güçlü yanlar. Ancak, bütçe konusunda sorunlar var. STK faaliyetleri yetersiz kalmakta; proje geliştirmede eksiklikler var. Var olan projelerde ise iyi pazarlama ve yürütme yok. Bu konuda akademik çevrelerle işbirliğine gidilerek rehberlik hizmeti alınabilir. Yeni STK’lar oluşturulması için destek sağlanmalıdır.

Türkiye’de ST’nin avantaj ve dezavantajları üzerinde durduğumuz dört boyut bağlamında --- yapı, ortam, değerler ve etki boyutları --- bu dört boyutun birbirleri ile olan etkileşimi temelinde ortaya çıkan temel görüş: “*ST oluşturulurken değerler belirlenince yapının da ortaya çıkacağı; ortamın ise etkiyi şekillendireceği*” şeklindedir. Sivil toplum-devlet ilişkisi bağlamında iki görüş ortaya çıkmıştır. İlk görüşe göre, devletin STK’lara desteğinin az olması bir sorun olarak görülmemelidir; böyle bir desteğin olması zaten sorunludur. STK’ların devlet tarafından mali desteğe tabi tutulması da hükümetler değiştikçe sorun yaratacak ve ideolojik boyutun devreye girmesine neden olacaktır. Diğer görüşe göre ise, devletin varlığını yaşamın her alanından soyutlamak imkansızdır; devlet yardımı olmaksızın ayakta kalmanın yolu yoktur. Bu görüşlerin yanı sıra, ST ile devlet arasında herhangi bir iyi çalışma geleneği olmaması ve bunun ciddi bir sorun olduğu saptanmıştır. Ayrıca, ST’nin değerleri temelinde önümüzdeki yıllarda hangi değerler daha çok geliştirilmesi gerektiği sorulduğunda bir katılımcı şöyle demiştir: “*Yapıyı devletin*

bakış açısını değiştirecek şekilde kurabilirsek, devlet önemli ölçüde değişir”. Vurgulanan noktalardan biri de, Türkiye’de son yıllarda yaşanan demokratikleşme eğilimlerinin temelden gelmediği, bu sürecin AB’nin dayatmalarının bir sonucu olduğu, yani dış güçlerin etkisinin daha fazla olduğudur. Son olarak, STK’ların bazı konularda (Orhan Pamuk olayı, Doğu’daki köylerin boşaltılması olayı) gereken tepkiyi göstermemeleri de katılımcılarca eleştirilmiştir.

6. Toplantının ve Soru Kağıdının Değerlendirilmesi:

Kars Bölgesel Danışma Toplantısı sonrasında katılımcıların toplantı ile ilgili yorumları, bir yandan toplantı sonundaki sözel ifadeleri içinde, bir yandan da doldurdukları anket kağıtları üzerinden değerlendirilmiştir. Toplantı sonunda katılımcıların çoğu bu toplantının şu üç açıdan faydalı olduğunu ifade etmişlerdir: (a) Kars içinde iletişimi kopuk olan STK temsilcilerinin bir araya getirilmesi ve böylece onlar arasında bir ilişkinin sağlanması, (b) ST’nin sorunlarının tartışılmasına katkıda bulunulması ve (c) kendileri için sivil toplum üzerine “eğitici” bir çalışma olması.

Toplantı sonunda doldurulan anket sonuçları ise şöyledir:

CIVICUS Sivil Toplum Endeksi Uygulaması

Size göre, Sivil Toplum Endeksi’nin Türkiye’de uygulanması ülkemiz için ne kadar yararlı olacak?

- Hiç yararlı değil
- Pek yararlı değil
- Biraz yararlı – 7 kişi
- Çok yararlı – 7 kişi
- Bilmiyorum – 1 kişi

Sivil Toplum Endeksi’nin uygulanmasında ne tür zorluklar ortaya çıkabileceğini düşünüyorsunuz? Bu zorlukların üstesinden nasıl gelinebilir?

- Değişik konularda faaliyet gösteren STK’lar bir araya getirildi. Aynı ve benzer alanlarda faaliyette bulunan STK’lar seçilseydi daha iyi olurdu.
- Yeterince anlaşılabilmesi için ayrılan zaman yeterli değildir. Daha geniş tartışma ortamı yaratılmalı program iki güne çıkarılmalı.
- Farklı STK’lara uygulanabilirliği noktasında problemler yaşanabilir. Bu problemler bir üst model, geniş bir yelpaze ile tanım adı altında çözülebilir.
- STK’ların çok sınırlı hedefler çerçevesinde bir araya gelmeleri ve sivil toplum düşüncesini içselleştirmemeleri zorluk çıkarabilir. Sivil toplum bilincinin geliştirilmesiyle.
- Tüm STK’ların temsilcisi olmadığı için zayıf ya da güçlü yanlar belli bir bölgede toplanmış olabilir.
- Tanıtılmasında, duyurulmasında bazı zorluklarla karşılaşılabilir. Tüm STK’lara ulaşmada zorluklarla karşılaşılabilir.
- Ulaşım, insanların bu işe ilgi duymaması, katılım sağlanamaması. İnsanların sivil topluma özendirilmesi.
- (STK’ların bireyin güdümünde olduğu endişesi taşınmakta) STK’ların toplumsal bir faaliyet olduğunun sürekli halka duyurulması ve STK’ların desteklenmesi.

- Devletle STK arasındaki kısıtlamaları ortadan kaldırmak güven ortamı oluşturmak suretiyle zorlukların üstesinden gelinebilir.
- Tartışma ortamlarını demokratik bir zeminde hazırlamalı ve çıkabilecek tartışmalara hoşgörülü yaklaşılırsa zorluklar kalkar.
- STK’ların amaç ve hedeflerindeki farklılıklara göre gruplandırmalar yapılarak çözümler üretilmelidir.
- Halkın konuya dair bilgilendirilmesi ve ilgisinin çekilmesi hususunda zorluklar çıkabilir. Kendinizi iyi anlatmanız lazım.
- STK’lar, emek harcanarak verilen kurumlar, demokrasi bilinci daha gelişkindir. Devletin STK’ları özendirici ve teşvik edici politikalar belirlemesi.
- 1 kişi cevap vermemiş.

Proje Ekibine, Sivil Toplum Endeksi’nin uygulanması için hangi tavsiyelerde bulunabilirsiniz?

- Katılımcılara çalışma hakkında verilen ön bilginin biraz daha detaylı ve açıklayıcı olması iyi olur.
- Ekibinizi iyi kurun.
- Başarılar dilerim.
- Bölgesel toplantılarda ülke sorunlarına gelecekte çözüm üretecek ve demokrasiyi geliştirecek ST’den farklı kesimlerini çağırarak ve sonuç raporuna işlemek lazım.
- Sivil toplumun yapısını, özelliklerini, devletle ilişkilerini daha geniş kitlelere tanıtması ve toplumun sesi olmasını bekliyoruz.
- STK’ların önünü açacak yeni yasaların çıkarılması STK temsilcilerinin yerelde görsel ve basılı bilgi verme açısından STK’ların tanıtımına izin verilmeli.
- İllerde sivil toplum kuruluşlarına eğitim vermelerini.
- Proje tanıtımının daha etkin şekilde yapılması ve toplantıların daha sık aralıklarla gerçekleştirilmesi, proje aşamaların bu toplantılarda katılımcılara anlatılması.
- Bölgenin özellikleriyle ilgili olarak genel bilgiler edinmesi yararlı olacaktır.
- Sivil toplum düşüncesinin geliştirilmesi için çalışmaların yoğunlaştırılması ve yapılan anketler sonucunda ortaya çıkan zayıf noktaların giderilmesi için sorumluluğun genelleştirilmesi.
- Proje ekibi daha önceden yaptığı toplantılar içinden veya bu toplantıda yerelerde sürekli irtibat halinde olacağı kurum üyeleri belirleyebilir. Yasal çalışmalar için kurum üyelerinin yardımı alınabilir.
- Daha fazla STK’ların katılımını sağlamak gerekir. Katılımcıları birden fazla toplantılara konuyla ilgili daha fazla bilgi sahibi ve yetkinleştirmek gerekir.
- İkinci kısımda belirtildiği gibi benzer kategoride çok sayıda STK ile çalışmalıydı.

Bölgesel Danışma Toplantısı

Sivil Toplum Endeksi’nin uygulanmasında Bölgesel Danışma Toplantısı’nın oynayacağı role dair ne tür beklentileriniz var?

- Her oluşumdan bir temsilci gelirse daha kapsayıcı olur ve bölgelerde daha hızlı yayılır.
- STK’nın sorunlarını ortaya koyacağı ve kısmen de olsa çözüm getirilebileceği kanaatindeyim.
- Ülkemizin ve özellikle bölgemizin temel sorunlarına ilişkin bir raporun hazırlanması, kamuoyu ve diğer STK’ların bilgilendirilmesi için bu raporun yayınlaması.
- STK’ların arasında var olmayan sadece içimden kaynaklı tanışıklıktan çok, diyalog sürecinin önü açılabilir.

- Farklı STK’lardan temsilcilerle tanışmanın sivil toplumcu düşüncüyü yaygınlaştıracığını ve bu mücadelede yalnız olunmadığının anlaşılacağını düşünüyorum.
- Bölgesel Danışma Toplantısı yararlıdır. Ancak bu toplantıda katılımcıların düşüncelerini belirtir bir ortamın yaratılmış olmasının sevindiriciliğinin yanı sıra; bu yargıları toplayıcı nitelikte tanımlamalar da yapılmalıdır.
- Yapılan bölgesel toplantılarla tüm bölgelerdeki veriler toplanarak ortak (en doğru) bir tanı ortaya çıkacağı inancındayım.
- Sivil Toplum Örgütlerinden bir topluluk oluşması insanların birbirini tanıması birbirlerinin düşüncelerinden ve bilgilendiren faydalanmalarının o kişilerin daha aktif olmalarını sağlayacak.
- Bölgesel Toplantılarda yapılan çalışmalar sonucunda ortaya çıkacak sorunların takipçisi olunmalı ve bu sonuçlar iştirakçilerle paylaşılması.
- Bölgesel Danışma Toplantıları bu yöreye sosyal, kültürel ve ekonomik yönden daha iyi tanımak bu bölgenin sıkıntılarını yerinde görmek ve bu yöreye has çözüm önerileri belirlemek.
- En önemli nokta Türkiye’nin önündeki en önemli sorun olan demokratikleşme sürecine katkı sunacaktır. Bir rapor hazırlanması, farklılıkların kabul gördüğü demokratik bir Türkiye için bu raporların Türkiye kamuoyuna ve Avrupa ülkelerine sunulmalıdır.
- STK’ların yaygınlaşması, tanınması, desteklenmesi ve kurumsallaşması.
- Önemli bir işlevi olabilir. Ayrıca merkeziyetçi yapıyı engeller.
- Kişisel olarak STK’lara çok inanan ve güvenen bir insanım. Doğru anlamda bir STK oluşumu bizlere sorulan yaklaşımda objektif yaklaşım ve doğru çözüm önerilerini getirerek sorunları daha çabuk çözebilirdik.
- Veri toplama ve değerlendirmede rolü olabilir.

Bölgesel Danışma Toplantısını nasıl değerlendirirdiniz?

Kolaylaştırıcılık

- Mükemmel – 5 kişi
- İyi – 9 kişi
- 1 kişi cevap vermemiş.

Tartışma

- Mükemmel – 3 kişi
- İyi – 9 kişi
- 3 kişi cevap vermemiş.

Getiriler

- Mükemmel – 2 kişi
- İyi – 4 kişi
- Orta – 4 kişi
- 5 kişi cevap vermemiş.

Toplantının hangi bölüm/bölmelerini en faydalı buldunuz?

- Tüm bölümleri faydalıydı. Ama öğleden sonraki oturumda yapılan grup çalışmalarının daha yararlı olduğunu düşünüyorum.
- Toplumun yapısı ve STK tanımı ve toplumdaki önemi.
- Hepsini orta ve normal buldum.

- Tamamen faydalı buldum.
- Birlikte yapılan ortak çalışmalar ve onların değerlendirilmesi, tartışmalar ve bunlardan çıkarılan sonuçlar.
- Atölye çalışması.
- Tartışma bölümlerini faydalı buldum.
- Toplantıda yeterince tartışma ortamının oluşması sevindiricidir.
- Tüm bölümleri faydalıdır.
- Çalışma yöntemi tüm bölümler için iyi planlandı. Grup çalışmasının daha faydalı olduğu kanaatindeyim.
- Grup çalışmalarının hazırlanması ve sunumu en yararlı bölüm olmuştur.
- Sivil Toplum tanıtımı konulu bölüm.
- ST tanımı ve Türkiye’deki buna ilişkin sıkıntılar, STK’lara önyargılı yaklaşımın aşılması.
- Tartışma(etki, yapı, değerler, ortam).
- Anket sonuçlarının sunumu ve tartışılması.

Toplantının hangi bölüm/bölümlerini pek faydalı bulmadınız?

- Toplantının her bölümünün ayrı ayrı faydaları vardır. Olumsuzluk yok.
- Faydasız bulduğum bölüm yok.
- Toplantı süresince faydasız olan yaklaşımlar görmedim. Genelde faydalıydı.
- Toplantı yararlı geçmiştir.
- Konuşulanları bir bütünlük içerisinde değerlendirip yargıya dönüştürmenin yolları aranmalıdır.

Sizce, Bölgesel Danışma Toplantısı, sivil toplum paydaşlarını temsil ediyor mu? Kurulda temsil edilmediğini düşündüğünüz önemli sektörler/bölgeler/görüşler var mı?

- İş çevresini temsil eden yeterince STK yoktu.
- Katılım daha geniş tutulmalı. Değişik alanlarda çalışan STK’lar davet edilmeliydi.
- Kadın sorunlarına ilişkin çalışma yapan kurumların da toplantıya katılımları sağlanabilirdi. Kültür faaliyetleri yürüten dernekler ve gençlik temsilcileri yetersiz kaldı.
- Fonlar ayrılırsa yerellerdeki diğer STK’lar (kadın ve çocuk) dernekleri.
- Evet, Doğu Anadolu’nun en büyük kenti 8 ilden göç alan Van gibi bir merkezde yapılması daha anlamlı olurdu. Türkiye’nin en önemli sorunu olan Kürt sorunu işlenmemiş.
- Daha genişletilebilir ve ciddi araştırmalar yaptırılabilir (katılımcıların kendi alanlarıyla ilgili).
- Mevcut bölgesel toplantı sivil toplum paydaşlarını temsil ediyor.
- Temsil ediliyor ama tüm sivil toplum paydaşlarının katılımı sağlanamadı. Örneğin; çevre, kadın dernekleri, yoksullukla mücadele eden toplulukların görüşleri alınmadı.
- Sivil Toplum paydaşları her kesimden seçilmiş. Özellikle sorumluluğunu bilen temsilcilerden araştırılarak seçilmişti.
- Tam olarak etmiyor. Belediye temsilcisi ve İl Dernekler Müdürlüğü temsilcisi sivil toplumu temsil etmiyor. Üniversite içerisindeki oluşumlardan ve illerde gerçekten büyük etkisi olan STK’lardan da temsilci çağrılmıyordu.
- Genel olarak farklı kesimler ve farklı düşüncelerin temsil edildiğini düşünüyorum.
- Aşağı yukarı temsil ediyor.
- %70 oranında ediyor. İnanç temelli kuruluş ve dernekler de olsa iyi olurdu.

Bir sonraki Bölgesi Danışma Toplantısı için toplantıyı düzenleyenlere ve kolaylaştırıcılığını üstlenenlere iletmek istediğiniz tavsiyeleriniz varsa lütfen belirtiniz.

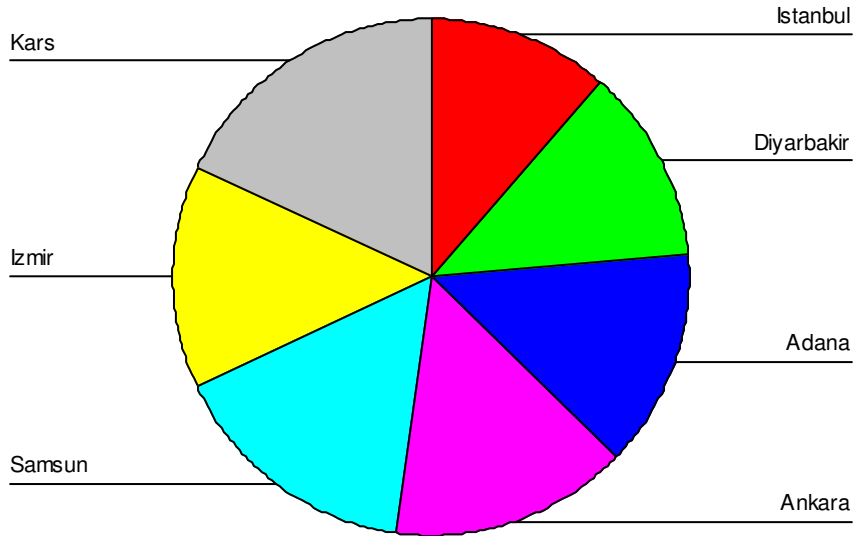
- Daha uzun süre ayrılması (2-3 gün gibi), konuların daha detaylı tartışılması ve yaratıcı düşüncelerin ortaya çıkmasını sağlayacaktır.
- Daha fazla zaman verin, katılımcılara ve konuşmayan kişilere sorular sorularak onların heyecanlarını yenmeleri sağlanabilir.
- Elde edilen neticeler sürekli olarak paydaşlarla paylaşılın.
- Bu toplantıların veya projelerin bu boyutta kalmayıp, atölye çalışmalarında ve tartışmalarda ortaya çıkan sorunların çözümleri için somut adımlar atılmasına yönelik bir şeyler yapılmalı.
- Türkiye'nin büyük illerinde bütün sivil toplum örgütü temsilcileriyle toplantılar yapılması.
- Anket yönteminin değiştirilmesi gerektiğini düşünüyorum.
- Herhangi bir tavsiyemiz yoktur ancak kırsal kesimin katılımına ağırlık verilmeli çalışmalarınızda başarılar dilerim.
- Önceden bilgilendirme ve ne konuşulacağını yazışmada anlatılması ve belirtilmesi.
- Önümüzdeki toplantılarda Türkiye'nin geleceği açısından Kürt sorununun irdelenmesi ve Doğuda boşaltılan 3852 köyün ve göç eden üç milyon insanın mağduriyetleri ve kentlerde yarattığı sorunlar (eğitim, ulaşım, kira, işsizlik, vs.).
- Daha uzun bir zaman dilimine yayılan ve yasal çalışmalarını da kapsayan Bölgesel Danışma Kurulu Toplantısı düzenlenebilir.
- Toplumumuzun ve ülkemizin temel sorunlarından biri olan cezaevleri sorunu, hak ihlalleri ve bu konuda çalışma yürüten kurumların katılımını sağlamak ve bundan sonra da katılımcılarla yakın iletişim içinde olmak.
- Bu toplantıdaki çalışmalar (formlar, vs) önceden e-mail ile yollanarak katılımcıların daha hazırlıklı olması sağlanabilirdi.
- Tüm STK'ların katılımını sağlamak, dile getirilen düşünceleri toparlayıcı nitelikte bir yöntem izlenmeli.

EK 1: Sivil Toplum Kuruluşu Kategori Listesi:

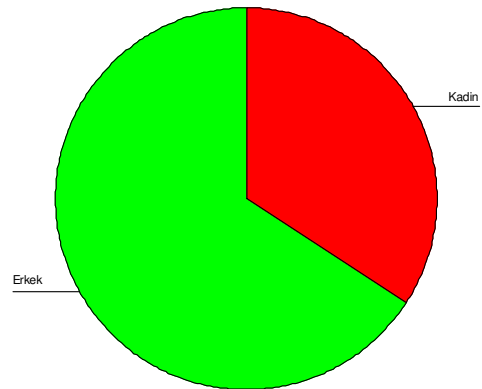
1. İnanç temelli kuruluşlar
2. İşçi Sendikalar
3. Savunuculuk yapan STK’lar (ör: halk hareketi, sosyal adalet, barış, insan hakları, tüketici grupları)
4. Hizmet veren STK’lar (ör: okur-yazarlık, sağlık, sosyal hizmetler ve toplumun gelişmesine destek veren STK’lar)
5. Eğitim, geliştirme, araştırma gibi alanlarda aktif olan STK’lar (ör: think tank’ler/ düşünce üretme merkezleri, araştırma merkezleri, kar amacı gütmeyen okullar, kamu eğitimi veren kuruluşlar)
6. Kar amacı gütmeyen medya
7. Kadın kuruluşları
8. Öğrenci ve gençlik dernek/ birlikleri
9. Sosyo-ekonomik olarak toplum dışında kalan/ bırakılan (dezavantajlı) grupların oluşturduğu dernek/ birlikler (ör: yoksullar, evsizler, toprağı olmayanlar, göçmenler, mülteciler)
10. Meslek ve iş örgütleri (ör: ticaret odası, meslek birlikleri)
11. Topluluk düzeyinde gruplar/ birlikler (ör: başkasına muhtaç olmadan kendi ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan gruplar, ebeveyn birlikleri)
12. Ekonomik çıkara dayalı STKlar (ör: kooperatifler, kredi birlikleri, karşılıklı tasarruf birlikleri)
13. Etnik/ geleneksel/ yerel birlikler /kuruluşlar
14. Çevre ile ilgilenen STKlar
15. Kültür ve sanat ile ilgilenen STKlar
16. Sosyal konular ve eğlence ile ilgilenen STKlar & spor kulüpleri
17. Hibe dağıtan vakıflar & fon geliştirme organları
18. STK ağları/ federasyonları /destek merkezleri
19. Toplumsal hareketler (ör: barış hareketi)

EK 2: Demografi

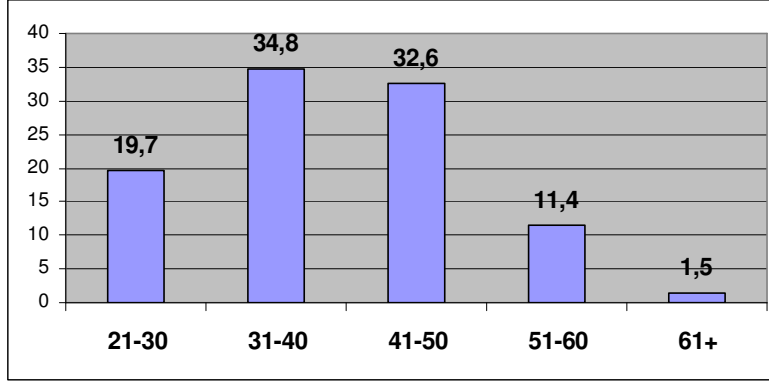
CIVICUS tarafından hazırlanmış olan ve STEP kapsamında veri toplamak amacıyla oluşturulan anket TÜSEV tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Anket yedi bölgede ve bu bölgelerde bulunan farklı il ve ilçelerden toplam 132 sivil toplum paydaşına uygulanmıştır. Metodolojik olarak anketlerin aynı metodolojiyle uygulanması gerektiği için proje asistanı Müge Dane tarafından telefonla görüşmeler ayarlanmıştır. Ancak anketin uzun olması dolayısıyla uygulama öncesinde okunması için katılımcılara iletilmiştir. Yedi bölge ve bu bölgeleri temsilen toplantıların yapıldığı merkez illere göre anket katılımcılarının dağılımı şöyledir:

Katılımcıların belirlenmesinde bölgede aktif olan sivil toplum paydaşlarına öncelik verilmiştir. Anketi cevaplamının yanı sıra bölgesel danışma toplantısına katılım da önemli bir seçim kriteri olmuştur. Katılımcıların seçimi sürecinde cinsiyet dağılımının eşitliğine de önem verilmiştir, tam bir eşitlik sağlanamamış olsa da genel bir başarı elde edilmiştir, katılımcıların cinsiyet dağılımı şöyledir. Kadınların temsiliyetinin daha düşük olması ST sektöründe fazla faal olmamalarına bağlı olabileceği gibi belli alanlarda faaliyet gösteren STK’larda yoğunlaşmış olmalarıyla da açıklanabilir.

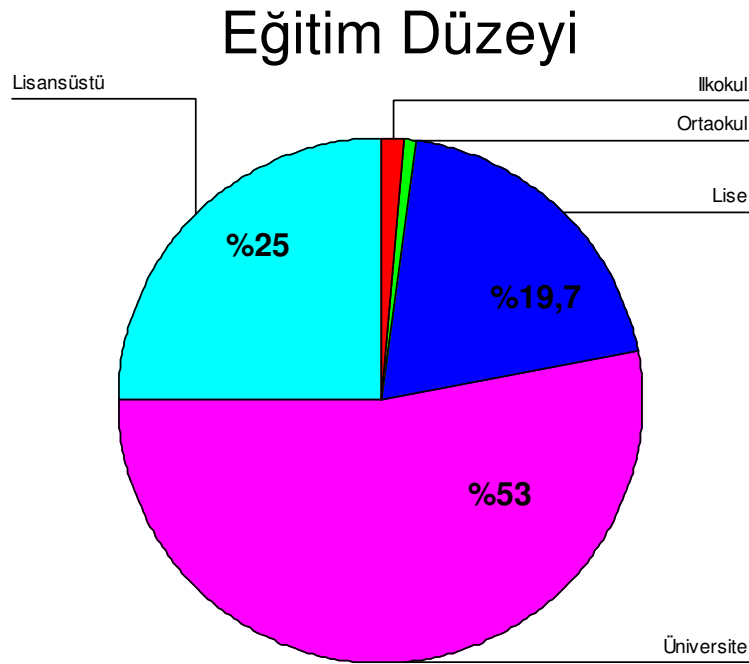
Yaş kategorilerinin dağılımına bakıldığında oldukça dengeli bir katılım sağlandığı görülmektedir.

Katılımcıların eğitim düzeyinin dağılımı da aşağıdaki gibidir.

Katılımcıların seçiminde akademisyenler kategorisi dışında eğitim düzeyi bir kriter

olarak alınmamıştır ancak bu proje kapsamında, ST sektöründe çalışan bireylerin genel olarak eğitim ve gelir seviyesinin daha yüksek olduğu dolayısıyla “elit” olarak nitelendirebileceğimiz katılımcıların çoğunlukta olduğunu söyleyebiliriz.

Son olarak katılımcıların STK türlerine göre dağılımında da hedeflenen amaca ulaşılmış ve tüm kategorilerin temsili sağlanmıştır. Bu noktada çoğu STK’nın birden fazla türe dahil edilebilecek nitelikte olduğunu ve katılımcının ilk tercihi bazında sınıflandırmanın yapıldığını belirtmekte fayda vardır.

Tür	Sayı	Yüzde
İnanç Temelli Kuruluşlar	2	1,5
İşçi Sendikalar	6	4,5
Savunuculuk Yapan STK'lar	20	15,2

Hizmet Veren STK'lar	20	15,2
Eğitim Geliştirme, Araştırma	14	10,6
Kar Amacı Gütmeyen Medya	1	0,8
Kadın Kuruluşları	9	6,8
Öğrenci ve Gençlik	4	3
Sosyo-Ekonomik olarak toplum dışında kalan	3	2,3
Meslek ve İş Örgütleri	11	8,3
Etnik/geleneksel/yerel birlikler	4	3
Çevre STK'lar	9	6,8
Kültür ve Sanat	6	4,5
Sosyal Konular/Eğlence/Spor	1	0,8
Hibe Dağıtan	3	2,3
STK Ağ/Destek Merkezi	2	1,5
Toplumsal Hareketler	3	2,3
Kamu	11	8,3
Özel Sektör	1	0,8
Akademisyen	2	1,5